

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Rok s Hanou

Metodické listy pro výtvarný projekt do zájmového vzdělávání

Autor: Bc. Petra Stejskalová

Obor: Učitelství výtvarné výchovy pro střední a základní umělecké školy

Vedoucí práce: Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Loučanech dne 24. 4. 2014

.....

Petra Stejskalová

Děkuji Mgr. Petře Šobáňové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za odborné vedení, cenné rady, připomínky a čas, který mi při tvorbě diplomové práce věnovala.

Dále děkuji všem, kteří mi byli při psaní této práce nápomocni, především pak ZŠ Loučany a žákům, se kterými jsem mohla v rámci praktické části této práce spolupracovat.

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 LIDOVÁ KULTURA	8
1.1 NEHMOTNÁ KULTURA.....	8
1.1.1 Obyčejové tradice.....	9
1.1.2 Folklor.....	10
1.1.3 Lidová religiozita	11
1.2 HMOTNÁ KULTURA.....	12
1.2.1 Lidová výtvarná kultura	13
2 TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA NA HANÉ.....	17
2.1 NEHMOTNÁ KULTURA NA HANÉ.....	18
2.1.1 Religiozita na Hané.....	18
2.1.2 Folklor na Hané.....	18
2.1.3 Obyčejové tradice na Hané.....	19
2.2 HMOTNÁ KULTURA NA HANÉ	24
2.3 TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA HANÉ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ	26
3 KULTURA A VÝCHOVA DÍTĚTE	27
3.1 LIDOVÁ KULTURA A VÝCHOVA DÍTĚTE.....	28
3.2 LIDOVÁ KULTURA A SPOLEČNOST	28
4 VOLNÝ ČAS A VÝCHOVA U DÍTĚTE.....	30
4.1 NEFORMÁLNÍ A ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ	30
4.1.1 Zájmové vzdělávání	31
4.2 VOLNÝ ČAS A TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA U DÍTĚTE	34
4.3 PREZENTACE TRADIČNÍ LIDOVÉ KULTURY A VZDĚLÁVÁNÍ	35
4.3.1 Učitelé a lidová kultura na Hané	38
5 DÍTĚ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	39
5.1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	39
5.2 CHARAKTERISTIKA VÝTVARNÉHO PROJEVU DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	41
6 VÝTVARNÝ PROJEKT.....	44
PRAKTICKÁ ČÁST	47
7 NÁVRH VÝTVARNÉHO PROJEKTU ROK S HANOU.....	47
7.1 VZNIK PROJEKTU.....	48
7.2 CHARAKTERISTIKA PROJEKTU	49
7.4 METODICKÉ LISTY K PROJEKTU ROK S HANOU.....	53
7.5 REALIZOVANÁ ČÁST PROJEKTU ROK S HANOU	101
7.5.1 Realizované aktivity.....	103
7.5.2 Prezentace realizovaného projektu a jeho vyhodnocení.....	134
PEDAGOGICKÁ ČÁST.....	139
ZÁVĚR.....	150
SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	152
SEZNAM ZKRATEK	156
SEZNAM OBRÁZKŮ	157
SEZNAM PŘÍLOH.....	161
ANOTACE.....	192

ÚVOD

Ve své diplomové práci se v teoretické i praktické části snažím zpřístupnit tradiční lidovou kulturu dětem skrze zájmové vzdělávání. Výstupem této práce jsou metodické listy navržené pro vedení celoročního projektu ve výtvarném kroužku jako zájmovém útvaru, který by dětem mladšího školního věku přiblížil tradiční lidovou kulturu oblasti Haná.

V první kapitole teoretické části práce přiblížím problematiku lidové kultury. Představím jednotlivé pojmy a témata, která jsou s tímto jevem propojena a jsou podstatná pro pochopení této tematiky. Mnoho z nich je v několika ohledech stále nedostatečně zmapováno. V práci proto předložím náhled na tuto problematiku ze současného pohledu a terminologie.

Téma lidové kultury převedu v následující kapitole na konkrétní lidovou kulturu na Hané, která je předmětem této diplomové práce. Zaměřím se na projevy tradiční hanácké lidové kultury, není však možné zmapovat kulturu na Hané kompletně, a to z důvodu obsáhlosti tématu a značné rozlišnosti těchto projevů v rámci celého území Hané. Projevy, které jsou pokládány za více signifikantní pro danou tematiku, rozvedu v rámci praktické části v jednotlivých metodických listech.

Hanáckou lidovou kulturu budu dále charakterizovat v podkapitole, která představí autory, kteří využívali zdejší lidovou kulturu jako zdroj pro svou uměleckou tvorbu.

V následující kapitole se zaměřím na spojitost lidové kultury, výchovy a dítěte jako předpoklad vztahu lidové kultury a společnosti.

V návaznosti na předchozí kapitoly rozvedu v textu tematiku dítěte a jeho vztah k volnému času. Zvláštní pozornost budu věnovat problematice zájmového vzdělávání, která se vztahuje k účelu této diplomové práce. Proto uvedu možnosti řešení volného času dítěte zaměřené na lidovou kulturu a současně problematiku propojení vzdělávání s lidovou kulturou.

Jelikož se téma diplomové práce soustředí na děti mladšího školního věku, představím stručně toto vývojové období. Zaměřím se na charakteristiku osobnosti dítěte v tomto věku vzhledem k zaměření diplomové práce a tedy i výtvarný projev dětí

v tomto věku. V poslední kapitole teoretické části předznamenávám praktickou část, a to přiblížením výtvarného projektu jako možnosti vedení výtvarné výuky.

Praktická část se zaměřuje na výtvarné aktivity, kterými přibližuji význačné projevy tradiční lidové kultury na Hané. Tyto aktivity jsou představeny jako součást metodických listů, které mají sloužit pedagogickým pracovníkům zájmového kroužku k realizaci výtvarné výuky na téma tradiční lidové kultury na Hané. Metodické listy, kterých je celkem třicet šest, jsou připraveny tak, aby mohly být podkladem pro vytvoření celoročního výtvarného projektu, který byl nazván *Rok s Hanou*.

Název projektu má být určitou parafrází na knihy hanáckých rodáků, v nichž je popisováno, jak probíhal rok na Hané především z pohledu obyčejových tradic. Pro účely naší práce vychází označení z myšlenky, že se děti po dobu jednoho roku stanou součástí projektu, který jim umožní seznámit se s tradiční lidovou kulturou v oblasti Haná. V současné době totiž není lidová kultura součástí běžného života tak, jak ji dříve prožívali a zaznamenali různí autoři. V neposlední řadě název *Rok s Hanou* reflektuje i můj poslední rok, který jsem při tvorbě této práce s *Hanou* strávila.

Projekt je zaměřen na žáky mladšího školního věku. Tento věk osobně považuji za optimální pro poznání tradiční lidové kultury a pro její aktivní osvojování. Zároveň umístěním projektu do mimoškolního vzdělávání mířím na rozvíjení individuálních zájmů žáků. Primárně je u projektu myšleno na jeho užití v zájmovém výtvarném kroužku zřízeném při školní družině na základní škole. Toto zaměření má myšlenku snadné dostupnosti výtvarného kroužku, která v období mladšího školního věku připadá na prostředí základní školy v dosahu jejich bydliště.

V samotném textu praktické části diplomové práce bude tento projekt více charakterizován a vysvětlen. Zde také představím aktivity z metodických listů k danému projektu, které jsem realizovala s žáky z prvního stupně základní školy v Loučanech. U těchto aktivit uvedu evaluaci, fotodokumentaci a celkové zhodnocení a prezentaci realizované části projektu.

V pedagogické části diplomové práce uvedu aktivity, které jsem realizovala v rámci pedagogické praxe s žáky na druhém stupni ZŠ a které mohou být určitou návazností na aktivity v metodických listech.

Téma této diplomové práce jsem si vybrala i na základě mé bakalářské práce, která se zabývala zobrazením Hanačky, jakožto ženy v kroji, od minulosti po současnost. Jako podstatný podnět k vytvoření praktické části této diplomové práce však vnímám současnou neinformovanost a nedostatečný zájem, který je podle mne tradiční lidové kultuře věnován. Snad touha poznat minulost svého okolí či snaha poukázat na společný prvek naší kultury mě vedly k myšlence přiblížit dětem, co v sobě ukrývá území, ve kterém žijí.

Míra a způsob prezentování hanácké lidové kultury v okolí mého bydliště mi přijde nedostatečná. Z tohoto důvodu proběhla realizace některých aktivit na škole, kde jsem sama strávila povinnou školní docházku a v té době jsme jako žáci s hanáckou lidovou kulturou nebyli seznamováni. Během dětství se tedy ke mně dostávali pouze omezené informace o této problematice. Proto považuji seznámení žáků s jejich krajem a jeho lidovou kulturou obecně za velmi přínosné pro jejich osobnostní rozvoj.

V současné době, kdy je kladen velký důraz na celoživotní vzdělávání a výchovu k multikulturní toleranci a mravní etice, spatřuji velký potenciál právě v podobné tematice. Považuji za žádoucí, aby každý žák znal svoje vlastní kořeny, kulturu svého okolí a její projevy, které může později konfrontovat s jinými. Lidovou kulturu vnímám jako dědictví národa, které stojí za to připomínat, a zároveň může být i zdrojem poznání, inspirace a radosti i v současné době.

TEORETICKÁ ČÁST

1 LIDOVÁ KULTURA

Pokud bychom pohlíželi na lidovou kulturu jako na kulturu lidu - neboli uzavřenou skupinu lidí s vyhraněnými kulturními znaky, nabízí se nám vysvětlení pojmu kultura jako „*systému všech jevů, vztahů, představ apod., které vytvářel a vytváří Homo sapiens sapiens během své existence v přírodním a následně kulturním prostředí.*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 448) Jako kulturu lidských vrstev společnosti chápal kulturu E. B. Taylor, který ji popsal jako celek zahrnující vědění, víru, umění, právo, morálku a v neposlední řadě také zvyky a obyčeje, které si člověk osvojil jako člen společnosti. Jeho pojetí kultury je v současné době přijímáno v archeologii, sociologii, psychologii i v etnologii¹ a sociální a kulturní antropologii². Poslední dvě vědy v současné době rozšiřují původní vědní obor etnografie³, který se zabýval studiem lidové kultury. Tento pojem vychází z německého pojmu *Volkskunde*, který klade důraz na lidovou tvorbu vlastního etnika. Toto pojetí odkazuje na tradiční výtvořiny lidské činnosti v oblasti hmotné kultury (někdy také označována jako materiální) a nehmotné (označována též jako nemateriální nebo duchovní) kultury⁴ (Brouček, Jeřábek, 2007). Lidová kultura se vyznačuje svojí synkretičností. Tedy tím, že jednotlivé druhy kultury jsou v určitých projevech více či méně provázané a propojené.

1.1 NEHMOTNÁ KULTURA

Výčet prvků, které se dají považovat jako nemateriální projev dané lidové kultury, se různí. Jak uvádí webová stránka *lidovakultura.cz*, zpracovávání této oblasti

¹ Vědní obor zobecňující dílčí etnografická pozorování, respektive zpracovávající data poskytnutá empirickým etnografickým výzkumem a dalšími metodami. Vzhledem k terminologické neujasněnosti vymezení oboru a jeho předmětu je ho v podstatě nemožné definovat. Dle Petra Lozoviuka je etnologie „*sdílený badatelský diskurz spojující tradici etnografického výzkumu s kulturněantropologickými a socioantropologickými přístupy.*“ (Pavlicová, 2007, s. 48)

² Sociální (a kulturní) antropologie se v současné době v České republice vyskytuje pod formálním termínem sociokulturní antropologie, která se zabývá všemi aspekty existence společnosti, především kulturou, jazykem, materiálními podmínkami, náboženstvím, uměním atd.

³ Dříve nesoucí označení národopis (propojen s folkloristikou) nebo lidopis. V současné době etnografie zahrnuje především sběratelkou činnost pro muzejní účely a výzkumy v oblasti materiální a duchovní kultury.

⁴ V širším pojetí se zahrnuje pod pojem duchovní kultury také kultura sociální, tzn. problematika rozličných společenství, rodinných a příbuzenských vztahů, sociálních vazeb v určité komunitě nebo skupině.

probíhaly v průběhu mnoha let z různých pohledů a lišily se obsáhlostí i důkladností. Proto nacházíme toto téma různě propracované, které navíc bývá doplněné o různá regionální a etnická specifika. Například publikace *Lidová kultura* (Macek, 1968) se zabývá v oblasti nehmotné kultury folklórem a rodinným a společenským životem. Jančář se ve svém díle zabývá z nehmotné kultury tématy jako: obřady, obyčeje a zvyky a slovesným, hudebním a tanečním folklorem. (Jančář, 2000)

„Vedle folkloru sem řadíme zvyky, obřady, oblast tzv. lidové religiozity, kam spadají vědomosti a představy o člověku, přírodě a vesmíru, o nadpřirozených silách, magie, věštby, pranostiky; léčení a hygienu.“ (NÚLK © 2013) Všem vyjmenovaným předcházejícím prvkům je společné, že uspokojují duchovní (nemateriální) potřeby člověka.

Národní ústav lidové kultury na svých webových stránkách (lidovakultura.cz) systematizuje projevy duchovní kultury do tří témat: obyčejové tradice, folklor a lidová religiozita.

1.1.1 Obyčejové tradice

Pojem obyčejová tradice označuje obecnější termín pro obyčeje a zvyky, který zachycuje proměnlivou soustavu tradičních kulturních projevů, která se měnila nejen s dobou. Pavlicová uvádí, že výzkumy zabývající se touto tematikou vycházejí z vývojové linie obřad⁵– obyčej – zvyk, popř. zvyklost (Pavlicová, 2007). Václav Frolec označuje termínem obyčej *„projevy, které již ztratily závaznost obřadu, ale obecně se ještě zachovávají.“* (Pavlicová, 2007, s. 88) Termín zvyk pak podle něj náleží projevům, které *„ztratily nejen obřadní, ale i původní obsahovou podstatu, přesto se v určitém společenství dodržují.“* (Pavlicová, 2007, s. 89)

S udržováním zvyků se pojí tradice⁶, která je chápána jako pozadí chování dle kulturního vzoru, který je hoden následování. Tradice jako forma předávání kulturních hodnot zachovává národní kulturní dědictví⁷, které vytváří pocit národního vědomí

⁵ Má významově blízko k pojmu ceremoniál nebo rituál, který označuje způsob chování pramenící z dané komunity, kdy danou formou vyjadřují lidský postoj k tomu, co ho přesahuje.

⁶ *„Kulturní tradice představují proces a z něho vznikající stav předávání idejí, norem a pravidel chování z generace na generaci.“* (Spousta, 1996, s. 56)

⁷ Kulturní dědictví v podobě výtvorů a vzorů, které se osvědčily natolik, že mohly být předány dalším pokolením, v sobě nese každá kultura.

a národní hrdosti (Spousta, 1996). V lokálním měřítku hrála právě tradice podstatnou úlohu při vytváření a udržování lidové kultury.

Zaměříme-li se na tradiční lidovou kulturu, narazíme na dva cykly, v kterých se projevují obyčejové tradice. Cyklus *obyčejů reagujících na data v kalendáři* (kalendářní obyčeje⁸, nebo také výroční obyčeje) a cyklus *obyčejů vázaných na běh lidského života*⁹ (rodinné obyčeje, obyčeje životního cyklu). Národní ústav lidové kultury na svých webových stránkách doplňuje toto dělení o specifickou oblast, kterou tvoří *obyčeje vázané na určité sociální skupiny*¹⁰. Dále uvádí svátky¹¹ jako stabilizovanou kulturní formu společenského a rodinného života a termín slavnost, která je záležitostí společenskou a kulturní.¹² (NÚLK © 2013)

1.1.2 Folklor

Jak uvádí národopisná encyklopedie¹³, pod tento pojem se v dnešní době řadí projevy hudební¹⁴, slovesné¹⁵, taneční¹⁶ nebo dramatické¹⁷ kultury, které jsou závislé na tradování a jsou v těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením lidu. Pro folklor je zásadní orálnost (orální způsob předávání informací) z generace na generaci. Dále zmiňuje, že přestože jsou autoři zaznamenaných folklorních projevů většinou neznámí, nejedná se o znak folkloru (Brouček, Jeřábek, 2007), na rozdíl od synkretičnosti, při které je většina folklorních projevů propojena, například hudba s tancem, obchůzkou, oděvem a jinými projevy lidové kultury. (NÚLK © 2013)

⁸ Např.: obyčeje Masopustu, jarní a velikonoční obyčeje, májové obyčeje, svatodušní svátky, letnice, božítělové obyčeje, posvícení, hody, sklizňové slavnosti, Vánoce, atd.

⁹ Např.: obyčeje při narození, při svatbě; oslavy životních jubileí a významných událostí, obyčeje a obřady spjaté se smrtí a pohřbem.

¹⁰ Např.: agrární obyčeje (tradiční projevy vycházející z lidové náboženské víry a z magie, které se vztahovaly k práci v zemědělství), vinohradnické obyčeje, řemeslnické obyčeje, obyčeje horníků, učňů a tovaryšů, studentů atd.

¹¹ Jejich osou jsou data v kalendáři, jež určuje především křesťanská tradice (např.: Vánoce, Velikonoce, svatodušní svátky, svátky zemřelých).

¹² Slavnost je vázána obvykle na instituci, která ji pořádá. Z tohoto hlediska může jít například o slavnost církevní, spolkovou, obecní - městskou, národní či státní.

¹³ BROUČEK, Stanislav, ed. a JEŘÁBEK, Richard, ed. Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

¹⁴ Např.: lidová píseň (z hlediska hudebního), nástroje lidové hudby a lidová hudba.

¹⁵ Např.: lidové písně (z hlediska slovesného), pohádky, pověsti, legendy, povídky, anekdoty, přísloví, pranostiky apod.

¹⁶ Všechny základní druhy lidového tance.

¹⁷ Např.: obřadní hry, obchůzky, sousedské, selské hry, lidové zpěvohry nebo loutkové divadlo.

„Slovesný folklor neboli ústní slovesnost, či lidovou slovesnost dělíme na lidovou prózu a lidovou poezii (texty písní). Slovesný folklor obsahuje po celá staletí velmi stabilní témata a názory spoluvytvářející systém morálních, etických, estetických aj. hodnot.“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 219)

Brouček s Jeřábkem řadí mezi dosud živé žánry lidové slovesnosti pověsti, mýty, fámy, anekdoty a humorná vyprávění, rodinné příběhy a vyprávění ze života.

U hudebního folkloru se můžeme setkat s kulturními a společenskými projevy spojenými s tzv. organizovaným folklorním hnutím (folklorní soubory, folklorní skupiny). Stejně tak je to i u tanečního folkloru, kde taktéž vystupuje problematika folklorismu jakožto *„způsobu zprostředkování a předvádění lidové kultury v nepůvodních podmínkách, resp. života lidové kultury v novém kulturním a společenském systému, kde plní netradiční funkci.“* (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 220) V současné době je možno považovat za folklor projevy menších skupin na rozdíl od folklorismu, který počítá s masovou kulturou. Všechny tyto projevy spojuje uvědomělá snaha o uchování, rozvíjení a pěstování folkloru, a jelikož je folklorismus brán sám o sobě jako neutrální jev, dle jeho obsahu pak může jít o projevy folklorismu blízké či naopak velmi vzdálené.¹⁸ (Brouček, Jeřábek, 2007)

1.1.3 Lidová religiozita

Pojem religiozita označuje *„vlivy a stejně tak vědomí a chování pod těmito vlivy, které pramení z přesvědčení o existenci skutečnosti přesahující lidský rozměr, ztělesňující pro svého nositele základní kámen náboženství.“* (NÚLK © 2013) Takto přítomná religiozita v člověku se projeví v jeho vnitřním a také vnějším světu, a to nejen v jeho každodenní činnosti. *„Zásadním způsobem určuje jeho duchovní i sociální kulturu, svůj výraz nalézá také v kultuře hmotné.“* (NÚLK © 2013)

NÚLK na své webové stránce uvádí, že lidová religiozita má dva základní inspirační zdroje. *„Roli prvního zdroje hraje křesťanství, kdy se lidová religiozita rozvíjí v rámci křesťanských pojmů a předpokladů. V druhém případě se religiozita nerozvíjí*

¹⁸ Např.: tradiční (lidové) pokrmy v restauracích, venkovské obyčeje slavené ve městě, tradiční vzory a ornamenty na výrobcích hmotné kultury, folkloristické festivaly, lidové písně v umělém zpracování, nepravé imitace lidové hudby.

pod jednotným pojmoslovím. To, co ji spojuje, je přesvědčení o možnosti přímého nebo zprostředkovaného vyjevování a ovlivňování budoucnosti.“ (NÚLK © 2013)

Výčet religiózních prvků u lidové kultury zahrnuje: návštěvu poutního místa (pout), náboženské průvody, procesí, náboženské spolky, devocionálie¹⁹, votivní dary²⁰, betlémy, ale také duchařství, spiritismus²¹, léčitele a jiné. (NÚLK © 2013)

1.2 HMOTNÁ KULTURA

Druhá část lidové kultury, která se prezentuje hmotnými – materiálními artefakty, dle webové stránky Národního ústavu lidové kultury (lidovakultura.cz) zahrnuje i technologické postupy a mezigenerační transmisí předávaných znalostí a zkušeností, pomocí kterých si člověk zajišťoval své základní životní potřeby. Podstatnou roli opět zastává regionálnost.

Ačkoliv tuto problematiku rozebírali a zpracovávali autoři²² z pohledu různých dělení, jejich obsah se převážně dotýká následujících témat: způsobu obživy, bydlení, odívání a výtvarné kultury.²³

Stématem způsobu obživy souvisí téměř na celém území české země především zemědělská výroba, do které můžeme zahrnout: pěstování plodin, chovatelství, salašnictví, včelařství, ovocnictví, vinařství, chmelařství), a chov dobytka a lov (rybolov, myslivost). (NÚLK © 2013)

Stěmito způsoby obživy souvisí lidová výroba²⁴, která označuje souhrn rukodělných výrob, jež lidové kultuře vtiskují osobité rysy z hlediska výrobního, společenského a v některých případech i výtvarného a zároveň jsou pro ni v daném období a oblasti typické. Dělí se do třech základních okruhů: výrobky pro vlastní potřebu (tzv. domácí výroba), domácká výroba (domácí výroba, která svojí nadměrnou produkcí umožňovala prodej výrobků a tím pádem fungovala jako přivýdělek)

¹⁹ Široká škála osobních, interiérových i exteriérových předmětů sloužících k vyjádření osobní zbožnosti

²⁰ Specifický žánr devocionálií - dary věnované předmětu úcty ve stavu osobní nebo kolektivní nouze s prosbou za přímluvu, stejně jako poděkování za její poskytnutí, dary věnované na důkaz pokání (kající).

²¹ Na předpokladu posmrtného života je založena víra v pozemskou přítomnost duchů zemřelých lidí, která ústí ve snahu o komunikaci s nimi.

²² Jančář (Jančář, 2000) popisuje: zaměstnání a obživu (hospodaření, chov, strava, rukodělnou výroba), vesnické sídlo a dům, odívání, výtvarná kultura (obřadní a obyčejové projevy, textilní tvorba, výtvarné projevy všedních dnů, zlidovělá tvorba). Československá vlastivěda (Macek, 1968) představuje: sídelní formy a bydlení, oblečení, strava, doprava.

²³ Myšleno jako lidová výtvarná kultura neboli výtvarná kultura lidu.

²⁴ Též označována jako rukodělná výroba.

a řemeslná výroba (prováděna odbornými výrobci). K nim se později přidává tvorba dle organizačních forem a tj. tvorba manufakturní a tovární. (Brouček, Jeřábek, 2007) Současná rukodělná výroba vycházející z tradičních postupů je organizovaná nejrůznějšími institucemi a někdy se označuje jako lidová umělecká výroba (Jančář, 2000), která spadá do lidové výtvarné kultury (viz podkapitola Lidová výtvarná kultura).

S tématem obživy souvisí téma lidové stravy a kuchyně, která se týká nejen samotných lidových pokrmů ale také stolování a nejrůznějšího kuchyňského vybavení. U této kategorie se projevuje regionální odlišnost, především u označování a druhů pokrmů. Význačnou část lidových pokrmů tvoří sváteční a obřadní jídlo. (NÚLK © 2013)

Téma bydlení je stěžejní pro každou kulturu a souvisí s typy lidového osídlení, stavitelstvím i vlastním bydlením a stavbami typickými pro určitý region.

Dalším tématem hmotné kultury je oděv. Ve většině publikací je odívání přiblíženo z hlediska lidové oděvu jakožto označení pro oděvní součástky, které jsou vázány na určitou komunitu. Jako synonymum bývá užíván termín lidový kroj. Existují určité typy a druhy kroje, které se liší podle regionálního prostředí. (Macek, 1963)

Význačnou část tvoří hmotné projevy, které mají výtvarný charakter. Jejich terminologické rozřazení se během vývoje značně měnilo a velmi často mělo nejasné definování. Dnes se preferuje označení lidová výtvarná kultura.

1.2.1 Lidová výtvarná kultura

Lidová výtvarná kultura je jako pojem charakterizována jako něco co „*umožňuje zahrnout všechny jevy a předměty, jimiž lid vyjadřuje své výtvarné vlohy, popřípadě recepční schopnosti nebo svůj výtvarný estetický vkus, eventuálně nevkus.*“ (Jeřábek, 2011, s. 11) Jinak řečeno je to integrující pojem, do něhož lze počítat tradiční i současné projevy výtvarného umění i neumění, které souvisejí s lidovou kulturou a lidovým životem. (Brouček, Jeřábek, 2007) Lze do něj tedy podle Jeřábka zahrnout „*kromě projevů tradičního i současného lidového umění amatérské, naivní, umění sociálních a profesionálních skupin, triviální masové umění, masový a folklórní kýč, kutilství i současnou výtvarnou aktivitu, též projevy tradiční lidové estetiky, mimoumělecké estetiky a současného výtvarného vkusu lidových vrstev.*“ (Jeřábek, 2011, s. 19)

Následující výčet přibližuje problematiku pojmů v rámci lidové výtvarné kultury tak, jak ji zpracoval Jeřábek (Jeřábek, 2011, s. 19-27):

Tradiční lidové umění - Za tradiční lidové umění²⁵ můžeme považovat aktivní výtvarné projevy lidových vrstev, bez ohledu na to či jsou vsutku lidové nebo umělecké. Jde říci, že se v projevu ztotožňuje producent s konzumentem a že je realizuje pro sebe a své blízké. Toto se v průběhu historického vývoje změnilo - část tohoto umění přešla do rukou specialistů a stala se zdrojem obživy. (Jeřábek, 2011)

Zlidovělé umění - Zlidovělé umění stojí proti tradičnímu lidovému umění, je z tohoto pohledu pasivní. Jeho zhotovování vyžadovalo náročnější vybavení a složitější technologické postupy zapříčinily někdy takřka pásovou výrobu. Kořeny tohoto umění jsou převážně nelidové, sahají do umění stylového²⁶ a to buď monumentálního (malby a plastiky) nebo užitého (malířská výzdoba nábytku, majoliky, skla). Jeho součástí je část produkce masového umění. (tamtéž)

Lidová umělecká výroba - Je-li umělecká výroba organizovaná, popř. institucionalizovaná a navazuje na některé tradice lidového výtvarného umění i lidových a zlidovělých řemesel, jedná se o lidovou uměleckou výrobu. (tamtéž)

Umělecké řemeslo - Umělecké řemeslo přestože stojí po boku monumentálního a užitého umění, proniká do umění a kultury lidových vrstev a prochází procesem zlidovování dle záměru přiblížení se lidovému vkusu. V lidové výtvarné kultuře představuje vrcholný stupeň rukodělné specializace. (tamtéž)

Masové umění - Do lidové výtvarné kultury pronikly triviální, profánní²⁷ i religiózní projevy v podobě drobných grafik, knižních ilustrací, svatých obrázků, továrně zhotovovaných plastik, které se dají označit za masové umění a které později bylo rozšířeno o mnoho dalších projevů, jako například: pohlednice, přání, fotografie

²⁵ Z pohledu geneze je podřazen termínu *lidové umění*, který je v současné době vědeckou abstrakcí a je nepřesný, stejně jako lidové výtvarné umění, který se ale stále ještě vyskytuje jako pozůstatek romantismu. Náhrady za pojem lidové umění jsou nepřesné a nejasné pojmy jako: lidový výtvarný projev, lidové výtvarnictví, lidová (výtvarná) tvorba, lidová (umělecká) tvořivost, lidová výtvarná tvořivost.

²⁶ Neboli slohového, které zanechávalo po celá století zřetelné stopy ve vývoji výtvarné kultury lidu.

²⁷ světský, nenáboženský

oblíbených zpěváků apod. Podstatná část masového umění splývá s výtvarným kýchem. (tamtéž)

Masový a folklorní kých - Masový kých představuje velká část jevů masové kultury, která se pod rouškou umění vnucuje do přízně spotřebitelů. Zpravidla je líbivý, sentimentální a současně agresivní. Folklorní kých je jeho chudší verze, předstírající nějakou národní nebo religiózní ryzost a pravost. Větším dílem zapadá do výtvarného folklorismu²⁸. (Jeřábek, 2011)

Umění profesionálních a sociálních skupin - Umění například pastevců, rybářů, dělníků a jiných skupin vyčleněných podle povolání nebo společenského postavení buď zapadá do tradičního lidového umění, nebo směřuje ke kutilství. (tamtéž)

Amatérské umění - Umění neškolených jedinců s výtvarnými ambicemi, kteří se snaží realizovat své tvůrčí záměry zpravidla technikami tzv. vysokého umění. Část tohoto druhu výtvarné aktivity se vydává za naivní umění. (tamtéž)

Naivní, popř. insitní²⁹ umění - Jde o tvorbu neškolených výtvarníků, která nevznikala v lidovém prostředí. K lidovému a zlidovělému umění může mít blízko ve votivní malbě, poutních malbách nebo v malovaných prospektech, avšak k tradičnímu lidovému umění převážně blízko nemá. Ve venkovském prostředí bývá její častou tematikou vesnický život, obřady a obyčeje, lidové kroje a stavby. (tamtéž)

Kutilství - Kutilství lze označit jako zálibu v drobné rukodělné práci převážně v domácnosti. Jde většinou o produkci pro vlastní potřebu a uspokojení. (tamtéž)

Současná výtvarná aktivita - Současná výtvarná aktivita obsahuje ohlasy tradičního výtvarného cítění a tvorby lidu, které ovšem slábnou a ojediněle v nich doznívají některá odvětví tradičního lidového umění. Lze ji považovat za projev, který se podílí na vlastním nebo rodinném výtvarném prostředí. Může ovšem nabrat masovou nebo individuální tvorbu, která má povahu amatérského umění nebo umění naivního. (tamtéž)

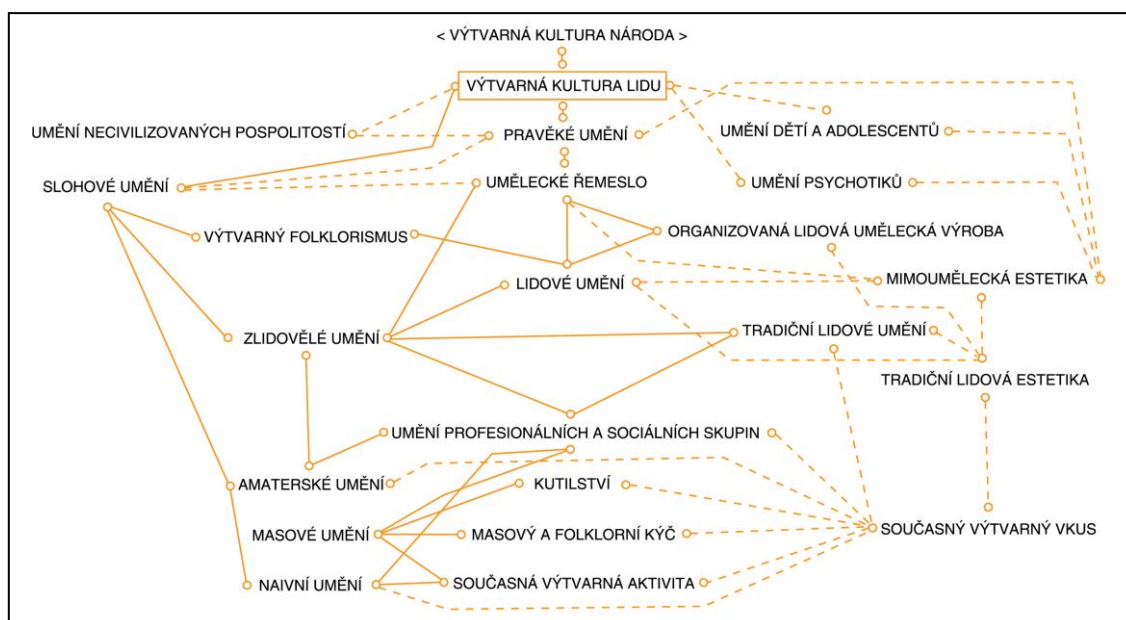
²⁸ Vzniká mimo lidové prostředí a nachází se mezi tvorbou zakladatelů národního umění, kteří se inspirovali lidovou kulturou a uměním, a folklórním kýchem přítomnosti.

²⁹ Insitní znamená neškolený, laický, neodborný.

Tradiční lidová estetika - Systematizací kolektivních vkusových norem se vytváří tradiční lidová estetika. Tradiční lidová estetika se mění s jeho tradičním lidovým uměním v závislosti na vnějších okolnostech. (tamtéž)

Mimoumělecká estetika - Přítomnost mimoumělecké estetiky v lidové výtvarné kultuře je mimovolní, ale hraje důležitou roli v jejím celkovém obrazu. Právě u základních projevů obřadního umění je jedním z hlavních zdrojů výtvarného vidění a vyjadřování. (Jeřábek, 2011)

Současný výtvarný vkus lidu - Vkus současného lidu je různorodý. Zatímco někde ještě doznívá tradiční estetické cítění, většinou je všude výtvarný vkus formován z nelidových zdrojů. (tamtéž)

Obrázek 1: Vztahy mezi kategoriemi výtvarné kultury lidu a jinými kategoriemi výtvarného umění (přerušovaně jsou vyjádřeny vztahy volnější), převzato z: Jeřábek, 2011, s. 27

2 TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA NA HANÉ

Na samotný pojem kultura můžeme pohlížet jako na systém znaků, které odlišují jednu společenskou skupinu od druhé vytvářením tzv. národních a národnostních kultur. Jako jednu z těchto národnostních kultur v České republice můžeme považovat tradiční³⁰ lidovou kulturu, která se rozprostírá na Moravě zhruba v oblasti mezi městy Olomouc, Litovel, Prostějov, Přerov, Kroměříž a Kojetín a nese označení Haná. (Brouček, Jeřábek, 2007)

Oblasti, která se prezentuje společnými rysy lidové kultury, jejímiž tvůrci a nositeli jsou zpravidla příslušníci etnografické skupiny obývající příslušnou oblast, se říká etnografický nebo národopisný region (Brouček, Jeřábek, 2007). Jančář zmiňuje o národopisné oblasti Haná: „Jde o jeden z nejčastěji doložených a nejmýraznějších národopisných regionů v českých zemích.“ (Jančář, 2000, s. 15)

Obrázek 2: Mapa národopisné oblasti Haná, upraveno dle: *Lidový rok na Hané*, 2011, s. 5

³⁰ Používaným označením *tradiční* se myslí ty prvky lidové kultury fungující na daném území po několik generací, které v průběhu historie úplně zanikly nebo byly určitým způsobem modifikovány.

Společné rysy lidové kultury na Hané se stejně tak jako v jiných oblastech projevují v rámci hmotné a nehmotné kultury. Lidová kultura jako kultura lidu je na Hané otázkou především lidových vrstev na vesnicích. Hmotné i nehmotné projevy hanáckého lidu jsou pochopitelně provázané s náplní jejich života a také s religiozitou³¹. Křesťanská víra se promítá celou jejich kulturou.

2.1 NEHMOTNÁ KULTURA NA HANÉ

V následující podkapitole přiblížíme nehmotnou kulturu na Hané podle dělení *lidové kultury.cz* a zmíníme její nejhlavnější prvky.

2.1.1 Religiozita na Hané

Život na Hané byl velmi provázan s církví, a proto se religiozita na Hané promítala zásadním způsobem do duchovní i sociální kultury. Projevy se vyskytovaly v rámci celého roku, nejčastěji se vztahovaly k církevnímu kalendáři a potom byly křesťanské nebo se vztahovaly například k předvídání budoucnosti a různým pověrám. (NÚLK © 2013) Ve značné části se provila religiozita na Hané i v hmotné kultuře (viz kapitola Hmotná kultura na Hané).

2.1.2 Folklor na Hané

Hanácký folklor se na Hané projevil ve všech tradičních formách a odrážel zdejší krajinu a život v ní.

Slovesný folklor se vyskytoval ve formě nejrůznějších povídek, které často narážely na hanáckou povahu. Dále se často vyskytovaly pověsti, pohádky, říkadla, rčení apod. K nejoblíbenějším žánrům lidové vypravěčství na Hané patřila pověst. Nejrůznější projevy slovesného folkloru, které se vyskytovaly v souvislosti s obyčejovými tradicemi ale i například při dětských hrách na Hané, se nejdříve šířily pouze ústní formou (Lisická, 1993). Slovesný folklór se nám dochoval v psané verzi jazyka, jenž se na Hané kdysi intenzivně používal – v hanáčtině. Tento nejcharakterističtější projev slovesného folkloru - hanácký dialekt - je považován, ještě

³¹ Značná religiozita u hanácké kultury je spojena s obdobím baroka, kdy byla hanácká kultura na vrcholu.

s krojem za nejtypičtější projev hanácké lidové kultury. Hanácký dialekt má své podřečí a navíc lokální varianty. (Lidový rok na Hané, 2011)

Taneční a hudební folklor se vázal k hanácké hudbě, která reagovala na celkový život na Hané. Hanácké písně, kterých se nám dochovalo cca 1500 v psané verzi s hanáckým dialektem, můžeme rozdělit podle svého účelu na obřadní, taneční, milostné, historické a žertovné (Encyklopedie, 2007). Nejvíce dochovaných písní je tanečních, což ukazuje na oblibu tance u hanáckého lidu. Tance se stejně jako písně dělily podle účelu na tance figurální, mužské, ženské, kolové a obřadní. Navíc je k nim možno přiřadit i taneční hry a pohybové hry pro děti. Písně tvořily základ pro hanáckou hudbu, která měla původně převážně smyčcový charakter a od 19. století se měnila na dechovou hudbu s příchodem tzv. turecké muziky. (Nakládal, 2011) Tyto projevy často doprovázely nejrůznější obyčejové tradice a slavnosti.

V rámci dramatického folkloru se na Hané nejvíce objevovaly zpěvohry tzv. hanácké opery a operety, které daly za vznik několika hanáckým písním. (Brouček, Jeřábek, 2007).

2.1.3 Obyčejové tradice na Hané

Nehmotná kultura na Hané je provázaná s obyčejovými tradicemi, které mají nejčastěji podobu *obyčejů reagujících na data v kalendáři*. Stejně tak najdeme u hanácké kultury i *obyčeje vázané na běh lidského života*. Během roku se také objevuje několik slavností. „*Lidový rok na Hané úzce souvisel s životem na vesnici a obranou člověka proti nepřízní osudu, zlým silám, nemocem a živelným pohromám...*“ (Lisická, 1993, s. 45). Během roku se na Hané slavilo několik svátků a objevovalo se mnoho tradic, provázaných s církevním kalendářním rokem. U mnoha obyčejů je možno sledovat synkretičnost pohanských a křesťanských prvků.

Hanáci měli během roku mnoho příležitostí projevovat svoje tradice a zvyky. V následujícím výčtu okrajově přiblížíme (v kalendářním pořadí) události během roku, jež se určitým způsobem slavily či projevovaly v hanácké lidové kultuře. Jejich podoba se lišila podle místa i podle časového vývoje.³²

³² Sestaveno dle: (Lidový rok na Hané, 2011), (Vyhlídal, 1906), (Pachtová, 1987), (Nakládal, 2011), (Lolek, 2010), (Pavlicová, 2007), (Lisická, 1994).

- **Nový rok** ani **Silvestr** se neslavil, jen sousedé si mezi sebou navzájem přáli. V některých částech Hané začínal nový rok tradicí, při které se *chodilo s buchtou*³³ po vesnici. (Vyhlídal, 1906)
- V den **6. ledna**³⁴ procházeli obcí tři králové. Někde se této koledě říkávalo chození s hvězdou. (Pachtová, 1987) Po třech králích začíná **doba masopustní**³⁵, v které se konalo mnoho svateb, zabijaček a celkově bývala tato doba plná veselí. Obcí procházely masopustní průvody, které se lišily podle místa v regionu oblečením i samotným stylem průvodu. V některých částech Hané měl podobu „**vodění medvěda**“. (Lidový rok na Hané, 2011)
- V období masopustu lidé prováděli určité zvyky, nejčastěji v den konkrétních svátků. Jako například na **svátek sv. Blažeje** (3. 2.) chodívali chlapci po vesnici popřát mnoho zdraví, za to dostali určitou koledu a tato pochůzka končila vždy hostinou. (Lidový rok na Hané, 2011)
- 24. 2. na **svátek sv. Matěje** vyráželi chlapci a děvčata bosí na zahradu, aby prosili o úrodu u stromu, který rodí jejich oblíbené ovoce. (Pachtová, 1987)
- Na **svátek sv. Doroty** 26. 2.³⁶ děti představovaly lidem ve vsi výjev umučení Doroty³⁷. (Lidový rok na Hané, 2011) Původně šlo o pochůzkovou hru a později se ustálilo „chození s Dorotou“. (Pachtová, 1987)
- Na **svátek sv. Řehoře** 12. 3. žáci opět koledovali po vesnici, na památku prvního papeže tohoto jména, obvykle převlečení do kostýmů vojáků, generálů, tkalců, ševců apod. (Lolek, 2010)
- Konec půstu je spojen se třemi dny, které byly přechodové před dalším půstem, tentokrát velikonočním. Tyto tři dny se nazývaly „**ostatky**“. Byla to doba velkých oslav a příležitostí ke spoustě zvyků a tradic, která obvykle končila v úterý zvykem nazývaným „**pochovávaní basy**“. Byly to tři dny před Popeleční (Škaredou) středou a s ní začínal čtyřicetidenní **velikonoční půst**. Ten končil s Velikonoce³⁸. (Lidový rok na Hané, 2011)

³³ Někde nazýváno jako „skrajování buchy“.

³⁴ Někde se chodívalo den před svátkem, tj. 5. ledna.

³⁵ Trvá až do Popeleční (Škaredé) středy před Velikonoce.

³⁶ Dříve se svátek sv. Doroty slavil už 6.2.

³⁷ Ve starém Římě byla Dorota za svou víru trestána a na konec popravena mečem.

³⁸ Velikonoce (od roku 235 n. l.) vždy připadají na neděli po prvním jarním úplňku.

- Kromě toho, že **Popeleční středou** začínal půst před Velikonocemi, křesťané v tento den od kněze přijímali křížek z popele a lidé si oblékali smutné neboli škaredé oblečení. (Lidový rok na Hané, 2011) Navíc tradicí bylo, že hospodyně pekly pečivo nazývané „jidáše“. (Pavlicová, 2007)
- Každá neděle v průběhu půstu má své označení - Černá, Pražná, Kýchavná, Družebná, Smrtná³⁹ a Květná⁴⁰. (Lidový rok na Hané, 2011) V tomto období chodila děvčata po vesnici s májíčkem⁴¹ po koledě a chlapci vyjížděli k prvnímu setí a děvčata je polévala vodou. Kluci jim to oplatili později, když dívky vyrážely na první trávu. (Lolek, 2010)
- Období **Velikonoc** se týká zejména pěti významných dnů: Zeleného čtvrtku, Velkého pátku, Bílé soboty, Zmrtvýchvstáních Páně v neděli a Velikonočního pondělí. Na **Zelený čtvrtek** umlkají všechny zvony. Říká se, že „odletěly do Říma“, místo toho chodí po vesnici kluci s hrkačkami.⁴² Také se připravovala hnízda pro zlatou slepičku, do kterých se vložila vajíčka a drobné dárky, které pak děti hledaly. V den **Velkého pátku** se nesmělo pracovat na poli ani v zahradě a chodilo se modlit k Božímu hrobu nebo kříži nebo k tekoucí vodě. Hanáci také věřili, že kdo se nemyl tekoucí vodou v tento den, nebude zdrav. Na **Bílou sobotu** končí doba postní, kostely se rozeznívají a pečou se velikonoční beránci a mazance. Kromě toho se uskutečňovala ojedinělá slavnost⁴³ nazývaná „Ježíškovy matičky“⁴⁴. V neděli na **Zmrtvýchvstáních Páně**, která je považována za největší křesťanskou slavnost církevního roku, se konávají slavnosti vzkříšení a světí se velikonoční pokrmy. **Velikonoční pondělí** má význam především ze světského pohledu, kdy chlapci chodí na „mrskut“ s pomlázkami⁴⁵ a jsou obdarovávaní zdobenými vajíčky – kraslicemi. V některých částech Hané chodí

³⁹ V den smrtná neděle se udržoval zvyk „vynášení smrti“ - figura představující smrt nebo konec zimy musela být zničena. Ten den nebo další týden chodila děvčata po vesnici s *májíčkem* (jedlička ozdobená papírovými růžičkami a jinými věcmi) po koledě.

⁴⁰ Lidé si v tento den nechávali posvětit větvičku jívý, aby na ní vyrostly tzv. kočičky.

⁴¹ Jedná se o stromek jedličky, který je ozdobený papírovými růžičkami a jinými věcmi.

⁴² Na stejném principu s řehačkami se před Velikonocemi udržoval zvyk „honění Jidáše“.

⁴³ Tato slavnost se konala v obci Bělkovice-Laštany u Olomouce.

⁴⁴ Nebo jen Matičky. Existoval také podobný obyčej, který býval nazýván „vynášení pámbučka“.

⁴⁵ Chlapci vyráželi na koledu (pomlázku) k děvčatům, která při básničce šlehali pomlázkami, kterým se na Hané říká *tatary*.

následující den dívky oplácet hochům jejich výprask. (Lidový rok na Hané, 2011), (Vyhlídal, 1906), (Lolek, 2010)

- Následující neděle, tzv. Bílou neboli den **seslání Ducha Svatého**, končí doba velikonoční. Následuje **neděle Nejsvětější Trojice** a čtvrtek po ní je vyhrazen **slavnosti Božího těla a krve Páně**, kdy se koná mše, která bývá zakončena dle místních zvyklostí. (Lisická, 1994)
- V období **letnic**⁴⁶ neboli svatodušních svátků se konávala slavnost „**Jízdy králů**“, označovaná jako „honění krále“. Podobnou slavnost v tomto období měly i dívky - „Chození s kráalkou⁴⁷“ tzv. „**Královničky**“. (Vyhlídal, 1906)
- **Filipojakubská noc** z 30. dubna na 1. května byla pokládána za magickou a je jednou z největších pohanských svátků. Ze zapalování ohňů později vznikl zvyk tzv. „**pálení čarodějnic**“. (Lidový rok na Hané, 2011)
- V tuto dobu se také stavěly obecní **máje** a později i bouraly. Zamilovaní chlapi stavěli malé máje i před domy svých dívek. (Lisická, 1994)
- V období května se v některých částech udržovala tradice „**sečení louky**“.
- Na konci léta, někdy až v září, po skončení žní probíhala slavnost nazývaná **Dožínky** neboli **Dóžatá**. (Lidový rok na Hané, 2011)
- Před svátkem Všech svatých a Dušičkami se dříve udržovaly vzpomínkové slavnosti zemřelých tzv. **tryzny**. (Pachtová, 1987)
- S 11. listopadem, na sv. Martina, kdy se konávala obecní hostina tzv. „**sýpka**“⁴⁸, začíná zimní období, které je vyplněno mnoha obyčejí pro zkrácení dlouhých zimních večerů, jako například **přástky**⁴⁹ a **draní peří**. (Lidový rok na Hané, 2011), (Vyhlídal, 1906)
- Na **sv. Kateřinu** 25. listopadu se pořádalo taneční veselí, vše patřilo ženám a dívkám. (Pachtová, 1987)
- 30. listopadu měly zase dívky šanci zjistit něco o své budoucnosti. Ten den se totiž považoval za jeden ze dvou⁵⁰ nejdůležitějších věštebných dnů. (Lisická, 1994)

⁴⁶ Označuje křesťanský svátek slavený 50 dnů po Velikonocích a 10 dnů po Nanebevstoupení Páně.

⁴⁷ Kráalkou – myšleno královnou.

⁴⁸ Na ní se podávala „martinská husa“.

⁴⁹ Proces předení lnu na kolovratech.

⁵⁰ Druhý významný věštebný den byl štědrý den.

- Začátek adventu je spojen se svátkem sv. Barbory. Zatímco v předvečer svátku chodily po vesnici **Barborky**, které obdarovávaly hodné děti dárečkem a zlobivé vyšlehaly metličkou, na den svátku se dávaly do vody větvičky „barborek“, aby do Vánoc rozkvetly. (Lisická, 1994), (Pavlicová, 2007)
- V předvečer⁵¹ před **svátkem sv. Mikuláše** chodily obcemi obchůzky Mikuláše s čertem a andělem.⁵² (Lidový rok na Hané, 2011)
- V obcích, kde je kostel či kaple zasvěcena **sv. Ambrožovi**, se v den jeho svátku zachovával zvyk, kdy děti čekaly u kostela, až se objeví postava Ambrože.⁵³ (Lolek, 2010)
- V den sv. Lucie 13.12. obcházela domy po vesnici jedna či více **Lucek** a jejich náplň práce se podle záznamů velmi lišila, v každé vesnici měly jinou tradici.⁵⁴
- V některých částech regionu obcházeli 19. prosince vesnici „**Klepmeři**“ a 21. prosince obcházel po vesnici **Tomáš**. (Lolek, 2010)
- **Vánoční svátky** byly obdobím plného zvyků, pověr a koledování. Provádělo se mnoho zvyků, které měly předvídat budoucnost, také se například praskalo biči na znamení, že přicházejí Vánoce. Na Štědrý den se držel půst⁵⁵, aby se vidělo zlaté prasátko. Od 19. století se na Hané zdobil vánoční stromeček, otec a děti stavěly jesličky a někde chodívali chlapci přát po vesnici. (Lolek, 2010), (Lidový rok na Hané, 2011)
- Ve většině míst se 26. prosince na svátek sv. Štěpána chodívalo na **Štěpánskou koledu**. Také tento den odcházeli služebníci z hospodářství spolu se štěpánským koláčem, v některých oblastech děvčata umývala chlapce. (Lisická, 1994)

Během roku se slavily na Hané dvoje **Hody** – Císařské a „malé“ hody⁵⁶, postupem času se ale pouze slavily hody „malé“. (Lidový rok na Hané, 2011)

⁵¹ V některých oblastech praskali chlapci bičem na poli za vesnicí na znamení, aby Mikuláš dojel do vsi s nákladem, který nakoupil na některém z trhů. Také na něj někde chystali pasti na cestách.

⁵² Zajímavou postavou při mikulášské obchůzce na Kojetínsku byl *Pók*. Byla to bíle oblečená postava, která když Mikuláš hovořil s dětmi, vlezla pod stůl a píchala šídlem hlavně mladá děvčata. Někde zase chodila „smrt“ s kosou.

⁵³ Ten je lákal na cukrovinky a pak je pořádně prohnal po vsi.

⁵⁴ V některých částech Hané chodil *Žber*.

⁵⁵ Při nedodržení by dětem provrtal břicho *Perechta*.

⁵⁶ Někde se uvádí název „hodky“.

Snad největší životní slavností byla pro Hanáky svatba. Tato událost propojovala projevy hmotné i nehmotné lidové kultury. Provázelo ji několik tradičních zvyků, jako například házení peněz nevěstě do ošatky, předávání svatebního koláče - svatebního stromu, prodávání peřin a čepení nevěsty⁵⁷. (Pachtová, 1987) Po vizuální stránce tuto událost obohacovaly především kroje a svatební výzdoba.

Většina těchto svátků, tradic a obyčejů je v dnešní době udržována jen v náznacích nebo jsou různými způsoby upraveny a některé z nich již zanikly úplně. Mluvíme tedy o folklorismu.

2.2 HMOTNÁ KULTURA NA HANÉ⁵⁸

Lidová kultura na Hané, nejen ta nehmotná ale především hmotná, se vztahuje ke zdejší krajině. Místní kvalitní půda zajišťovala úspěšnou úrodu, a proto byl, a dodnes i svým způsobem je, propojen se zemědělstvím - především s pěstováním plodin.

Dostatečná zásoba místních surovin předurčila typ stravy v oblasti Hané a také zajistila prostředky pro rozvoj hanácké kuchyně. Hanačky vynikaly především kuchyňským uměním ve zpracování těsta a následným vytvářením různých druhů sladkého pečiva. (Bečák, 1997) Hanácké kuchyňské výrobky byly důležitou součástí mnoha obyčejových tradic a také dokazovaly tvořivost hanáckého lidu.

Způsob obživy se projevoval ve stylu života. Styl hanáckých vesnic byl řešen poměrně prakticky. Systém zástavby reagoval na potřeby lidu i samotné stavitelství reagovalo svým vzhledem na potřeby zemědělství. (Bečák, 1997) Ve vzhledu některých staveb na vesnici a v jejím okolí, která dokreslují malebnost hanáckého venkova, se projevuje silná religiozita, kterou je možno spatřit v množství malých kapliček, křížků, božích muk apod.

Samotná hanácká vesnice vytváří seskupené a stejnoměrné zastavění, které je v určitém bodě přerušeno kostelem, kaplí či zvonící. Hanácká vesnice má ráz celistvosti, kde jsou jednotlivá hospodářství stavěna jedno vedle druhého. Typické je samozřejmě samotné hospodářství – statek, který má své specifické části jak

⁵⁷ Tradice, při níž nevěstě na hlavu dávaly čepce, který symbolizoval konec stavu svobodného.

⁵⁸ Vypracováno dle: (Bečák, 1997), (Lidová kultura na Hané, 1993), (Lidová kultura na Hané, 1994), (Lidový rok na Hané, 2011).

na vnější podobě usedlosti, tak v samotném interiéru, kde se nejčastěji mluví o hanácké jizbě⁵⁹. (Bečák, 1997) Na samotném zařízení této jizby se projevuje řemeslnost a výtvarná kultura hanáckého lidu.

Jedním z nejpůsobivějších dokladů tradiční lidové kultury na Hané je její kroj. Hanácký kroj spojuje několik prvků a to „*malebnost s rázovitostí a starobylost s bohatstvím.*“ (Bečák, 1997, s. 73). Kroj v sobě reflektuje krajinu regionu a jeho vzhled je zároveň identifikátor původu majitele. „*Na rozsáhlém území Hané se vytvořilo několik variant kroje, lišících se stříhem a barvou mužských kalhot, úpravou ženských součástek, úvazy šátek a dalšími drobnostmi.*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 242) „*Ve svém vývoji prošel několika proměnami, které souvisely s přicházející módou. Některé součásti zůstaly nezměněny, jiné se tvarově či stříhem přizpůsobily době.*“ (Lidový rok na Hané, 2011, s. 27). Ačkoli se podoba kroje měnila pod vlivem soudobé módy, jeho materiálové kvality a precizní zpracování mu nelze upřít. Jelikož estetická hodnota kroje, jako jedna z hodnot kroje⁶⁰, je dána výšivkou, můžeme hanácký kroj považovat za jeden z nejhodnotnějších, jelikož krása i množství hanáckých výšivek je markantní. Samotné výšivky se potom cení „*druhem a provedením vyšívací techniky a ornamentální strukturou, a to barevnou i tvarovou*“ (Bečák, 1997, s. 75) Ornament u hanáckého kroje byl převážně rostlinný. Kroj svojí podobou reprezentuje lidovou výtvarnou kulturu na Hané.

Lidová výtvarná kultura na Hané se prezentovala i v jiných projevech. U většiny z nich vidíme jasné propojení s křesťanstvím. Jedná se nejrůznější předměty, jako jsou betlémy, Kalvárie⁶¹ a také malby a pouťové obrázky, které si Hanáci s oblibou vystavovaly ve svých staveních. (Bečák, 1997) Specifické jsou velikonoční kraslice a jejich zdobení, které vyžadovalo určité učení používaných technik. (Lidová kultura na Hané, 1993)

Na mnoha řemeslných výrobcích na Hané se objevuje ornamentální výzdoba, u které můžeme mluvit o zlidovělém řemesle, jenž bylo tvořeno převážně pro odbyt. Nejčastěji se jedná o řezbářskou práci se dřevem například u dveří, nábytku apod. (Bečák, 1997)

⁵⁹ Označuje většinou jedinou, obytnou místnost selského statku.

⁶⁰ Druhá hodnota kroje je hodnota etická (mravní).

⁶¹ Jedná se umělecké zobrazení utrpení Ježíše Krista.

2.3 TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA HANÉ VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Zájem umělců o lidovou kulturu se začal projevovat koncem 18. století, kdy pod vlivem romantismu, který zdůrazňoval vztah člověka a přírody a vesnický život, se začal měnit vztah i k venkovskému lidu. Lidová kultura postupně pronikala do měšťanského prostředí, hlavně v době národního obrození, a postupně se tak stala předmětem studia a byla prohlášena za „základ kultury celého českého národa“. (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 477)

Rok 1848 přinesl velké změny do české společnosti i do českého výtvarného umění. Především malířství, které čerpalo náměty u vrstev českého lidu, z jejich denního života, z bohatosti a krásy naší krajiny, dalo za vznik českému národnímu malířství, jehož zakladatelem byl malíř Josef Mánes. (Brouček, Jeřábek, 2007)

Mánes v mnoha svých dílech zachytil obyvatele Hané - krajiny, která ho velmi okouzila. Jeho tvorba nejen dokumentuje tehdejší zdejší dobu, ale zároveň využívá jejich motivů do nejrůznějších děl. Jeho tvorba podnítila i další autory.⁶²

Hanou ve svých dílech zachytila i Marie Gardavská. Akademická malířka národopisných studií a podobizen zachytila hanácký lid nejen proto, že k němu měla vřelý vztah, ale také proto, že v té době lidová kultura na Hané pomalu upadala a mizela. (Bečák, 1997)

Dalším významným malířem, který působil na Hané, byl olomoucký malíř František Hoplíček, který zobrazoval venkovské prostředí. U něj se projevují sociální i národopisné náměty. (Bečák, 1997)

V neposlední řadě také Josef Svolinský, který byl především grafik, ale základ jeho tvorby je ovlivněn folklorem a jeho tradicemi, což se projevilo například u ilustrací. Je rovněž autorem unikátní podoby olomouckého orloje ve stylu socialistického realismu. (Horová, 1995)

Pokud nehledáme motivy přímo hanácké lidové kultury, najdeme u dalších autorů, jako například u J. Flejšara, M. Švabinského, J. Lady, J. Zrzavého, A. Strnadele a mnoho dalších určité lidové náměty. (Horová, 1995)

⁶² Např.: Mikoláš Aleš, František Ženíšek, Josef Václav Myslbek.

3 KULTURA A VÝCHOVA DÍTĚTE

Pojem *kultura* a *výchova* k sobě mají ze společenského pohledu dost blízko. Počátky vyspělé výchovy se vztahují ke starověkému Řecku, kde vznikly výchovné systémy⁶³, ve kterých slovo *paideia*⁶⁴ znamenalo proces, který měl u člověka zajistit vzdělanost a kulturnost. Tento proces byl důležitý především pro athénský systém výchovy, jehož cílem byla *kalokagathia* (ideál krásy a dobra). Na toto pojetí navázalo několik řeckých filozofů⁶⁵, kteří propagovali převážně mravní výchovu. (Grecmanová, Urbanovská, 1999). Podobně přibližuje počátky výchovy Grecmanová: „*Výchovná problematika byla nejdříve součástí mravní problematiky, zvyků a náboženství jednotlivých kmenů, později národů.*“ (Grecmanová, Urbanovská, 1999, s. 10)

Výchova má své funkce⁶⁶, které jsou zřetelné ve vývoji jedince, národa a nakonec i celého lidstva a lze ji tedy považovat za velmi důležitý projev kultury, jelikož se týká jejího rozvoje a kvality. „*Vztah kultury a výchovy je tedy dialektický. Navzájem se ovlivňují, vzájemně působí na svůj rozvoj a kvalitu. Společnost, která má dobrý výchovný systém, je i velice kulturní.*“ (Spousta, 1996, s. 96).

S okamžikem narození začínají na jedince působit vlivy prostředí, zvláště sociálního prostředí, které ho formují (Pávková, 2008). Každý jedinec má kolem sebe od narození určité vzorce chování, které představují kulturní základ jeho života. Základy těchto vzorců pak jedinec získává v rodině.

„*Rodina má pro hodnotovou orientaci každého člověka klíčový význam.*“ (Schauerová, 1998, s. 21). Dítě si z rodiny přebírá vzory a „*osvojuje si nejen způsoby jednání ale také postoje vyplývající z životní hodnotové orientace rodičů nebo prarodičů*“ (Schauerová, 1998, s. 22) „*Záměrné a cílevědomé působení na člověka, nejčastěji na dítě, nazýváme výchovou.*“ (Pávková, 2008, s. 33). Klíčová je právě výchova v rodině, která jako primární sociální skupina působí na dítě od narození a rozvíjí všechny jeho kvality.

⁶³ athénský a spartský

⁶⁴ *Paideia* znamená v řečtině výchova.

⁶⁵ Jako první byly: Sokrates, Platón, Aristoteles.

⁶⁶ Jsou to: příprava k sociálním rolím, rozvoj osobnosti a rozvoj v kulturních oblastech. (Jůva, 1999, s. 16)

K výchovnému působení rodiny se postupem času přidávají další výchovní činitelé. Ke školnímu vyučování, které je jedno z nejvýznamnějších (Pávková, 2008), se přidávají i instituce pro výchovu mimo vyučování a další subjekty.

3.1 LIDOVÁ KULTURA A VÝCHOVA DÍTĚTE

Rodina a její výchova může položit základy vztahu k tradiční lidové kultuře. Frolcová zmiňuje, jak jsou tradiční svátky, slavnosti, obřady a s nimi spojené obyčeje důležité při formování vztahu dítěte a jeho domova. Podstatný je při tom vztah dětí k rodičům a jejich spolupráce. (Schauerová, 1997). Jančář doplňuje, že především v tradicích, do nichž se člověk narodí a ve výchově, která je na těchto tradicích založena, jsou ukryty základy pro mravní postoje a mravní jednání člověka. Dále uvádí, že „*poznávání a respektování etických principů tradiční lidové kultury může být jen ku prospěchu společnosti.*“ (Jančář, 1998, s. 13) Konkrétně u obyčejových tradic tvrdí, že tradice udržované v rodině učí děti určitým postojům, stejně jako různé oslavy, které utužují vtahy v rodině. Z takovýchto situací si dítě odnáší do života hodnoty, jako jsou láska, přátelství, apod. (Jančář, 1998)

V současné době je tradičních prvků lidové kultury v rodině méně, než tomu bývalo v původní lidové kultuře⁶⁷. Více či méně, dle víry v rodině, se také projevují projevy lidové religiozity. Děti se nadále setkávají se slovesným folklorem a to díky lidové slovesnosti. „*Pokud se zajímáme o folklorní prvky v rodině, zůstaly nám z té doby lidové ukolébavky, různá říkadla a popěvky, písně, škádlivky, pohádky a pověsti i pověrečná vyprávění.*“⁶⁸ (Pavlicová, 2007, s. 13)

Dosavadní zkušenosti prokazují, že „*děti, které se aktivně seznamují s folklorem svého regionu, získávají hlubší vztah k místu, v němž žijí.*“ (Schauerová, 1997, s. 7)

3.2 Lidová kultura a společnost

Výzkumy, které se u nás zabývají tzv. obřadní kulturou a obyčejovou tradicí, uvádějí, že termín *rituál*, (který se však v současném českém prostředí moc nepoužívá) má „*významově velmi blízko k pojmům jako obřad nebo ceremoniál a tedy k obyčejí, zvyku, popř. zvyklosti.*“ (Pavlicová, 2007, s. 14) Vztah rituálu a současnosti řeší např. Jan

⁶⁷ Myšleno historicky do poloviny 19. století, kdy se začala lidová kultura vytrácet.

⁶⁸ Na Hané např.: *polednice, klekánice* a jiné postrachy pro děti.

Assmann, který uvádí, že každá kultura vytváří *konektivní strukturu*, která propojuje minulost s dneškem a obsahuje opakování a zpřítomnění, stejně jako rituál. Dodává, že zpřítomněná vzpomínka se uskutečňuje interpretací tradice. Dle něj rituální opakování zajišťuje soudržnost dané skupiny. (Pavlicová, 2007)

Na tradice, které se nám dochovaly do současnosti, je důležité pohlížet jako na mnohvrstevný fenomén, který „*reaguje na okolní společnost, koresponduje s jejími náladami, oficiálními dogmaty a zejména s osobním nastavením lidské psychiky, které hledá své zakotvení a identitu v určitém řádu a životním smyslu.*“ (Pavlicová, 2007, s. 147)

Sociolog Jan Keller zmiňuje v souvislosti s tradičními svátky výrazy jako *posilování integrity společnosti, čerpání jistoty pro současnost a naději do budoucnosti.* (Pavlicová, 2007)

Tak jako lidová kultura a především její kulturně výchovná složka má mimořádný vliv na rozvoj osobnosti jedince, hodnoty lidové kultury mají význam i pro celou společnost.

4 VOLNÝ ČAS A VÝCHOVA U DÍTĚTE

Volný čas lze u dětí definovat jako čas, do kterého nepatří: „*vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka.*“ (Pávková, 2008, s. 13) Je to čas, který má člověk k dispozici „*pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející.*“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 10)

Vztah volného času a výchovy⁶⁹ se projevuje třemi způsoby. Buď jako *výchova k volnému času*, kdy je podstatou formování schopností pro hodnotné využívání volného času. Pod pojmem *výchova ve volném čase*⁷⁰ se rozumí výchovné působení v čase, o kterém můžeme rozhodovat. *Výchova volným časem* označuje prostředky výchovy ve volném čase. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011)

Na výchově ve volném čase se podílí různé instituce⁷¹, které mohou patřit do státní, nestátní i soukromé sféry. Ve školských a mimoškolských zařízeních probíhá výchovná činnost, které se neúčastní rodina, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se ve volném čase dítěte. (Knotová, 2011)

S výchovou ve volném čase souvisí neformální a zájmové vzdělávání. Obě jsou součástí celoživotního vzdělávání, které je v současné době jednou z priorit rozvoje vzdělávání v České republice (dle dokumentu *Národní rozvoj vzdělávání v České republice*, tzv. Bílé knihy).

4.1 NEFORMÁLNÍ A ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ

V případě neformálního vzdělávání se jedná o „*organizované výchovně vzdělávací aktivity, které jsou mimo rámec oficiálního školského systému a nabízejí*

⁶⁹ Touto problematikou se zabývá pedagogika volného času a teorie výchovy.

⁷⁰ Také se používá termín výchova mimo vyučování, který ale není totožný. Vzhledem k obsahu činností je širší – zahrnuje kromě aktivit ve volném čase i oblast dětských povinností.

⁷¹ Státní instituce jako školní družiny, střediska volného, základní umělecké školy, domovy mládeže, muzea, knihovny, komunitní centra apod.; nezisková centra; církve a náboženské společnosti; privátní komerční sféra.

zájemcům záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot.“ (MŠMT © 2013-2014)

Organizátory neformálního vzdělávání jsou: *„sdružení dětí a mládeže a další nestátní neziskové organizace (NNO), školská zařízení pro zájmové vzdělávání – především střediska volného času, vzdělávací agentury, kluby, kulturní zařízení a další.“ (MŠMT © 2013-2014)*

4.1.1 Zájmové vzdělávání

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na svých webových stránkách sděluje: *„Zájmové vzdělávání jednoznačně napomáhá naplňovat vzdělávací cíle stanovené školským zákonem. Zájmové vzdělávání neposkytuje stupeň vzdělání, zabývá se však aktivitami potřebnými pro rozvoj osobnosti, kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy, zajišťuje duševní hygienu, má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotní (relaxační a regenerační), sociální a preventivní, rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent, upevňuje sociální vztahy.“ (MŠMT © 2013-2014)*

V Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice⁷² je zájmové vzdělávání definováno jako *„souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jedno rázných činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňující získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku.“*

Definice zájmové vzdělávání ve školském zákoně⁷³ v § 111 jako *„vzdělávání poskytující účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti“* je zaměřena na zájmové vzdělávání dětí a mládeže. (MŠMT © 2013-2014)

4.1.1.1 Zájmové činnosti

Zájmové činnosti, které zájmové vzdělávání nabízí, můžeme chápat jako *„cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů*

⁷² Tzv. Bílá kniha.

⁷³ Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

a schopností“ (Pávková, 2008, s. 92) Zájmových činností existuje několik⁷⁴ a můžeme je dělit z několika hledisek, např. dle činnosti, intenzity zájmu, časového trvání, dle stupně koncentrace, z hlediska společenských norem, podle obsahu apod. (Pávková, 2008)

„Zájmové činnosti mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“ (Pávková, 2008, s. 92)

U zájmových činností se projevuje potřeba uspokojení potřeb. V tomto případě se jedná o uspokojení psychických potřeb, jako je potřeba poznání, sdělení, sebevyjádření, seberealizace a uznání, které vychází hlavně z psychických potřeb člověka. (Nakonečný, 2009) Z potřeb dítěte také vzniká postoj, který dítě zaujme k daným aktivitám a je také motivačním předpokladem, jenž reguluje vztah i chování vůči nabízeným činnostem a souvisejícím okolnostem.

Uspokojení těchto potřeb vyžaduje i vnější podmínky. Mezi základní vnější podmínky patří působení pedagoga, který svou přítomností motivuje – vyvolává potřeby. *„Úkolem vedoucího je udržovat motivaci na odpovídající úrovni a začleňovat jednotlivé prvky (motivy⁷⁵) do celého motivačního systému zájmové činnosti.“* (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 262)

Kromě toho, že má motivace zásadní postavení při uspokojení potřeb a zároveň naplnění zájmové činnosti, také *„směřuje k zaujetí sociální role zájemce o činnost v zájmové oblasti a k jejímu bezprostřednímu uspokojení, navozuje roli člena zájmového útvaru se všemi vnitřními vazbami a kontakty uvnitř skupiny, se všemi interaktivitami ve skupině spojenými s touto rolí.“* (Pávková, 2008, s. 113) Je tedy příležitostí k navazování nových sociálních kontaktů.

4.1.1.2 Realizace zájmového vzdělávání

Vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání stanovuje několik forem⁷⁶, kterými lze zájmové vzdělávání poskytovat a určuje, že instituce pro zájmovou činnost

⁷⁴ Např.: rukodělné činnosti, technické činnosti, přírodovědná zájmová činnost, estetickovýchovné činnosti, tělovýchova a sport, turistika, společenskozájmové činnosti, PC.

⁷⁵ Uvědoměle vyvolané a posilované síly k probuzení a udržování činnosti.

⁷⁶ Např.: příležitostnou, pravidelnou, táborovou, osvětovou činností, individuální prací.

jsou školská zařízení a to jmenovitě: střediska volného času, školní družiny a školní kluby⁷⁷.

V následujícím textu přiblížíme činnosti školských zařízení pro zájmové vzdělávání podle vyhlášky č. 74/ 2005 Sb., které se vztahují k zájmovému útvaru - kroužek pro děti mladšího školního věku, který je předmětem praktické části diplomové práce.

Středisko volného času může mít dva typy, a to *dům dětí a mládeže*, který uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání, a *stanice zájmových činností*, jež se zaměřuje na jednu oblast zájmového vzdělávání. Činnost středisek je upravena danou vyhláškou⁷⁸. Kromě jiných forem organizují i pravidelnou zájmovou činnost. Ta je organizována v zájmových útvarech⁷⁹.

Školní družina poskytuje zájmové vzdělávání především žákům prvního stupně základní školy přihlášených k pravidelné denní docházce. Činnost školních družin upravuje daná vyhláška⁸⁰. „Školní družiny mohou zřizovat zájmové kroužky, jejichž členy mohou být i děti, které nejsou přihlášeny do školní družiny k pravidelné docházce“ (Knotová, 2011, s. 58)

4.1.1.3 Zájmový kroužek

Zájmový kroužek je jedním ze zájmových útvarů, což jsou „*formálně ustanovené skupiny, v kterých probíhá řízená organizována zájmová činnost s pravidelnou účastí zapsaných jedinců.*“ (Knotová, 2011, s. 60) Dle vyhlášky o zájmovém vzdělávání⁸¹ může být zájmový kroužek zřízen buď ve středisku volného času (domu dětí a mládeže nebo stanici zájmových činností) nebo při školní družině.

Publikace Pedagogické ovlivňování volného času popisuje zájmový kroužek jako menší zájmový útvar pro skupinovou činnost, „*jehož činnost směřuje zpravidla k vnitřnímu obohacení členů.*“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 260) Svojí velikostí spadá do kategorie malé sociální skupiny, která je tvořena na základě společných

⁷⁷ Činnost školního klubu je určena především pro žáky 2. stupně základní školy, kterých se netýká má praktická část diplomové práce.

⁷⁸ Vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

⁷⁹ Pojem zájmový útvar označuje zpravidla kroužek či soubor, klub, oddíl, kurz.

⁸⁰ Vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

⁸¹ Vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

zájmů, které jsou prováděny na základě pravidelného setkávání a součinnosti. Možnost stýkat se s jedinci společného zájmu je jedním z prvků, kterými se kroužek, respektive jakýkoliv zájmový útvar, vyznačuje. Dále ho přibližuje „*snaha o dosažení vyšší úrovně, možnostmi získat pomoc odborného vedení skupiny a uplatnit schopnosti.*“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 260)

Úroveň zájmu, jenž je vyhraněnější pro danou oblast, se v zájmovém kroužku nemusí nutně zvyšovat, často ji pouze uspokojuje. Obsah zájmového útvaru funguje i jako prostředek, který zájem formuje, rozvíjí a upevňuje. Zároveň zájmový útvar poskytuje největší prostor pro cílevědomé výchovné působení v oblasti zájmové činnosti. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011)

4.2 VOLNÝ ČAS A TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA U DÍTĚTE

Zvláště v minulosti propojovaly děti svůj volný čas s lidovou kulturou a to především v rámci rodiny. Později se významným pojítkem těchto dvou věcí stávalo navštěvování nejrůznějších folklórních souborů.

Současná nabídka aktivit a akcí v oblasti tradiční lidové kultury, které mohou navštěvovat děti s rodinou, se zaměřuje na nejrůznější folklorní festivaly a slavnosti, představující tradiční lidovou kulturu určitého území. Určité možnosti nabízejí i muzea, skanzeny a podobné instituce, které se zaměřují na tuto problematiku.

V dnešní době se mohou v rodině objevovat prvky folkloru a to kromě slovesného (u některých rodin se stále ještě objevuje mluva s dialektem daného kraje) i například taneční nebo hudební. V rodinách, kde rodiče navštěvují folklorní soubory, bývá zvykem, že jsou děti vedeny podobným směrem a obvykle navštěvují dětské folklorní soubory.

„*S lidovou kulturou se dnes již setkáváme spíše jako s projevy zájmové umělecké činnosti, různě inspirované především folklórními prvky: slovesnými, hudebními a tanečními.*“ (Jančář, 2000, s. 24) Podobné aktivity se v současné době řadí pod pojem folklorismus, který je chápé jednak „*jako vědomou péčí o regionální kulturní tradice, jednak jako součást soudobé masové kultury.*“ (Parkan, 2008, s. 19) Masovost kultury se v současné době projevuje na veřejných akcích spojených s tradiční lidovou kulturou, které naplňují funkci turistické atrakce.

Částečně se děti mohou ve svém volném čase seznámit s tradiční lidovou kulturou skrz média. Určité množství informací mohou nalézt na internetu, v televizi, v rozhlase, v knihách a v tisku.

4.3 PREZENTACE TRADIČNÍ LIDOVÉ KULTURY A VZDĚLÁVÁNÍ

V následujícím textu přiblížíme lidovou kulturu na Hané tak, jak byla prezentována od poloviny 19. století, kdy se začalo na lidovou kulturu pohlížet jako na jev ohrožený zánikem. Současně se také zaměříme na projevy lidové kultury ve vzdělávání.

Na konci 19. století se tradiční lidová kultura dostávala do škol společně s dětmi. Ty se pak staly důležitými pomocníky při snahách o její záchranu či obnovení. Zejména při sběru folklorního materiálu na Národopisnou výstavu československou v roce 1895. (Lisická, 1993)

Na konci 19. století se zakládaly nejrůznější spolky a kroužky a organizovaly se další aktivity k národnímu uvědomění. Na Hané se tehdy vytvořilo několik národopisných souborů. V té době také učitelé volali po větším zařazení folkloru do čítanek. (Lisická, 1993)

Zlom v pojetí tradiční lidové kultury přišel s meziválečným obdobím, kdy byla tradiční lidová kultura spojena s politikou. Škola i výchova v ní se měla nést v duchu národním, demokratickém a sociálním. *„Lidové umění se chápalo jako samozřejmé východisko pro zakotvení každého jedince v národním kulturním prostředí“* (Schauerová, 2006, s. 242) V té době tedy pochopitelně byla tradiční lidová kultura součástí osnov škol v mnoha vyučovacích předmětech. Tento přístup k tradiční lidové kultuře se v následujících letech pod fašistickou vládou ještě více prohluboval. (Lisická, 1993)

Pavlicová uvádí, že za úpad hanáckých tradic může druhá světová válka. Po druhé světové válce se změnilo prostředí rodinné výchovy vlivem ekonomických poměrů a povědomí tradiční lidové kultury na Hané se udržovalo už jen na některých místech a v rozličné podobě. (Pavlicová, 2007)

S rokem 1948 přichází zásadní změny pro společnost a tedy i pro prostředí vzdělávání. „Vše je jednotně svázáno – osnovy, obsah učiva, učebnice, metody a formy. Vzorem je Sovětský svaz. Folklor je prezentován především jako umění pracujícího lidu a výběrem i pojetím podřízeno nové ideologii.“ (Schauerová, 2006, s. 242) Projevy, které byly spjaty s náboženskou tematikou, byly zakázány a v důsledku toho zaniklo i mnoho obyčejů a tradic. (Pavlicová, 2007) Vznikala řada spolků a také první dětské folklorní soubory⁸², a to přímo na školách jako součást zájmové činnosti. (Schauerová, 2006) Nově také vznikla zemědělská družstva, která ovlivňovala kulturní život, dala podmínky k vytvoření nejen folklorních souborů, ale zapříčinila vznik nových folklorních tradic⁸³, jež vycházely z původních folklorních prvků. (Pavlicová, 2007) Celkové zneužívání folkloru při nejrůznějších společenských a politických akcích zapříčinilo po roce 1989 dosti silnou nechuť lidí k folkloru. (Schauerová, 2006)

S rokem 1989 přišly změny společenské, které se projeví i ve školství. Jednotný systém se uvolnil a školy tedy mohly více rozhodovat o svém systému výuky. Ve vzniklých vzdělávacích programech⁸⁴ byly zařazeny prvky lidové kultury dle *Doporučení o ochraně tradiční a lidové kultury* od organizace UNESCO⁸⁵ z roku 1989. (Schauerová, 2006)

Od roku 1990 je péče o folklor kvalitativně jiná především proto, že přestal fungovat ideologický tlak. (Beneš, 1993) Návrat ke starým lidovým tradicím však nebyl moc úspěšný. Přesto se však o udržení lidové kultury zasloužily a dodnes zasluhují folklorní soubory a skupiny, které značně rozvíjí folklorismus.

Tento současný styl prezentace přesouvá pojetí folklorismu jakožto druhotného způsobu provozování tradic na přední pozici. Je podstatné říci, že v dnešní době již pouze vytváříme interpretace toho, co se dříve provádělo a následně zaznamenalo. To je právě znatelné na příkladu folkloru. Postupem času tak nastalo prezentování tradiční lidové hanácké kultury na jevištích a pódiiích a v současné době tuto stylizaci pojmáme jako způsob pokračování lidové tradice. Někde ovšem přechází tato prezentace jen ke komerčním folklorním estrádám.

⁸² Tehdy nazývané soubory lidových písní a tanců

⁸³ Např.: dožínkové slavnosti, *dochmelná* a *doželaná*.

⁸⁴ Obecná škola, Národní škola, Základní škola

⁸⁵ Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu

V současné době můžeme narazit na tradiční lidovou kulturu u folklorních souborů na různých folklorních slavnostech či přehlídkách, také se pořádají speciální bály. Dále existují různé instituce, organizace, sdružení a spolky zaměřené na uchování a rozvíjení lidových tradic a národních kulturních hodnot.

Od 1. 9. 2007 se v českém školství začalo vyučovat na základních školách dle *školních vzdělávacích programů (ŠVP)*, které naplňují *rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVPZV)* a zároveň *Národní program pro rozvoj vzdělávání* (tzv. Bílá kniha). Toto nové pojetí vzdělávání v ČR přináší velké změny svou volností a flexibilitou. Škole i učitelům je ponechána určitá svoboda, přitom jsou dány klíčové kompetence, kterých by měl žák na konci základního vzdělávání dosáhnout. RVPZV vymezuje vzdělávací obsah a učivo, které je bráno jako prostředek k naplnění očekávaných výstupů, jež vytvářejí předpoklady k dosažení klíčových kompetencí. Problematiku lidové kultury je tedy možno do školního vzdělávacího programu zařadit učivem z daného vzdělávacího obsahu v určitém vzdělávacím oboru. Prostor se nabízí i v souvislosti s propojením tématu lidové kultury s průřezovými tématy. Tradiční lidová kultura není v programech jasně dána, její prvky jsou naznačeny ve vzdělávací oblasti *člověk a svět práce, výchova k občanství*, u průřezového tématu *výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a multikulturní výchovy*.

*Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*⁸⁶ dle usnesení vlády z 5. ledna 2011 stanovuje: „*Kulturní dědictví je důležitou součástí materiálního a duchovního bohatství České republiky, je zdrojem kulturní rozmanitosti, vzdělanosti, utváří základ kulturní identity obyvatel této země. Ukazuje se, že má velký podíl i při využívání volného času a tím přispívá ke kultivovanosti obyvatel...*“ Dále připomíná, že dle *Listiny základních práv a svobod* má každý občan České republiky nárok na přístup ke kulturnímu dědictví - z toho plyne i povinnost státu vytvářet podmínky k tomu, aby toto právo občan mohl využívat.

Obsah této koncepce⁸⁷ stanovuje nástroje k účinnější péči o tradiční lidovou kulturu a definuje kroky k tomuto opatření. Definuje například že: „*Na poli uchování tradiční lidové kultury se jako důležité jeví využívání vybraných projevů tradiční lidové*

⁸⁶ Uveřejněno na webových stránkách Ministerstva kultury. (Ministerstvo kultury © 2007)

⁸⁷ Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice dle usnesení vlády z 5. ledna 2011.

kultury při výchovně vzdělávacím procesu ve školách.“ Stanovuje tak na základě analýzy, která prezentuje silné a slabé stránky dosavadní péče o lidovou kulturu, a na prvním místě výčtu slabých stránek uvádí, že *„seznamování s tradiční lidovou kulturou a jejím významem je stále nedostatečně zahrnuto nejen do základního vzdělávání ve školách, ale i do organizované mimoškolní výchovy.*“ Koncepce také představuje konkrétní úkoly, které mají danou problematiku v rámci školního i mimoškolního vzdělání rozvíjet.

Podobně smýšlející byl v této oblasti Václav Bělohradský⁸⁸, když tvrdil: *„Kultura je ve své podstatě odkaz děl, která nelze pochopit jinak než jako otázky, na které musím odpovědět sám za sebe. Vzdělání pak je to, co nás otvírá k tomuto odkazu.*“ (Spousta, 1996, s. 46)

4.3.1 Učitelé a lidová kultura na Hané

Kromě toho, že učitelé na Hané stáli u vzniku muzeí a výstav, které dokumentovaly tradiční lidovou kulturu na Hané, také vydávali publikace týkající se této problematiky a podíleli se na samotném udržování tradic. Ve 20. století se rozšířily instituce a aktivity, které měly snahu o oživení některých tradičních forem lidové kultury. Jedním z nich byl tzv. fenomén kraslicového umění, v rámci kterého se ve školách učilo kreslit na vajíčka kraslicový ornament. (Večerková, 1994)

Večerková komentuje situaci na konci 20. století jako: *„Vedle doznívajícího staršího proudu, je tu mohutný proud novodobé, institucionálně a jaksi „zvenku“ podnícené kulturní aktivity vedené ve 20. století na školách a v zájmových kurzech s cíli didaktickými, výtvarnými a kulturně reaktivačními.*“ (Večerková, 1994, s. 112). V té době na Hané působily ženy, které učily jak ve školách, tak v zájmových kroužcích, nejčastěji tradiční textilní techniky a zdobení kraslic tradiční metodou, a to nejčastěji slámou. Někde se v zájmových kroužcích učilo i výrobě jednoduchých dřevěných lidových hraček. (Pachtová, 1994)

Současné působení učitelů směrem k tradiční lidové kultuře na Hané není zmapováno.

⁸⁸ Je významný současný český filosof a sociolog.

5 DÍTĚ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Vzhledem k tomu, že praktická část této diplomové práce je zaměřena na zájmový kroužek pro děti prvního stupně základní školy, pokusíme se v následujících kapitolách přiblížit tento věk dítěte - období mladšího školního věku⁸⁹.

Na označení *mladší školní věk* se různých literaturách pohlíží z biologického hlediska a v podstatě označuje vývojová stádia školního věku. Dělí se na raný školní věk (od 6 do 9 let) a střední školní věk, který trvá od 9 do 11-12 let, tedy doby než dítě přejde na druhý stupeň základní školy. (Vágnerová, 2012)

5.1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Existuje více způsobů jak periodizovat lidský věk. Například podle Sigmunda Freuda odpovídá věku žáků mladšího školního věku *stádium latence*, které se vyznačuje úbytkem zájmu o sexuální podněty a přesunutím zájmů na jiné aktivity. Zároveň se dle něj dítě společensky angažuje a také projevuje zájem o společenské aktivity. (Vágnerová, 2012)

Dle E. H. Ericksona je období 6-12 let u dítěte obdobím snaživosti, kdy se dítě snaží vyhnout neúspěchu a tím méněcennosti a zároveň je otevřené zkušenostem. Toto období hodnotí jako velmi významné pro dětské sebepojetí, vznikající na základě hodnocení, které dostává. K tomu významně přispívá právě jeho školní zkušenost. (Vágnerová, 2012)

Významné je rozdělení kognitivního vývoje schopností dítěte podle Jeana Piageta. Do období mladšího školního věku podle něj spadají dvě fáze. Částečně se v tomto věku promítá *fáze předoperační*, která trvá od 2 do 7 let, a potom *fáze konkrétních logických operací*, která trvá od 7 do 11 let. Z předoperačního stádia se u dítěte mladšího školního věku projevuje především fáze názorného, intuitivního myšlení. V této fázi má pro dítě nejdůležitější význam zjevná podoba světa. Ve fázi konkrétních logických operací začínají děti logicky přemýšlet a uvažovat o daném problému v konkrétní realitě. Ke konci mladšího školního věku nastává *fáze formálních*

⁸⁹ Věkově se jedná o období 6-11 let.

logických operací, děti přestávají být vázané na realitu a dokážou uvažovat abstraktně. (Vágnerová, 2012)

Následující výběr charakteristik vychází z periodizace představené v souvislosti s pedagogikou volného času u dítěte (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011) a přibližuje vývoj u dítěte mladšího školního věku vzhledem k praktické části této diplomové práce. Je však nutno zmínit, že všechna dělení jsou jen rámcová, vývoj osobnosti probíhá u každého člověka individuálně. (Vágnerová, 2012)

Tělesný vývoj		- nervová soustava snadno podléhá únavě - výrazná je pohybová aktivita, zvláště ta spontánní - zlepšuje se pohybová koordinace, zejména u drobného svalstva ruky
Duševní vývoj	rozumový	- zdokonaluje se vnímání, lépe vnímá to, co je přesnější, názorné, živé, to, co v něm vzbuzuje emocionální reakci - pozornost je dosti labilní, snadno se rozptýlí vedlejšími podněty; vhodné je rozvíjet bezděčnou pozornost (motivací, aktivací zájmů, zájmovou činností); objevuje se i záměrná - představy jsou názorné, konkrétní, velmi živé v oblastech, kde má dostatek zkušeností na základě vnímání; představy jsou kvalitnější, čím více má možností k názornému poznávání, které je konkrétní; postupně přechází k obecnějším představám - paměť je také konkrétní, názorná; probíhá bezděčné zapamatování, později se uplatňuje logická paměť, značně se rozvíjí zraková paměť - myšlení je konkrétní; zdokonaluje se pochopení znaků; potíže činí chápání složitějších vztahů a porozumění symbolům; abstraktní pojmy pochopí jen v omezené míře na konci tohoto období; své myšlenky by se měli děti naučit srozumitelně formulovat - fantazie je více kontrolovaná myšlením; především se uplatňuje fantazie reprodukční (na základě toho co učitel vypráví)
	citový	- převažují kladné city, ze záporných citů je nejčastější strach, jehož příčinou mohou být reálné obavy; ze začátku jsou city dosti nestálé, postupně je více ovládají - omezená je schopnost vžít se do pocitů druhých - nastává rozvoj vyšších citů: - intelektuální city se projevují zvědavostí, radostí z poznávání a z dobře splněného úkolu; dítě rádo experimentuje a objevuje - estetické cítění postupuje k realismu, věcnosti a střízlivosti; dítě chápe umělecké dílo komplexně a kolem osmého roku má předpoklady pro jeho pochopení; při dobrém vedení

		je dítě schopno porozumět přiměřenému uměleckému dílu a prožívat ho; vyvíjí se vkus - u morálních citů se projevuje realismus, kdy od osob představující autoritu přejímají mravní zásady
	volní	- jednání je impulzivní a postupně se rozvíjí schopnost uvědomělé regulace vlastního chování (sebeovládání) - při dobrém vztahu s dospělým se dítě podřizuje požadavkům - dítě nedokáže jednat samostatně na základě vyšších motivů - zájmy a potřeby jsou nejčastějšími motivy jednání
Sociální vývoj		- dítě navozuje nové, četnější a kvalitativně vyšší společenské vztahy - začíná být více kritické - vyvíjí se samostatnost - po osmém roce vzniká pocit solidarity - vznikají základy pro kamarádství

U dětí v tomto věku se projevuje značná šíře zájmů, které jsou však dosti nestálé a povrchní, přesto se v jejich průběhu rozvíjejí schopnosti a v některých případech se u dítěte může projevit nadání či talent. (Vágnerová, 2012)

Vlastnosti a stejně tak rozumová schopnost (inteligence) se vyvíjí dlouhodobě. „*Nejvýznamnější činností dětí mladšího školního věku je učení, které uspokojuje dětskou zvědavost.*“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 150)

Stále velký význam má v tomto věku hra. V tomto období je však více realistická, promyšlenější, plánovitější a složitější.

Pro jeho sociální rozvoj má důležité místo práce v podobě pomoci kamarádovi či práce pro dětský kolektiv. Tyto projevy mají velký význam při formování kladných morálních vlastností dítěte. (Vágnerová, 2012)

5.2 CHARAKTERISTIKA VÝTVARNÉHO PROJEVU DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Jednotlivá období vývoje výtvarného projevu u dětí a jejich věkové ohraničení zpracovávají různí autoři odlišně, ale v základě mají podobnou charakteristiku. V následující podkapitole budeme vycházet z více zdrojů a přiblížíme nejčastější výtvarné projevy dětí, které spadají do věkové kategorie mladšího školního věku. Přesto je potřeba zmínit, že projevy dětí vzhledem k jejich věku jsou v oblasti výtvarného projevu značně individuální.

Do období mladšího školního věku zasahují dle Roeselové dvě etapy vývoje dětského výtvarného projevu a to *stádium spontánního výtvarného projevu* a následující stádium - tzv. *krize dětského výtvarného projevu*. (Roeselová, 2001)

Podle Piagetova vývoje *myšlenkových operací* odpovídá věku od 4 do 7 až 8 let druhá fáze tzv. předoperačního myšlení, v které je pro dítě typické názorné myšlení. (Hazuková, Šamšula, 2005) Je to zároveň období spontánního projevu, kdy se dítě projevuje hlavně ikonografickými znaky⁹⁰, ke kterým dospívá postupně, spontánně a individuálně.

Dle Cyrila Burta je období 5-6 let věku dítěte označováno jako *popisný symbolismus* a lze v něm již pozorovat kresbu postavy jako dokončenou. (Hazuková, Šamšula, 2005) Roeselová dodává, že v tomto věku je dítě většinou schopné zaznamenat „*celou postavu se všemi končetinami, s trupem a všemi drobnostmi.*“ (Roeselová, 2001, s. 85)

Dítě dále zobrazuje i jiné ikonografické znaky jako zvíře, dům, strom a jiné. Často také zobrazuje převzaté ikonografické znaky se schémata z dospělého světa, např. postavičky z pohádek, hraček apod. (Roeselová, 2001)

Tento výtvarný projev trvá i během období od 7-8 let, které se podle Piagetova vývoje myšlenkových operací nazývají *obdobím konkrétních operací*, při kterém děti čerpají z reality a snaží se napodobovat objekty, které přetvářejí do nových situací. Děti provádí myšlenkové operace u konkrétních činností a zároveň jsou schopny provádět je i v představách. (Hazuková, Šamšula, 2005) Bárta dodává, že na začátku tohoto období, tj. v období 7-8 let probíhá fáze, kdy děti kreslí to, co ví, nežli to, co vidí. Toto období popisuje jako *popisný realismus*.

Celkově lze zaznamenat, že u raného vyjadřování se u dětí vyskytují různé zvláštnosti a to nejen u zobrazování člověka, ale i při zobrazení děje, objemu, prostoru i u využívání barevnosti. Dále je spojován výtvarný projev se znaky jako: „*rentgenové zobrazení*⁹¹, *nadsázka*, *úspornost kresebných gest*, *R-princip*⁹², *grafoidismus*⁹³,

⁹⁰ Tento pojem používá V. Roeselová, jiní autoři volí označení *grafický typ*.

⁹¹ Schopnost vidět skrz = dítě zobrazí vše, i to, co ve skutečnosti není vidět.

⁹² Zobrazování s využitím pravého úhlu.

⁹³ Nnaklání kresby ve směru písma.

*automatismus*⁹⁴, *nepravý ornament*⁹⁵, *rytmus, opakování, symetrie*“ (Šobáňová, 2006, s. 55)

Takovýto výtvarný projev končí s obdobím tzv. *krize dětského výtvarného projevu*. (Roeselová, 2001) Postupem času dítě ikonografické znaky a další symboly opakuje až do doby, kdy dochází k mechanickému ztvárnění a jejich vývoj tím končí. Dále, jak dodává Burta, ve věku od 9-10 let nastává vizuální realismus, kdy dítě přechází ke kreslení podle přírody. V této fázi se pokoušejí zachytit objem, a s tím se objevují první pokusy o stínování a řešení perspektivy. (Hazuková, Šamšula, 2005) Následně může nastat fáze, kdy si dítě uvědomí, že jeho grafické znázornění není dostatečně podobné realitě, kterou chce zobrazit. To může vyvolat vnitřní nejistotu a pocit neúspěšnosti.

Mezi projevy nastupující krize výtvarného projevu patří: *„ubývání spontaneity, ochuzování grafického znaku, ubývání pohyblivosti postav a neorganické objevování popisných prvků a neorganické objevování popisných tvarů.“* (Roeselová, 2001, s. 15)

Přestože je to proces přirozený, může vést k poklesu výtvarné aktivity a dokonce až ke ztrátě zájmu o výtvarné vyjadřování. (Roeselová, 2001)

Stádium krize dětského výtvarného projevu se projevuje v různém časovém rozpětí, nejčastěji však mezi 10. - 12. rokem dítěte. Roeselová však upozorňuje, že tzv. krizi výtvarného projevu lze pozorovat už ve výtvarném vyjadřování desetiletých a mladších žáků. (Roeselová, 2001)

Tato problematika souvisí s Piagetovým vývojem myšlenkových operací, při kterém nastává kolem 11. roku u dítěte období formálních operací, a vyvíjí se abstraktní myšlení. Dítě je schopno *„provádět abstraktní myšlenkové operace nezávisle na manipulaci s konkrétními objekty.“* (Hazuková, Šamšula, 2005, s. 55)

⁹⁴ Tendence mechanicky opakovat jednoduché a už osvojené tvary.

⁹⁵ Využívání jednoduchých tvarů v rytmicky pojednanou plochu.

6 VÝTVARNÝ PROJEKT

Při řešení výtvarného projektu se nám nabízí teze, kterou představil zakladatel projektového vzdělávání W. H. Killpatrick, jenž v projektech spatřoval „*zájmová centra, která motivují žáka svým praktickým cílem a jeho uskutečněním.*“ (Dvořáková, 2009, s. 13) Projekt považoval za prostředek k výchově charakteru osobnosti a zdůrazňoval jeho sociální význam.

Původní myšlenka projektového vyučování začala v provázání různých vzdělávacích předmětů, ve kterých byla zahrnuta i výtvarná výchova. Později vznikaly i projekty vycházející pouze z výtvarného pojetí určitého tématu. V českých zemích je rozvoj projektů spjat především se jmény Igora Zhoře⁹⁶ a Hany Dvořákové⁹⁷, na podobném principu pracovala i Karla Cikánková. Mezi další, kteří se věnovali této tematice, uveďme např. Zdislavu Holomíčkovou, Lenku Jeřábkovou, Janu Ulrichovou, Jiřího Davida a Martu Pohnerovou. (Roeselová, 1997)

Počáteční české výtvarné projekty vznikaly z přemýšlení a snažily se dotýkat „*nejen podob věcí, ale především souvislostí, jejichž prostřednictvím by bylo možné okolnímu světu porozumět a získat k němu hlubší vztah.*“ (Roeselová, 1997, s. 31)

Jak uvádí Roeselová, výtvarné projekty se pokoušejí „*sledovat více než jednu cestu při ztvárnění myšlenky nebo problému a široce vyčerpat zvolenou problematiku. Proto obkličují téma různými pohledy z několika stran.*“ (Roeselová, 1997, s. 33) Je také žádoucí, aby se v projektu promítlo více jiných oborů, které dávají zázemí, doplňují informace a zároveň prohlubují danou problematiku, které se dítě dotýká. (Roeselová, 2001)

Důležitý přínos má projektová výuka právě díky mnohostrannému pojmání světa, se kterým své účastníky seznamuje a při němž zkoumají celek samotný i jeho různé úrovně, které vznikají při rozložení hlavního tématu „*do několika proudů výtvarných aktivit.*“ Přitom platí: „*Čím je řešení tématu strukturovanější, přehlednější, tím jsou jeho myšlenky srozumitelnější.*“ (Roeselová, 1997, s. 33)

⁹⁶ Projektovým způsobem vedl skupinu amatérských výtvarníků v osmdesátých letech.

⁹⁷ Společně vypracovali pracovní sešity do výtvarné výchovy, které staví na projektové výuce.

Základem výtvarného projektu mohou být výtvarné řady⁹⁸, ze kterých spolu s dalšími navozujícími myšlenkami může vzniknout výtvarný projekt.

Každé téma, které projekt rozvádí, vyžaduje specifické pojetí a jelikož je jeho podstata vždy jiná, liší se proto i struktura jeho zpracování. Nicméně platí, že *„je nutné myšlenky rozvíjet specifickými výtvarnými prostředky, spojovat je s prožitkovými aktivitami a přenášet je do jazyka výtvarného umění.“* (Roeselová, 1997, s. 33)

Proto je zapotřebí, aby projekt měl svůj řád, který mu dává učitel. *„Stavbu výtvarného projektu je obtížné přesněji vymežit, protože je závislá na volbě tématu a na způsobu uvažování učitele.“* (Roeselová, 1997, s. 33) S tím souvisí i možnost volného výběru, kterou cestou se výtvarný projekt může ubírat. Volně může být stanovena také výtvarná poloha projektu, v níž se realizuje. Rozsah výtvarného projektu není podstatný, důležitější než počet částí je přístup k látce. Projekt je: *„O schopnosti objevit dostatečně zajímavou myšlenku, kterou je možno více způsoby transportovat. O schopnosti odkrývat stále nové pohledy, spojovat je hlubšími vazbami, podkládat je hlubšími úvahami.“* (Roeselová, 1997, s. 34) Důležitá je však skladba výtvarných technik. V tomto případě je vhodné, aby se měnily a nevyzněly jednostranně.

Výtvarný projekt je při své realizaci spojen s výchovně vzdělávacím procesem, při němž musí respektovat řadu metodických otázek, které se vyskytnou v různých fázích projektu.

Při přípravě vystupují různé pohledy, které *„se skládají do dílčích celků, které se vzájemně doplňují a prostupují“* (Roeselová, 1997, s. 34) a nakonec vytváří síť jednotlivých motivů, aby vytvořily určitou myšlenkovou linii. Podle ní se vytvářejí další části, které svým obsahem odpovídají projektu i žákům.

Daný plán projektu je samozřejmě otevřen různým úpravám a změnám, které v průběhu práce na projektu nastanou. *„Učitel poskytuje nejen možnost volit si výtvarný motiv nebo způsob projevu, ale především aktivně vstupovat do výuky.“* (Roeselová, 1997, s. 34)

⁹⁸ Krátké a srozumitelné útvary, v nichž převládá jedna nosná myšlenka. Skládají se z několika na sebe navazujících kroků, jejichž následnost má lineární charakter, např.: výtvarný cyklus, metodická řada, tematická řada, srovnávací řada. (Roeselová, 2001)

Při závěrečné prezentaci vzniklých výtvarných prací daného výtvarného projektu se poukáže na celý smysl projektu, při kterém se projeví „*nosné myšlenky podbarvené společnými zážitky. V nově viděných souvislostech dítě dospívá k hlubšímu pochopení podstatných otázek.*“ (Roeselová, 1997, s. 35)

PRAKTICKÁ ČÁST

7 NÁVRH VÝTVARNÉHO PROJEKTU *ROK S HANOU*

V rámci praktické části diplomové práce předkládám metodické listy k výtvarnému projektu, který jsem nazvala *Rok s Hanou*. Tyto metodické listy a tím i celý projekt mají přiblížit téma tradiční lidové kultury na Hané skrze výtvarné aktivity. Množství výtvarných aktivit v metodických listech je připraveno na průběh celého školního roku a tedy vytvoření celoročního projektu. Samotné náměty v metodických listech jsou řazeny v návaznosti na kalendářní rok. Celá koncepce je vytvořena pro zájmové vzdělávání, konkrétně pro zájmový útvar – výtvarný kroužek pro děti mladšího školního věku. Jeho realizace tedy může probíhat buďto ve střediscích volného času nebo při školní družině.

Aktivity v metodických listech mají dát dětem možnost poznat blíže tradiční lidovou kulturu oblasti Haná skrze výtvarné činnosti. Aktivity obsažené v jednotlivých tematických listech mají společný námět, zapadají do tematických celků a zároveň rozvíjí celkové téma tradiční lidové kultury na Hané. V některých případech směřují aktivity k získání konkrétních znalostí o daném námětu, jindy rozvíjejí námět z tradiční hanácké kultury různými formami, jako například i přes prožitky či zážitky. U mnoha námětů se záměr aktivit prolíná a různě kombinuje. Všechny aktivity v sobě mají potenciál rozvíjení osobnosti dítěte a mají jim zpřístupnit tradiční lidovou kulturu z okolí, v kterém žijí.

Při realizaci projektu může pedagogický pracovník vycházet z daných aktivit v metodických listech, libovolně si je uspořádat např. do určitých výtvarných řad nebo je použít jako zdroj inspirace pro své vlastní aktivity.

Samotný název projektu (*Rok s Hanou*) vychází z představy celoročního seznamování dětí s tradiční lidovou kulturou na Hané. Název je jakousi parafrází na současnou situaci, ve které děti nemají možnost vidět a prožít *rok na Hané* tradičním způsobem, jakým se kdysi prožíval. Tento projekt si proto klade za cíl seznámit děti s „tradiční Hanou“ během jednoho (školního) roku – prožít *rok s Hanou*. Zároveň je název propojen s různými autory, kteří ve svých knihách popisovali tradiční rok na Hané tak, jak jej zažili, jako například Jan Vyhlídal v knize *Rok na Hané*. Knihu

se stejným názvem vydala i Libuše Seidlová z vesnice, ve které žiji a v které jsem část tohoto projektu realizovala.

Důležitou podstatou tohoto projektu je také vytvořit prostor pro setkávání žáků se zájmem o výtvarnou kulturu v jejich volném čase, a jejich zájem nadále rozvíjet.

7.1 VZNIK PROJEKTU

Moje snaha přiblížit se a poukázat na tradiční lidovou kulturu národopisné oblasti Hané, ze které pocházím, se projevila již u bakalářské práce. V té jsem se zaměřila na prezentaci ženského hanáckého kroje. Následně jsem v rámci pedagogické praxe při magisterském studiu (viz pedagogická část této diplomové práce) měla možnost v rámci hodin výtvarné výchovy realizovat vlastní aktivity, u kterých jsem chtěla žáky seznámit s územím Hané, v kterém žijí, a jeho lidovou kulturou. Na základě pozitivní zkušenosti z praxe, projevující se zájmem studentů o danou problematiku, a ve většině případů nadšená spolupráce mě donutila uvažovat nad tím, jak by bylo možné žákům tuto problematiku ještě více a lépe představit. Možnost jsem spatřovala v dlouhodobějším pravidelném seznamování s danou problematikou. Svoje představy jsem zaměřila na žáky, kteří mají zájem o výtvarnou kulturu a zároveň by byli nakloněni myšlence poznat díky ní více kulturu území, v které žijí. Tyto možnosti jsem spatřovala v rámci zájmového kroužku. Takto jsem dospěla k myšlence uspořádat výtvarný projekt, který by pokryl jeho časovou i obsahovou stránku.

Volba zaměřit se na žáky prvního stupně mi připadala jako velmi efektivní, vzhledem k charakteristikám tohoto věkového rozmezí. Žáci projevují chuť se účastnit nejrůznějších aktivit, stále vykazují značnou aktivnost i v oblasti výtvarných projevů, zároveň se u nich formují zájmy a v neposlední řadě pokládám tento věk za zásadní při rozvíjení zájmu a informovanosti směrem k tradiční lidové kultuře.

Samotná příprava celého ročního projektu, respektive metodických listů k jeho realizaci, vyžadovala důkladné seznámení s danou problematikou lidové kultury. Byla to dlouhá, ale velmi obohacující cesta. Při procházení nejrůznějších pramenů jsem si uvědomila, jak málo informací se ke mně o kultuře svého okolí dostalo, a zároveň jsem narazila na informace, které jsem znala avšak ne v celém rozsahu. Stala jsme

se tedy studentem a později učitelem, abych získané informace předávala žákům v obsahu metodických listů i při realizaci projektu.

Plánování projektu vyžadovalo stanovit smysl projektu a zároveň si uvědomit vlastní zkušenosti z hlediska rozvoje osobnosti žáka při stanovování cílů projektu. Bylo nutné ujasnit si výstup projektu. Nejdůležitějším krokem bylo zpracovat časové rozvržení, promyslet, jak bude projekt realizován a jaký bude mít průběh. Snažila jsem se aktivity i samotný námět v metodických listech propojovat s kalendářním rokem a zároveň s okolím žáka. V této souvislosti bylo potřeba přemýšlet o prostředí, ve kterém se jednotlivé části projektu mohou uskutečňovat a řešit podmínky, které by byly potřeba k realizaci projektu. Při tvoření metodických listů jsem se snažila zajistit vyváženost námětů, výtvarných technik, metod i forem výuky. Významným (a v mém případě jasným) bodem bylo stanovit, pro koho bude projekt určen. V neposlední řadě jsem musela pomýšlet na to, jak bude probíhat hodnocení a prezentace při realizování projektu.

7.2 CHARAKTERISTIKA PROJEKTU

Následující tabulka⁹⁹ charakterizuje projekt *Rok s Hanou* z pohledu vytvořených metodických listů k jeho realizaci v rámci zájmového vzdělávání - ve výtvarném kroužku - pro děti mladšího školního věku při školní družině nebo ve středisku volného času. Obsah tabulky zároveň uvádí informace, které by měl zmiňovat zájmový útvar, a tedy i výtvarný kroužek, při jeho zařazení do školního vzdělávacího programu¹⁰⁰ ve školských zařízeních.

Název projektu
Rok s Hanou
Anotace projektu
Projekt na téma tradiční lidové kultury v regionu Haná má přiblížit dětem mladšího školního věku tuto problematiku ve výtvarném kroužku v instituci, která se zabývá zájmovým vzděláváním. Obsah projektu spočívá v bližším seznámení se s kulturním

⁹⁹ Vytvořena podle: (Kratochvílová, 2006), (Valenta, 1993), (Heřmanová, Macek, 2009), (Kalhous, Obst, 2009), RVP ZV.

¹⁰⁰ Jelikož neexistuje RVP pro vzdělávání ve školských zařízeních, tvoří si škola svůj vlastní školský vzdělávací program (ŠVP) pro své školské zařízení. Přitom jsou školským zákonem ustanoveny určité body, které musí ŠVP pro školská zařízení uvádět. U zájmových útvarů se v rámci ŠVP zmiňují tematické okruhy a může se stanovit jejich plán.

dědictvím dané oblasti skrze výtvarné činnosti, které reflektují jeho tradiční lidovou kulturu. K uskutečnění projektu slouží metodické listy, jejichž součástí jsou výtvarné aktivity a které mají sloužit jako podklad k jeho realizaci.
Typ projektu
▪ podle navrhovatele: uměle připravený ▪ podle účelu: směřující k získávání vědomostí, dovedností, postojů, hodnot ▪ podle prostředí: mimoškolní ▪ podle délky: mimořádně dlouhodobý ▪ podle počtu zúčastněných: kolektivní
Produkt projektu
výtvarné projevy – vizuálně obrazná vyjádření
Způsob prezentace projektu
▪ výzdoba třídy ▪ výstava prací ▪ webové stránky školy (družiny) nebo střediska volného času ▪ webová stránka na sdílení fotografií ▪ výtvarná soutěž
Časový plán
roční projekt (je možné jej pozměnit na např. kratší projekt, výtvarné řady, výtvarnou dílnu, individuální úkoly)
Cílová skupina
účastníci výtvarného kroužku ve školských zařízeních pro zájmovou činnost (střediska volného času, školní družiny) v oblasti Haná
Cíle vzdělávání
▪ naučit žáka nové informace o jeho kraji ▪ podpořit kladný vztah ke kulturnímu dědictví jejich kraje ▪ naučit žáka novým znalostem, dovednostem, postojům, hodnotám ▪ umožnit rozvoj tvořivosti, představivosti, fantazie ▪ podpořit kladný vztah k výtvarnému umění ▪ podpořit vzájemné vztahy a kooperaci se spolužáky ▪ dát možnost rozvoji jeho osobnosti
Očekávané výstupy projektu
▪ Žák pojmenovává a rozpoznává projevy tradiční lidové kultury na Hané. ▪ Žák zvládá nové výtvarné techniky a umí zacházet s výtvarnými nástroji. ▪ Žák nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření. ▪ Žák v tvorbě projevuje své vlastní životní zkušenosti. ▪ Žák k interpretacím vizuálně obrazného vyjádření přistupuje jako ke zdroji inspirace. ▪ Žák umí samostatně a tvořivě přemýšlet a pracovat. ▪ Žák využívá vizuálně obrazných vyjádření ke komunikaci a pomocí nich rozvíjí sociální vztahy.

- Žák si zorganizuje pracovní prostor a postup práce.
- Žák spolupracuje s ostatními žáky a přitom je respektuje.
- Žák získává pozitivní vztah k umění a řemeslu.

Předpokládané cíle projektu s ohledem na rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém vzdělávání

Kompetence k učení

- Žák shromažďuje, třídí informace a pracuje s nimi a využívá je.
- Žák si osvojí důležité pojmy týkající se daného tématu.
- Žák si vytváří komplexnější pohled na společenské a kulturní jevy.
- Žák dokáže vhodně získávat informace z různých zdrojů – internet, knihy, publikace.
- Žák samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje.

Kompetence k řešení problémů

- Žák dokáže samostatně řešit určitý problém, volí vhodné způsoby řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.
- Žák činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí.

Kompetence komunikativní

- Žák vždy vhodně a výstižně formuluje své myšlenky při ústním i písemném projevu.
- Žák dokáže naslouchat druhým lidem a snaží se jim porozumět.
- Žák vhodně reaguje na promluvy ostatních.
- Žák se aktivně zapojuje do diskuse.
- Žák obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.
- Žák vždy dodržuje základní pravidla komunikace.
- Žák rozumí různým typům obrazových materiálů.

Kompetence sociální a personální

- Žák se podílí na příjemné atmosféře v kolektivu.
- Žák spolupracuje s žáky, v případě potřeby poskytne pomoc a také o ni požádá.
- Žák respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.
- Žák je ohleduplný vůči ostatním, pomáhá slabším žákům a přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů.

Kompetence občanské

- Žák si je vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.
- Žák respektuje naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům.
- Žák projevuje smysl pro kulturu a tvořivost.
- Žák je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.

Kompetence pracovní

- Žák zaujme zodpovědný přístup k výsledkům a průběhu jeho pracovní

činnosti.   ▪ Žák dodržuje pravidla bezpečnosti při práci (používá bezpečně a účelně všechny materiály a nástroje).
Předpokládané cíle projektu s ohledem na rozvoj odborných kompetencí v zájmovém vzdělávání
<i>Kompetence k realizaci zájmové činnosti</i>   ▪ Žák rozvíjí své zájmy a nadání. ▪ Žák se vyjadřuje přiměřeně a přesně v příslušném zájmové činnosti. ▪ Žák umí efektivně hospodařit s prostředky při realizaci zájmové činnosti. ▪ Žák dbá na bezpečnost a ochranu zdraví při realizaci zájmové činnosti. ▪ Žák umí spolupracovat při realizaci činnosti. <i>Kompetence k aktivnímu využívání volného času</i>   ▪ Žák umí rozlišit dobu pro plnění pracovních povinností, dobu pro plnění dalších povinností a volný čas. ▪ Žák umí plánovat, organizovat a řídit svůj volný čas. ▪ Žák vyhledává a třídí informace vedoucí k výběru vhodných aktivit k seberealizaci dle osobních dispozic. ▪ Žák umí efektivně hospodařit s prostředky při aktivitách ve volném čase. ▪ Žák dbá na bezpečnost a ochranu zdraví při aktivitách ve volném čase.
Předpokládaná organizace výuky
práce kolektivní / ve skupinkách / ve dvojicích / individuální práce / práce v místnosti uzpůsobené na výtvarnou výuku / práce ve venkovním prostoru
Předpokládané výukové metody
<i>Slovní metody</i>   ▪ monologické (vyprávění, vysvětlování, popis, instruktáž) ▪ dialogické (rozhovor, diskuze, dramatizace) ▪ metody práce s textem <i>Metody názorně demonstrační</i>   ▪ pozorování ▪ předvádění pomůcek, ukázek, činností ▪ demonstrace obrazů ▪ projekce <i>Metody praktické</i>   ▪ nácvik pohybových a praktických dovedností ▪ grafické a výtvarné práce ▪ pracovní činnosti <i>Metody motivační</i>   <i>Metody situační a inscenační</i>   <i>Participativní metody</i>   <i>Brainstormingové metody</i>

Obsah projektu
▪ získávání, vyhledávání a zpracovávání informací ▪ výtvarné a pracovní činnosti (kresba, malba, modelování, tvarování, prostorová tvorba, grafika, objektová a akční tvorba, práce s papírem, přírodninami a jiné) ▪ práce s podpůrnými materiály ▪ spolupráce se spolužáky ▪ rozvíjení komunikačních dovedností ▪ prezentace vlastního výtvarného projevu
Didaktické materiální prostředky
liší se dle jednotlivých aktivit v metodických listech   ▪ originální předměty a reálné skutečnosti (např.: přírodniny, výrobky) ▪ předměty a skutečnosti k zobrazení a znázornění (např.: mapa, fotografie) ▪ textové pomůcky (např.: knihy, ukázky textů) ▪ technické výukové prostředky (např.: hudební přehrávač, počítač s přístupem na internet, kopírovací stroj) ▪ výukové prostory a jejich vybavení (vhodná je učebna s tabulí) ▪ vybavení učitele a žáka (např.: pracovní oděv)
Předpokládané výtvarné pomůcky
liší se dle jednotlivých aktivit v metodických listech
Způsob hodnocení
Hodnocení v průběhu projektu i výsledků učitelem i samotnými žáky. Závěrečné hodnocení projektu opět ze strany žáků i učitelů.
Poznámky
▪ U projektu lze vycházet z daného pořadí a obsahu metodických listů či si dle nich vytvořit svůj vlastní plán realizace projektu. ▪ V průběhu projektu se nabízí možnost vést záznamy, díky nimž by se žáci propojovali s daným tématem a uvědomovali více danou problematiku více do hloubky (například vedení deníku, do kterého kam by žáci přidávaly svoje komentáře, záznamy, výtvary, které by pomyslně tvořili daný rok, v kterém se děti pomocí projektu seznamovali s hanáckou kulturou).

7.4 METODICKÉ LISTY K PROJEKTU ROK S HANOU

Následující tabulka vysvětluje obsah jednotlivých buněk v tabulce, která je základem každého metodického listu.

Obsah každého metodického listu se skládá z jedné nebo více výtvarných aktivit k danému námětu, které mají časově vyplnit prostor jednoho nebo více vyučovacích bloků.

Tematický celek	Do každého tematického celku patří určité náměty, které spolu s dalšími tematickými celky tvoří celý obsah projektu <i>Rok s Hanou</i> .
Námět	Označení, které rozvádí téma a tematické celky projektu a vztahuje se k aktivitám z daného metodického listu.
Klíčová slova	Pojmy, které se vztahují k danému metodickému listu z hlediska obsahu námětu.
Vzdělávací obsah	Pojmy, které se vztahují k obsahu daných aktivit ve vztahu k očekávaným výstupům.
Výtvarná technika	Výtvarné techniky, se kterými se žák během realizace aktivit z metodického listu seznámí.
Kulturní souvislosti	Přehled základních informací, které potřebuje pedagogický pracovník k zrealizování aktivit z daného metodického listu.
Anotace	Stručná charakteristika obsahu metodického listu a v něm obsažených aktivit.
Očekávané výstupy	Co se očekává od žáka (co má vědět a znát, jaké má mít dovednosti, postoje a hodnoty) na konci daného vyučovacího bloku.
Organizace výuky	Kde a jak (v jaké organizaci) mohou aktivity z metodického listu probíhat.
Časová náročnost	Přibližná časová náročnost (v množství bloků a hodin), která je k zrealizování navrhovaných aktivit v daném metodickém listu potřeba.
Didaktické materiální prostředky	Potřebné didaktické materiální prostředky k danému vyučovacímu bloku. Některé metodické listy odkazují na přílohy, které k nim patří.
Výtvarné pomůcky	Přibližné pomůcky výtvarného charakteru, které bude žák potřebovat při realizaci daných aktivit.
Průběh vyučovacího bloku	
Body, které přibližují průběh realizace aktivit z metodického listu (ve vyučovacím bloku), jak ze strany učitele, tak ze strany žáka.	
Poznámky	Poznámky, které se týkají realizace daných aktivit.
Rizika	Možná rizika, která mohou nastat při realizaci daných aktivit.

Na následujících stránkách jsou uvedeny všechny metodické listy k projektu *Rok s Hanou*, jsou řazeny dle kalendářního roku a zároveň v tematické návaznosti. Informace uvedené v jednotlivých metodických listech (v buňce *kulturní souvislosti*) vycházejí z knih, se kterými jsem pracovala v rámci celé diplomové práce.

Metodický list 1: Můj – náš kraj

Tento metodický list představuje dětem oblast Hané pomocí literárních úryvků, které naznačí jeden ze způsobů, jak je možno umělecky vyjádřit city k určitému místu.

Tematický celek	kraj Hané
Námět	můj – náš kraj
Klíčová slova	Haná, kraj
Vzdělávací obsah	uspořádání vizuálně obrazných prvků, kooperace, sebevyjádření, rozvíjení komunikace
Výtvarná technika	modelování z hlíny
Kulturní souvislosti	Území Hané okouzlo mnoho lidí a ti zachytili jeho krásu různými způsoby, a to především výtvarně, hudebně a v neposlední řadě i literárně. Jejich umělecká díla nám přibližují tuto krajinu. Malíři (Josef Mánes, Marie Gardavská, František Hoplíček, Josef Svoboda a jiní) zachytili zdejší krajinu ve svých obrazech, hudebníci přiblížili území Hané texty písní a literáři opěvují krásu hanácké krajiny zejména v básních.
Anotace	Poslechem různých úryvků literárních textů, které popisují krásu hanáckého území a jeho krajiny, se do něj žáci imaginárně přenesou. Fiktivní putování krajem rozdělí žáky na skupinky osadníků, které následně vytvoří vlastní společný kraj. Pomocí hlíny ztvární každý žák prvky ze svých představ o vysněném kraji, v kterém by chtěl žít, a takto společně vybudují žáci kraj, který by byl všech a zároveň i jejich vlastní.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o svém kraji.• Vymodeluje určité prvky na základě svých představ a fantazie.• Spolupracuje s ostatními žáky.• Vyjádří se ke svému výtvaru.
Organizace výuky	třída (možno realizovat i ve venkovním prostoru), práce ve skupinách
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	mapa národopisné oblasti Haná (příloha 1), literární ukázky popisu oblasti Haná (příloha 2)
Výtvarné pomůcky	keramická hlína, špachtle, fólie na zakrytí podlahy
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel a žáci se společně posadí (do kruhu) na zem.• Učitel přednese literární úryvky autorů popisující oblast Hané, žáci poslouchají, popřípadě i zapisují, následně s učitelem rozebírají věci, které zachytili v úryvcích.• Učitel žáky navede k volnému procházení se po třídě a představí si situaci, že právě putují po světě a hledají svůj kraj. Na pokyn učitele se musí semknout k nejbližším spolužákům, aby vytvořili menší skupinky.• Učitel zastaví putování krajem a semknutým žákům představí myšlenku, že se v těchto vzniklých skupinkách právě stali vzájemnými spoluobčany a našli místo	

k založení svého budoucího domova - společného kraje, do kterého si budou moci vnést cokoli, co by si přáli mít kolem sebe. • Vzniklé skupinky žáků si na podlahu položí fólii a pomocí špachtlí a přidělené hlíny budují společný jednotný kraj, přitom musí dodržet myšlenku, že každý má právo si do společného díla zakomponovat svou věc. • Na závěr provedou žáci reflexi. Jednotlivé skupinky představí své kraje a části, které v něm vybudovaly, uvedou, jak se jim líbí výsledný kraj a jak se jim pracovalo.	
Poznámky	• Uspořádat pracovního prostoru ve třídě – zajistit dostatečný volný prostor na podlaze. • Je vhodné mít připravený krém na ruce.

Metodický list 2: Blaťáci

Tento metodický list seznamuje děti s půdou v určité části hanáckého území jako základním prvkem hanáckého života a jeho kultury.

Tematický celek	kraj Hané
Námět	Blaťáci
Klíčová slova	Haná, kraj, půda, bláto
Vzdělávací obsah	akční tvorba, zachycení prvků na základě zkušeností, rozvíjení komunikace
Výtvarná technika	netradiční kresba blátem
Kulturní souvislosti	Půda je pro Hanou základním pilířem, která jí dala slávu a zapříčinila její bohatství. V rozlehlém území Hané se nacházely různé „kraje“, které měly své specifické názvy. V oblasti kolem řeky Blata (pramení u obce Vilémov a dále protéká například obcí Senice na Hané, Těšetice, kolem Prostějova až k Tovačovu, kde vtéká do řeky Morava) se dle ní původně její obyvatelé nazývali Blaťáci.
Anotace	Z hlíny a vody z kraje Haná si žáci vytvoří surovinu dávající označení Hanákům kolem řeky Blaty. Díky této substanci se stanou Blaťáky, bláto použijí na prsty u noh a kresbou zachytí charakter toho netradičního materiálu. Společně přetvoří jeden velký formát papíru na výtvarné pole zachycující zemědělskou činnost lidí, kteří obdělávají skutečná pole, nebo jejich rodinné pěstování plodin. Na závěr promění ono výtvarné pole na pole připravené pro úrodu na další rok.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o svém kraji. • Využívá motoriku dolních končetin při malbě netradičním materiálem. • Sdělí své pocity z průběhu pracovní činnosti.

Organizace výuky	třída / venkovní prostor (za předpokladu použití židlí), samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	mapa ČR (s řekou Blatou), mapa regionu Haná s řekou Blatou (příloha 3)
Výtvarné pomůcky	kyblík na hlínu, naběračka, nádoba na vodu, bláto (hlína + voda), misky na bláto, velký arch papíru (cca 8 m), vlhčené ubrousky na očištění nohou
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel ukáže na mapě řeku Blata a obeznámí žáky s označením zdejších lidí Blaťáci. • Učitel společně s žáky přijde na způsob, jak vytvořit bláto, a společně vyrazí pro potřebné suroviny (pro vodu do potoka a pro hlínu na pole) k výrobě materiálů do dnešní hodiny. • Ve třídě někteří z žáků připraví bláto a někteří vyklidí prostor třídy a natáhnou přes celou třídu arch papíru. • Žáci se usadí na židle kolem celého papíru. • Učitel žákům představí myšlenku, že se nyní stanou pravými Blaťáky tím, že využijí bláto k výtvarné aktivitě. • Žáci uhodnou, že malovat budou částí těla, která je nejbližší hanácké půdě, tedy chodidly - prsty na chodidlech. • Učitel žákům představí námět malby, tj. zachytit blátem cokoli ze zemědělství a pěstování (motivy jako vypěstované plodiny, jak pomáhají na zahrádce, jak sekají trávu, kombajny, jiné zemědělské výjevy, apod.). • Učitel žákům rozdává bláto do misek, žáci se usadí na své místo a začnou tvořit. • Po dokončení práce přidá učitel žákům do misky bláto, poté žák představí, jaký je zemědělec a pěstitel - co pěstuje doma a co výtvarně „vypěstoval“ či zachytil na papír. • Jakmile mají všichni rozdané bláto, učitel oznámí, že teď jejich „výtvarnou úrodu zaořou“ zpět do půdy a vytvoří pole pro pěstování dalších plodin (pro aktivitu na následující týden). • Po tom, co žáci namočenými chodidly do bláta ušlapou papír a přemění ho na blátivé pole, jim učitel postupně rozdává vlhčené ubrousky na utření. Žák okomentuje, jak se mu pracovalo bez rukou a netradičním materiálem.	
Poznámky	• Je třeba uvolnit žáky na toaletu před začátkem tvoření kvůli následné omezené pohyblivosti. • Je tu i možnost pracovat technikou prstomalby.

Metodický list 3: Přerostlá úroda

Tento metodický list seznamuje děti s životem lidí v kraji Haná, který byl svázán k půdě a tedy k zemědělství.

Tematický celek	život na Hané
Námět	přerostlá úroda
Klíčová slova	Haná, kraj, půda, pěstování, plodiny
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování dle skutečnosti, zachycování objemu, tvaru a barvy
Výtvarná technika	tvarování, kašírování, malba temperou
Kulturní souvislosti	Od pradávna obdělává Hanák černou, tučnou a dobrotivou hanáckou půdu. Zdejší orná půda poskytla vynikající podmínky pro pěstování plodin, zejména pšenice, ječmen, oves, kukuřice a cukrová řepa. Díky pěstování těchto plodin získala oblast Hané svoji slávu a bohatství a s tím rozkvetla hanácká kultura.
Anotace	Žáci se teoreticky seznámí s informacemi o úrodné hanácké půdě skrz humornou povídku o <i>Stréčkovi Čáskovi</i> . Podle ní vyrostly přes noc z utrženého knoflíku od „gatí“, který spadl do pole celé „gatě“. Úrodnost hanácké půdy představí žáci na plodinách z jejich okolí, vytvoří zvětšeniny těchto plodin pomocí techniky kašírování. Hotové kolorované zvětšeniny jim přiblíží velkou tradici hanáckého pěstování a kvalitu hanácké půdy.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o svém kraji. • Vytvoří zvětšený objekt pomocí techniky kašírování. • Namíchá si valéry barev. • Pomáhá a asistuje spolužákům při práci.
Organizace výuky	třída, samostatná práce (práce vhodná do dvojic)
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázky plodin z hanáckého kraje, příběh <i>Stréček Čásek</i> (příloha 4)
Výtvarné pomůcky	novinový papír, krepové lepicí pásky, lepidlo na tapety, misky na lepidlo, krycí fólie na stůl, hůlky na makrely (vhodné v případě vytváření podlouhlých plodin jako mrkev, kukuřice apod.), temperové barvy
Průběh vyučovacích bloků	
• Učitel a žáci uvažují nad tím, jak je důležitá pro život člověka půda, do té doby, dokud žáci nezmíní její význam obživy. Učitel naváže plodinami, které byly důležité pro hanácký kraj a zdůrazní jejich důležitost pro celý rozvoj hanácké kultury. • Učitel žákům převypráví příběh o <i>Stréčkovi Čáskovi</i>, o úrodnosti půdy na Hané, následně jej přečte v originální hanácké verzi a vysvětlí si s žáky jeho humornou podstatu. Učitel následně naváže informováním, že si žáci zkusí vytvořit podobný pěstitelský zázrak, kdy původní plodinu zvětší do abnormální velikosti. • Učitel seznámí žáky s postupem práce a technikou kašírování a žáci začnou samostatně nebo ve dvojicích pomocí zmačkaných novin a krepové lepicí pásky vytvářet zvětšené objekty, které následně kašírují předem natrhanými kousky (novinového) papíru namočené do lepidla na tapety. • Po uschnutí přidají žáci další vrstvu, kterou, až zaschne, kolorují různými valéry temperových barev (do kterých můžeme přidat trochu disperzního lepidla.	

	• Hotové suché výtvary odnesou žáci na pole, kde je naaranžují a zhodnotí své výsledky.
Poznámky	• Je třeba v předchozí hodině žákům oznámit, ať si přinesou ukázkou plodiny vypěstovanou ze země, kterou buď vypěstovali oni sami, nebo na ni někde v okolí bydliště narazili. • K urychlení schnutí lze využít fén.
Rizika	• Nebezpečí zranění při manipulaci s dřevěnou hůlkou na makrely. • Možné svrbění pokožky při styku s lepidlem na tapety (je dobré mít připravené rukavice nebo vyměnit lepidlo na tapety za jiné tekuté lepidlo).

Metodický list 4: Zbořená vesnice

Tento metodický list seznamuje děti s tím, jak dříve vypadaly vesnice a jejich stavení, v kterých žili Hanáci.

Tematický celek	život na Hané
Námět	zbořená vesnice
Klíčová slova	Haná, lidové umění, vesnice, obydlí, statek
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování dle inspiračního materiálu, zachycování objemu, tvaru a prostoru, vyjadřování pomocí barev
Výtvarná technika	práce s papírem, malba temperovými barvami
Kulturní souvislosti	Hanácké lidové stavitelství se zvláště projevilo na vesnicích. Hanácká vesnice měla svůj ustálený vzhled, který byl nejčastěji tvořen seskupením několika statků v linii dvou řad podél cesty nebo malého toku. Typické hanácké stavení - statek s žudrem se skládal z několika objektů (nejčastěji obytný dům, hospodářské stavení s chlévy, stodola a kůlna a někdy budova pro výměnkáře). Samotný žudr je přístavek - předsíň vystupující do prostoru návsi, který fungoval hlavně jako prostor pro schůzky se sousedy i k dětským hrám. V patře bývala sýpka k uskladnění obilí. Krytinu stavby tvořily původně došky ze slámy. Byly to malé snopky, které se musely pečlivě svazovat a přivazovaly se na vodorovné střešní latě. Typická byla bílá vápenná omítka. Ve vesnici, kde nebyl kostel, byla postavena aspoň zvonička (dřevěná), která byla většinou později nahrazena kaplí s věžičkou a zvonem, který dával znamení lidem z vesnice. Podél cest a silnic kolem vesnice se stavěly stavby, na které můžeme narazit i v dnešní době: boží muka, malé kapličky, pamětní sloupy a kříže.
Anotace	Žáci se promění v archeology a restaurátory a pokusí se zrekonstruovat hanáckou vesnici podle dobových záznamů nalezených v symbolických sutinách hanácké vesnice. Žáci se pokusí hanáckou vesnici oživit. Jejich úkolem bude jednotlivé stavby postavit z papíru a následně jim barvou navrátit jejich půvab.

Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Zkonstruuje prostorovou hanáckou stavbu z papíru a následně ji koloruje. • Spolupracuje s jiným žákem.
Organizace výuky	třída, práce ve dvojicích (nejlépe starší a mladší žák dohromady), možno pracovat i samostatně
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázky hanáckých staveb (příloha 5)
Výtvarné pomůcky	krabice, kartóny, papíry, vysunovací zalamovací nože, nůžky, tužky, krepová lepicí páska, lepidlo, temperové barvy
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žáky pošle na chodbu, ať čekají za dveřmi na signál, až budou moci vejít zpět do třídy. • Učitel mezitím připraví uprostřed třídy hromadu z krabic, kartónů, papírů a mezi ně schová obrázky hanáckých vesnických staveb. • Jakmile se žáci sejdou u hromady papíru, učitel jim vysvětlí, že se právě ocitli před zbořenou hanáckou vesnicí a jejich úkolem je zahrát si na archeology a ve dvojici nalézt v hromadě suti obrázky staveb, které se v dané vesnici nacházely. Následně se dvojice promění v restaurátorské duo a pustí se do rekonstrukce nalezené stavby. S pomocí řezáku a lepicí pásky přetvoří krabice a kartóny ve stavbu dle zvoleného měřítko. • Během konstruování se musí dvojice žáků domluvit na tom, jak stavbu v další hodině barevně dozdobí. • Na závěr si žáci rozmístí v prostoru třídy dokončené stavby a vytvoří tak vesnici, kterou se následně společně projdou, a u jednotlivých staveb dvojice představí své dílo.	
Poznámky	Lepicí pásku je nutné přichytit (např. štětcem s disperzním lepidlem) v místech, kde se odlepuje, aby se stavba do následující hodiny nerozpadla.
Rizika	Nebezpečí úrazu při práci s vysunovacími noži.

Metodický list 5: Kamna

Tento metodický list seznamuje děti s životem Hanáků v jejich staveních.

Tematický celek	hanácká domácnost
Námět	kamna
Klíčová slova	Haná, lidové umění, domácnost, jizba, kamna, kachle
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování představ, uplatňování subjektivity, uspořádání prvků v ploše
Výtvarná technika	hlínoryt, tisk z hliněné matrice
Kulturní	Součástí hanácké selské usedlosti bývala jediná obytná místnost

souvislosti	zvaná jizba, v níž se v rohu místnosti nacházela velká kamna s kotlem a chlebovou pecí. Tato část místnosti plnila mnoho nepostradatelných funkcí, jako místo k vaření, k topení i spaní. Význačným bodem byla kamna, která byla ještě na počátku 19. století tvořena z hliněných tzv. syrových kachlů, později z kachlů zeleně nebo černě polévaných.
Anotace	Kachlová kamna, která žáci vytvoří z papírových krabic, ozdobí tisky z matric z hliněných kachlí, do kterých vyryjí určitý motiv týkající se námětu kamen. Takto si žáci přiblíží důležitou součást vybavení hanácké domácnosti.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Využívá plochu hliněné destičky k výtvarnému vyjádření technikou rytí. • Vytvoří tisk z výšky z hliněné matrice. • Podílí se na vytváření společného díla.
Organizace výuky	třída, samostatná práce, společná práce (konstrukce kamen)
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka kachlových kamen (příloha 6)
Výtvarné pomůcky	podložky, hlína, váleček, pravítko, rydla (štětec), krabice, balící papír, temperové barvy, válečky, podložka na rozválení barvy, čtvrtky, nůžky, lepidlo
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům představí nápad, že by jejich třída byla jejich společná místnost, kde by žili (tak jako bývala hanácká jizba). Žáci vyjmenovávají nutné věci, bez kterých by se v ní neobešli. Následně jim učitel ukáže obrázek hanácké jizby a jejich nejdůležitější část - hanácká kamna s pecí. • Učitel žákům představí cíl hodiny, a to vytvořit si taky podobná kamna společná pro celou třídu, na kterých bude mít každý žák svoji kachli. • Učitel žákům rozdá hlínu, kterou si na podložkách rozválí a odměří určitý čtverec, do něhož si žák vyryje určitý motiv a následně nechá kachli schnout. • Během toho, co kachle budou tvrdnout, si žáci vytvoří samotná kamna pomocí slepení krabic, která potáhnou balícím papírem. • V následující hodině žáci provedou tisk z výšky z připravených kachlí, na které nanesou válečkem rozválenou barvu z podložky a motiv na kachli přetisknou na přiložený papír. • Jakmile jsou tisky suché, vystřihnutými kachlemi oblepí připravená kamna.	
Poznámky	Podle velikosti kamen (délky stěn) propočítat velikost kachle, aby na sebe kachle při nalepení plynule navazovaly a vyplnily stěny kamen. Lépe se ryje to ztvrdlé hlíny, je tedy výhodnější si připravit destičku dostatečně dopředu, aby byla tuhá.

Metodický list 6: Koláč

Tento metodický list seznamuje děti s nejtýpčtějším hanáckým sladkým pečivem.

Tematický celek	hanácká kuchyně
Námět	koláč
Klíčová slova	Haná, tradice, kuchyně, koláč
Vzdělávací obsah	uspořádávání objektů do celku v ploše, sebevyjadřování, kooperace
Výtvarná technika	modelování
Kulturní souvislosti	O Hanačkách se říká, že básní v těstě. Jedna z tradičních hanáckých dobrot - hanácký koláč – vdolek - je toho důkazem. Jeho základ tvoří tvarohová náplň a jeho výtečnou chuť zakončují nádivka na povrchu (tradiční jsou povidla posypaná drobenkou z cukru, másla a hrubé mouky).
Anotace	Žáci si společnými silami připraví vlastní originální hanácký koláč. Společně si dle receptu připraví modelovací těsto, z kterého vymodelují obrovský koláč, který bude svojí náplní všem chutnat. Do základního korpusu každý přidá to, co má rád.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• Podílí se na tvorbě společného díla.• Poznává možnosti modelování a využívá jejich výrazových možností.• Sdělí své osobní informace.
Organizace výuky	třída, společná třídní práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok, vhodné k rozdělení do dvou bloků (tj. cca dvakrát cca 1-2 hodiny)
Didaktic. materiál. prostředky	recept na domácí modelínu (viz poznámky), elektrický vaříč, teflonová pánev, vařečka
Výtvarné pomůcky	fólie, modelína, váleček, špachtle, potravinářská barviva
Průběh vyučovacího bloku	
• Žáci pod dohledem učitele vytvoří modelínu podle receptu.• Než modelína trochu vychladne, žáci připraví na podlahu fólii, kolem které se všichni společně posadí.• Jakmile je modelína připravená, dá učitel žákům určitou část, z které žáci vyválí velký korpus pro jejich společný koláč.• Někteří žáci obarví zbývající modelínu různými potravinářskými barvivy.• Z obarvené hmoty žáci modelují prvky, které mají rádi a následně je umísťují do koláče.• Po zaplnění koláče si žáci okomentují, co dobrého v sobě jejich koláč ukrývá, a proč by jim takový koláč mohl chutnat.	
Poznámky	• Lze použít i kupovanou modelínu nebo keramickou hlínu.• Na 0,5 kg množství vlastní modelíny potřebujeme: 300 ml vody, 150 g hladké mouky, 75 g kuchyňské soli, 2 lžice octa, 1 lžici oleje, aroma, potravinářské barvivo

	<u>Postup práce:</u> Do vody přidáme olej a ocet, potravinářské barvivo. Zapneme vařič. Nejlépe do teflonové pánve dáme mouku, sůl, nalijeme vodu. Přidáme potravinářské barvivo, aroma. Asi 4 minuty vaříme na mírném ohni a stále mícháme. I když se hmota spojí, stále ještě pár minut na pánvi mícháme (hmota už téměř nejde zpracovávat). Když modelínu sundáme z vařiče moc brzy, mouka se nepropaří a modelína bude lepit. Na teplé pánvičce necháme hmotu pomalu vychladnout. Uchovááme v plastové misce v ledničce. Tam vydrží tři, čtyři týdny. Zdroj: http://loskutak.nova.cz/clanek/hobby/domaci-modelina.html
Rizika	Nebezpečí úrazu při práci na elektrickém vařiči.

Metodický list 7: Muší ráj

Tento metodický list seznamuje děti se zajímavým objektem, který býval zavěšený v každé hanácké domácnosti.

Tematický celek	hanácká domácnost, hanácká tvořivost
Námět	<i>muší ráj</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, objekt
Vzdělávací obsah	vlastní interpretace obrazného vyjádření, uspořádávání prvků v prostoru
Výtvarná technika	Konstruování
Kulturní souvislosti	Součástí hanácké místnosti byl zavěšený objekt zvaný <i>muší ráj</i> , který byl dekorativní a měl symbolizovat hojnost a blahobyt. Jednalo se o zdobený slaměný závěs, který visel nejčastěji nad stolem nebo nad kolébkou. Jeho název vznikl od jeho původní funkce - lapače much, byl potírán medem, aby fungoval jako dnešní mucholapka. Později byl využíván pouze jako dekorativní objekt.
Anotace	Žáci vytvoří objekt reflektující podobu hanáckého dekorativního objektu, kterému se říkalo <i>muší ráj</i> . Za použití tvarově podobných, ale materiálově odlišných prvků sestaví prostorový objekt k zavěšení.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vytváří prostorový objekt z daných materiálů. • Tvoří podle skutečnosti a fantazie.
Organizace výuky	třída, samostatná práce (možno pracovat ve dvojicích)
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka <i>mušího ráje</i> (příloha 7)
Výtvarné pomůcky	plastové slámky na pití, provázek, korálky, stuhy, měkké barevné plastové fólie (tvrdší papír), nůžky

Průběh vyučovacího bloku	
	• Učitel u žáků zjišťuje, zda se někdy setkali s objektem, u něhož nedokázali poznat, co znamená. • Následně učitel ukáže žákům obrázky <i>mušního ráje</i> a nechá je hádat, co by to mohlo být, a nakonec jim prozradí, jaký měl předmět symbolický význam a funkci. • Žáci si pak pozorně prostudují, jak tento objekt vypadá a začnou sestřojovat svůj vlastní (pomocí provázků provlečených skrz nastříhané slámky, které k sobě sváží, a mezi ně zakomponují různé kousky materiálů). • Hotové muší ráje žáci s učitelem rozvěsí ve třídě.

Metodický list 8: Truhla

Tento metodický list seznamuje děti s důležitým vybavením hanácké domácnosti, které v sobě může schovávat všemožné „poklady“.

Tematický celek	hanácká domácnost, lidové umění
Námět	truhla
Klíčová slova	Haná, lidové umění, tradice, truhla, ornament
Vzdělávací obsah	vlastní interpretace obrazného vyjádření, uspořádávání prvků v ploše, uplatňování subjektivity
Výtvarná technika	malba temperou
Kulturní souvislosti	Jedna z věcí, která byla součástí hanácké domácnosti, byla truhla. Tento důležitý kus nábytku si přinášela domů hospodyně jako své věno. Truhla je jedním z nejzdobenějších kusů nábytku. Hanáčtí řemeslníci na ní uplatnili svoji tvořivost. Kreslíř se při jejím zdobení inspiroval v přírodě a ozdobil ji převážně motivy čerpající z rostlinných hanáckých ornamentů. Původně barevná a nejčastěji květinami pomalovaná hanácká truhla ukrývala především největší hanáckou chloubu – kroj. Postupem času se stala úschovnou pro všechno možné.
Anotace	Žáci se inspirojí přírodou či konkrétními hanáckými ornamenty a vytvoří vlastní ornamenty, kterými odekorují svoji jedinečnou truhličku, která bude ukrývat jejich „poklady“.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vysvětlí pojem ornament. Dekoratívním ornamentálním způsobem ozdobí svůj výtvar.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden / dva vyučovací bloky, vhodné k rozdělení do dvou bloků (tj. dvakrát cca 1-2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázky hanáckých ornamentů (příloha 8)
Výtvarné pomůcky	papírové krabice, temper. barvy, disperzní lepidlo, bezbarvý lak
Průběh vyučovacího bloku	

• Učitel nabídne žákům různé krabičky, ať si vyberou tu, která je nějakým způsobem osloví (nebo předem oznámit, ať si na hodinu přinesou vlastní). • Následně učitel sdělí žákům, že si právě vybrali svoji budoucí truhličku, na své domácí „poklady“. • Po tom, co žáci pomalují krabici první vrstvou barvy smíchanou s disperzním lepidlem (Herkules) a nechají krabice schnout, jim učitel ukáže ukázkou hanáckých truhel a především jejich zdobení. • Učitel žákům vysvětlí pojem ornament a seznámí je s ukázkami hanáckých ornamentů, které překreslí na tabuli. • Pokud bude potřeba, pomalují žáci krabici ještě jednou vrstvou a následně krabici dekorují svými ornamenty, u kterých se inspirují v přírodě či u konkrétních hanáckých ornamentů. • Zaslou malbu na krabici přelakují bezbarvým lakem (v následující hodině). Po zaschnutí laku si žáci hotové krabičky předvedou a mohou spolužákům sdělit, co bude jejich truhlička doma ukrývat.	
Poznámky	• Barvy lépe přilnou na papírové (kartónové) krabice bez lakovaného povrchu. • K urychlení usychání barev lze použít fén.

Metodický list 9: Šátek

Tento metodický list seznamuje děti se základní částí ženského hanáckého kroje.

Tematický celek	hanácký kroj
Námět	šátek
Klíčová slova	Haná, lidové umění, tradice, kroj, šátek
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování fantazie, uspořádávání prvků v ploše, uplatňování subjektivity, sebeprezentace
Výtvarná technika	potisk
Kulturní souvislosti	K hanáckým ženám neodmyslitelně patří šátek. Vzor hanáckého šátku, který dostával označení podle barevnosti a typu zdobení, vycházel z převážně natisknutého rostlinného motivu. Nosily se šátky turecké, oblíbené byly šátky lipské, jejichž základní barva je sytě červená rumělka. Šátky nesou různé názvy podle rostlinného ornamentu z bordury nebo středu šátku, např. lístkový, hrachový, růžencový, hroznový a jiné. Tyto šátky byly na hlavě Hanaček uvázány různými způsoby mající své významy a kulturní souvislosti (styl vázání šátku a spletení vlasů ukazoval jednak status děvčete - svobodná / vdaná - i jeho původ).
Anotace	Žáci si zahrají na návrháře a vymyslí si svůj vlastní šátek. Vytvoří si množství tiskátek různých tvarů, kterými potisknou papír představující šátek tak, aby nesl význam pojmenování, které si pro něj vymyslí. Na závěr si ho vyzkouší v praxi tím, že si šátek libovolným stylem uvážou na hlavě.

Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Uplatňuje představivost a fantazii. • Otiskováním různých tvarů vytváří motiv, který dekoruje plochu papíru. • Hotové dílo si naaranžuje libovolným způsobem na hlavu. • Svě dílo představí ostatním spolužákům.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Výtvarné pomůcky	pěnový polyuretan (molitan), nůžky, víčka od PET lahví, tavná pistole, krepové papíry, temperové barvy, zrcadlo
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel s žáky řeší význam šátků a jejich oblíbenost u různých národů a typů lidí a přitom žákům předá informace o hanáckých šátcích a ukáže jim, jak byly šátky zdobeny. • Učitel žákům představí plán hodiny. Žáci pomocí tiskátek ozdobí kus krepového papíru představující šátek, jemuž podle natisknutých vzorů dají specifický název nebo naopak vymyslí název a následně podle něj potisknou papír. • Žáci nejprve vytvoří tiskátka vystřížením různých tvarů z molitanu a jejich připevněním tavnou pistolí k víčkům z PET láhví, které poslouží k uchopení při jejich následném otiskování na kus (cca 1 metr) krepového papíru v určité barvě. • Potisknutý šátek nechají žáci uschnout a následně si před zrcadlem naaranžují – uváží svůj šátek libovolným stylem na hlavě. • Žák představí svým spolužákům svůj uvázaný šátek na hlavě a sdělí jeho název.	
Poznámky	Urychlení schnutí šátku lze vyřešit pomocí fénu.

Metodický list 10: Výšivka

Tento metodický list seznamuje děti s hanáckou výšivkou, která dávala hanáckému kroji uznávanou hodnotu.

Tematický celek	lidové umění
Námět	výšivka
Klíčová slova	Haná, lidové umění, tradice, vyšívání, výšivka, ornament
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování fantazie, uspořádání prvků v ploše
Výtvarná technika	kresba, šití, akvarel
Kulturní souvislosti	Estetická hodnota kroje je dána výšivkou. Výšivky u hanáckého kroje vynikají svojí krásou a bohatstvím, mezi nejoblíbenější a nejrozšířenější vyšivačské techniky patří ploché vyšívání. Hanácké ornamenty mají nejčastěji rostlinný původ. Nejčastějším prvkem hanáckého ornamentu je srdce - symbol citového blouznění, milostného blaha a touhy. Vznikl izolováním a osamostatněním jaderníkového tvaru jablíčka. Granátové jablko, lidově zvané jablíčko je dalším oblíbeným motivem

	hanácké výšivky, je symbol plodnosti. Nejoblíbenějším květem venkovanů byla růže. Na výšivkách se objevuje několik druhů. Dalším tvarem je slunečnice, která bývá kompozičně různě spojena a uspořádána. Oblíbený tulipán má mnoho variant. Základní tvar lístku je typ rozmarýny a myrty, méně častý je typ lístku dubového. Jednotlivé motivy byly seřazovány do jednodušších či složitějších kompozic, někdy velmi těsně spojených. Geometrické ornamenty téměř nikdy netvoří samostatný prvek, ale jsou jen doplňkem ornamentálních rostlinných prvků. Buď je vyplňují v detailech, nebo uzavírají v obrysech v přesné geometrické celky.
Anotace	Tak jako dříve švadleny a krejčí vyšivali hanácké ornamenty, žáci si navrhnu vlastní výšivku, jejíž linie následně obšíjí šicím strojem. Vzniklé výšivce dají na závěr barevnost kolorováním.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Uplatňuje představivost a fantazii při kresbě. • Rozvíjí smysl pro krásu lidové tvořivosti. • Manipuluje a zpřesňuje se při práci se šicím strojem.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka hanáckých výšivek (příloha 9), šicí stroj
Výtvarné pomůcky	měkké papíry velikosti A4, papíry (velikosti A6), tužky, vodové barvy, kancelářské sešívачky
Průběh vyučovacího bloku	
	• Učitel žákům ukáže některé z výšivek a žáci se snaží ve výšivkách rozpoznat rostlinné motivy. • Učitel žáky motivuje, aby si zkusili tužkou navrhnout jednoduchý a dostatečně velký lineární obraz zachycující přírodní motiv, který si později zkusí vyšít šicím strojem. • Žáci si nejdříve pod učitelovým dohledem vyzkouší práci s vedením stopy při šití na šicím stroji a následně prošíjí kontury svého návrhu na papíře. Učitel dětem asistuje a vede je. • Vzniklý vyšitý obraz žáci kolorují vodovými barvami.
Poznámky	V mezičase, kdy žáci čekají, až se dostanou k šicímu stroji, si mohou vyzkoušet netradiční šití za pomoci kancelářské sešívачky, kdy na formát (maximální velikosti A6) vytváří malé obrázky cvakáváním sponek z kancelářské sešívачky do papíru.
Rizika	Nebezpečí úrazu při práci na šicím stroji.

Metodický list 11: Kordulka

Tento metodický list seznamuje děti s částí kroje, kterou vyniká svojí zdobností a krásou.

Tematický celek	hanácký kroj, hanácká tvořivost
Námět	kordulka
Klíčová slova	Haná, lidové umění, tradice, kroj, kordulka, vyšívání, ornament
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování fantazie, uspořádání prvků v ploše, sebe prezentace
Výtvarná technika	kresba, šití
Kulturní souvislosti	Kordulka, která dostala v různých oblastech různé pojmenování (lajdík, bruslek, frydka), je jedna z nejnákladnějších částí kroje. Vyniká svou krásou a představuje dokonalost hanáckých tvůrčích schopností. Na této části kroje se nešetřilo ani kvalitními látkami ani vyšíváním a stala se tak nejdůležitější částí kroje.
Anotace	Žáci se stanou na chvíli hanáckými krejčími a vytvoří si vlastní kordulku, kterou se pokusí vyzdobit prošíváním stejně bohatě, jako je zdobená skutečná kordulka. Na závěr se hrdě předvedou ostatním spolužákům.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• Poznává výtvarné principy a možnosti materiálu se zaměřením na dekorativní tvorbu.• Manipuluje a zpřesňuje práci s jehlou a nití.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden až dva vyučovací bloky (tj. cca 2-4 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka ženské a mužské kordulky (příloha 10, 11), střih na dívčí a chlapeckou kordulku
Výtvarné pomůcky	netkaná textilie, tužky, nůžky, disperzní lepidlo, bavlnky (nitě), (tupé vyšívací) jehle, temperové barvy
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel nechá žáky uhádnout, která z částí kroje se nazývá kordulka a vyzve žáky, aby zhodnotili podle ukázek, proč je tato část kroje považována za jednu z nejdůležitějších.• Následně učitel žákům sdělí, že se dnes stanou návrháři a zároveň krejčími a podobnou kordulku si „ušijí“. Učitel žákům přiblíží postup práce, aby si nakonec své kordulky mohli představit na módní přehlídce.• Nejprve učitel žákům předá střihy, které si obkreslí na netkanou textilii a vystřihnou, následně si je zkusí a upraví (pod paží k sobě slepí přední a zadní díl) na těle.• Na připravené kordulky si tužkou předkreslí svoje zdobení.• Učitel žáky poučí, jak postupovat při práci s jehlou, a žáci začnou vyšívat své předkreslené vzory. Kordulky mohou pomalovat temperovými barvami.• Hotové kordulky si žáci obléknou a učitel vyhlásí módní přehlídku, kde si žáci své výtvary navzájem předvedou.	

Poznámky	• Abychom zabránili možnosti poranění, je vhodné použít tupé vyšívací jehly, které nemají ostré špičky. • Lze pracovat i se stříhovým papírem a kordulku jen vybarvit např. voskovými pastely.
Rizika	Nebezpečí poranění při práci s klasickou jehlou.

Metodický list 12: Kroj

Tento metodický list seznamuje děti s význačným prvkem hanácké tradiční lidové kultury - hanáckým krojem.

Tematický celek	hanácký kroj
Námět	kroj
Klíčová slova	Haná, lidové umění, tradice, kroj
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování podle inspiračního materiálu, vlastní interpretace obrazného vyjádření, uspořádání prvků v ploše
Výtvarná technika	malba temperou
Kulturní souvislosti	Dříve platilo, že bohatost kraje dokládá především oděv lidu – kroj. A jelikož půda na Hané byla velmi úrodná, hanácké kroje pařily k těm nejzdobenějším a nejnákladnějším. Z estetického hlediska patří k nejmalebnějším krojům v naší zemi. Na hanáckém kroji se projevila malebnost s rázovitostí a starobylost s bohatstvím. Jeho části dokládají jeho složitost a krásu zároveň. Je svědectvím o kulturním vývoji a o tvůrčí činnosti hanáckého lidu. Během vývoje jednotlivé části kroje různě měnily svoji podobu. Také podoba kroje všedního a svátečního se lišila. Vrcholem byl svatební kroj, který má své specifické části.
Anotace	Hanácký kroj láká k představě, jak by v něm člověk asi vypadal. Žáci budou moci tuto myšlenku realizovat tak, že si vytvoří kroj, který si budou moci vyzkoušet na vlastním těle. Složitě oblékání nahradí vytvořením plošné verze kroje, který si oblečou jen tak „na oko“.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vytvoří velkoformátovou malbu na základě svého těla. • Vypomůže spolužákovi při tvorbě.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny) + dokončení v následujícím bloku, tj. cca 30 min
Didactic. materiál. prostředky	ukázky hanáckých krojů (příloha 11), ukázky hanácké vyšívky (příloha 9)
Výtvarné pomůcky	velké formáty tvrdšího papíru (staré závěsné školní mapy), temperové barvy, tužky, výsuvné zalamovací nože

Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel se žáků vyptává, zda na sobě někdy měli kroj, a jestli znají hanácký kroj a chtěli by si ho vyzkoušet. Následně jim představí části hanáckého kroje (a ukázky hanáckých výšivek z kroje). • Učitel představí plán hodiny, ve které si žáci namalují svůj vlastní kroj, který si nakonec budou moci vyzkoušet (ale nespecifikuje, jak to provedou). • Žáci si rozeberou staré závěsné školní mapy a navzájem si obkreslí své tělo včetně hlavy (tak, jak to dovoluje velikost map), které následně začnou temperovými barvami vymalovávat vyjma části obličeje. • Po uschnutí (v následujícím bloku) se v hotovém kroji vyřízne obličejová část. • Poté učitel zavěsí či přidrží mapu a žáci si prostrčí obličej vzniklým otvorem a takto si vyzkouší různé kroje i od spolužáků a navzájem se u toho vyfotí.	
Poznámky	• Vzhledem k velikosti map je nutné tvořit na zemi. • Při práci s tvrdšími papíry je vhodné připevnit v horní části dřevěnou lištu k zavěšení. • Vzniklé fotografie je možné na závěr promítnout.
Rizika	Nebezpečí poranění při práci s výsuvnými noži.

Metodický list 13: Hanáci v současnosti

Tento metodický list představuje dětem možnost, jak by do současného každodenního světa zapadl tradiční lidový oděv.

Tematický celek	hanácký kroj
Námět	Hanáci v současnosti
Klíčová slova	Haná, lidové umění, tradice, kroj
Vzdělávací obsah	uspořádání prvků v prostoru, využívání technologie pro vizuálně obrazné vyjadřování, kooperace
Výtvarná technika	kresba, fotografování
Kulturní souvislosti	Od 16. století se začíná vyvíjet základ hanáckého kroje, který si od poloviny 17. století vytvářel tvar, střih a ráz. Během vývoje prodělal různé módní změny - reagoval na dobové souvislosti a slohy, které měnily jeho vzhled tak, až nakonec byl odložen úplně. Počátky zániku kroje pramení z politických, hospodářských a sociálních reforem v roce 1848. Kroj se začal odkládat k potlačení rozdílu mezi sedláky a měšťany. Snahy o udržení kroje, se objevovaly ještě v letech osmdesátých.
Anotace	V dnešní době na kroj běžně nenarazíme, proto se žáci pokusí zachytit na fotografiích, jaké by to bylo, kdyby se móda krojů opět vrátila a venku na ulicích bychom potkávali lid v krojích. Žáci vytvoří papírové figurky zachycující hanácký lid v různých situacích, které umístí do prostoru obce a nafotí je tak, jako by byly jeho součástí.

Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • V kresebném výtvaru propojí svoji představivost se skutečnými ukázkami. • Fotografováním zachytí kompoziční a proporční vztahy figurek a okolí. • Bude spolupracovat se spolužáky.
Organizace výuky	třída + realizace ve venkovním prostoru, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok, vhodné k rozdělení do dvou bloků (tj. cca 2-4 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	obrázky Hanáků a Hanaček (příloha 11)
Výtvarné pomůcky	tvrdší papír, voskové pastely, špejle, lepicí páska, fotoaparáty (nejlépe jeden do dvojice)
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel si povídá s žáky o tom, v čem můžeme dnes potkat lidi na ulicích oblečené a zda někdy potkali někoho v kroji nebo zda si dokážou představit, že by tak dnes lidé chodili takto oblékáni. • Učitel žákům představí cíl hodiny, kterým je vytvořit si figurky Hanáků v různých situacích, které později umístí do venkovního prostoru a tam je nafotit. • Žáci vyrobí z tvrdšího papíru figurky Hanáků v krojích (velkých max. na výšku papíru A4) při nejrůznějších situacích a následně je připevní lepicí páskou na špejli. • Učitel žákům názorně předvede, jak zacházet s fotoaparáty a ukáže, jak mohou kompozičně začlenit figurky do fotografie společně s pozadím, aby kompozičně splynuly s okolím a její perspektivou. • Venku pracují žáci ve dvojicích, kdy si vypomáhají např. s přidržováním figurek. • Nafocené scény učitel přetáhne do počítače a promítne před celou třídou.	
Poznámky	Kontrolovat fotografie žáků, aby nebyly neostře či rozostřené.

Metodický list 14: Kosíř

Tento metodický list seznamuje s kopcem, který obklopuje hanáckou rovinatou krajinu a jeho vznik je podložen nejednou pověstí.

Tematický celek	kraj Hané, folklor
Námět	Kosíř
Klíčová slova	Haná, kraj, slovesný folklor
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování za pomoci využívání nových médií, kombinace více vizuálně vyjadřovacích prostředků pro zachycení časového průběhu, reflexe literárního zdroje, kooperace
Výtvarná technika	animace, kresba voskovými pastely
Kulturní souvislosti	Kosíř je kopec, uzavírající hanácký rovinatý kraj u obce Slatinky, kterému se humorně přezdívá „Hanácké Mont Blank“. Jeho vznik je opřen mnoha pověstmi. Název kosíř pochází od nástroje se

	stejným jménem, který se používal na řezání slámy a zejména na odřezávání hroznů vinné révy, která se na jižních svazích Kosíře pěstovala již od středověku.
Anotace	Pověst o Kosíři vypráví, jak v rovinatém hanáckém kraji vyrostl kopec. Žáci tento příběh ožíví kresebným zaznamenáním a následně pomocí fotografování převedou do video-animace.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vysvětlí princip tvorby animace. • Podílí se na procesu tvorby animace (vytváří kresebné prvky, komponuje prvky v díle, pořizuje fotodokumentaci). • Spolupracuje se svými spolužáky na jejich společném díle.
Organizace výuky	třída, skupinová práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny) + zpracování do videa a následné promítání
Didactic. materiál. prostředky	pověst o Kosíři (příloha 12), ukázky Hanaček a Hanáků (příloha 11)
Výtvarné pomůcky	fotoaparáty + stativ/knížky na podložení, lepící guma, tvrdší papíry, voskové pastely, nůžky
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům představí náplň hodiny, kdy na základě vyprávění pověsti zpracují žáci tento příběh do podoby krátkého kresleného filmu. • Učitel žákům přečte pověst o Kosíři a společně rozeberou zásadní dějové body v tomto příběhu. • Učitel žáky instruuje k rozdělení do dvou věkově vyrovnaných skupin a zvolení si svého hlavního organizátora celého procesu tvorby (někoho ze starších žáků). • Učitel vysvětlí proces animace a poradí zástupcům skupin k rozdělení úkolů ve své skupině, aby určili, kdo co bude ve skupině dělat (kdo fotí - 1 os., instaluje – 1-2 os., kreslí – zbytek skupiny). • Žáci, kteří kreslí, vytvoří pozadí, nakreslí a vystřihují potřebné výjevy k příběhu podle toho, jak se domluví mezi sebou a se svým zástupcem. • Další žák (popř. dva žáci) instaluje tyto nakreslené části na nakreslené pozadí připevněné k tabuli pomocí lepící gumy. • Žákovi, který bude celý proces fotografovat, vysvětlí učitel princip pořizování snímků u fotoaparátů a celkově nadále kontroluje a popřípadě vede celý proces tvorby. • Po skončení práce učitel nahraje fotky z fotoaparátu do počítače a zpracuje je v programu na tvorbu videí (Windows Movie Maker).	
Poznámky	• Fixace polohy fotoaparátu zajistí stabilní bod pro pořizování snímků – zajistit ostrot obrazu a správný úhel fotografování. • V případě zájmu se mohou žáci střídat u jednotlivých pozic při tvorbě animace. • Lze nahrát mluvený komentář k příběhu a použít ho u videa. • Žáci mohou fotky pod vedením učitele sami zpracovat do videa. • Stejným způsobem mohou zpracovat video-animaci dle pověsti o (hanáckém) králi Ječmínkovi (příloha 20)

Metodický list 15: Mikulášské pečivo

Tento metodický list představuje pečivo, které sloužilo k obdarovávání dětí na svátek sv. Mikuláše.

Tematický celek	hanácká tvořivost
Námět	<i>Mikulášské pečivo</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, kuchyně, pečivo
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování fantazie, zachycování a uspořádání objemu a tvaru, kooperace
Výtvarná technika	Modelování
Kulturní souvislosti	Mikulášské pečivo je ozdobné nejedlé pečivo, které se dříve dávalo dětem jako dárek k Mikuláši. Nejčastěji se jednalo o výrobky mající figurální podobu zvířátek či panáčků.
Anotace	Žáci vyzkouší svoji vrozenou uměleckou tvořivost, jež byla vlastní hanáckým ženám, které ji projevovaly u vymýšlení pečiva rozmanitých tvarů. Dle receptu užívaného na tvorbu tzv. Mikulášského pečiva, si žáci vytvoří těsto na výrobu vlastního zdobeného pečiva a vymodelují z něj nejrůznější motivy dle vlastní fantazie.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• Společnou práci vytváří materiál k výtvarné činnosti.• Modeluje podle skutečnosti a fantazie.• Rozvíjí smysl pro krásu lidové tvořivosti.
Organizace výuky	třída, práce ve dvojicích, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny), možno rozšířit do dalšího bloku
Didactic. materiál. prostředky	recept na slané těsto (viz poznámky)
Výtvarné pomůcky	suroviny na výrobu slané těsta, misky na zpracování těsta, papír, kelímky s vodou, špachtle (rydla, apod. na zdobení a tvarování)
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům představí suroviny pro výrobu materiálu, s kterým budou pracovat, a nechá je hádat, co se z nich dá vyrobit.• Posléze je učitel seznámí s Mikulášským pečivem a zároveň oznámí, že jejich cíl hodiny je vymodelovat plošné výtvary libovolného figurálního motivu, dle jejich fantazie.• Učitel žákům předá suroviny a ti si pod jeho vedení ve dvojicích zpracují těsto.• Hotové těsto si odloží a připraví si pracovní místo - na lavici dají kus papíru, na kterém budou výrobky vytvářet (jednotlivé kusy k sobě lepí potřením spojovacího místa vodou).• Hotové výrobky (na kousku papíru) přemístí žáci na podložky a ty dají sušit na teplé místo (na slunce/ topení).	

Poznámky	• Recept na slané pečivo: v poměru 2 šálky mouky, 1 šálek soli, asi $\frac{3}{4}$ šálku vody vypracovat těsto, které bude pěkně vláčné a musí držet tvar (pokud se těsto drobí – přidat vodu, pokud je lepivé – přidat mouku). • Výrobky můžete rychleji usušit v troubě na 50 °C za několik hodin. • Usušené výrobky je vhodné potřít žloutkem rozkvedlaným v trošce mléka a dát péct do trouby na 15- 20 minut na 150° do mírného zhnědnutí.

Metodický list 16: Strom života

Tento metodický list představuje objekt, který prezentoval tradiční hanáckou lidovou kulturu a ostentativnost jeho stvořitele na svatbě.

Tematický celek	hanácká svatba, hanácká tvořivost
Námět	strom života
Klíčová slova	Haná, tradice, svatba, strom života
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování podle inspiračního zdroje, zachycování a uspořádání objemu a tvaru, sebevyjadřování, zachycování osobních zkušeností
Výtvarná technika	Modelování
Kulturní souvislosti	Svatba u Hanáků byla nejen významným milníkem v jejich životě, ale i jedinečnou příležitostí, jak se ukázat. Zvláště hanácké ženy měly jedinečnou možnost, a to při prezentaci „svatebního koláče/stromu“, též nazývaného jako „strom života“. Tento bohatě zdobený koláč s nejrůznějšími zapíchnutými dekoracemi se skládal ze spousty papírových ozdob a hlavně z vymodelovaných ozdob z těsta.
Anotace	Žáci si vytvoří, podle vzoru hanáckého svatebního stromu života, svůj vlastní strom života, který vymodelují stejně jako dříve Hanačky - za pomoci svých šikovných hanáckých ručiček. Uplatní přitom svoji zručnost a představí příběh svého života, který znázorní v podobě nejrůznějších prvků reprezentujících jejich dosavadní život.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Využívá plochu a prostor ke kompozici s využitím daného materiálu. • Zdokonaluje se v práci s modelovací hmotou. • Modeluje podle skutečnosti a fantazie. • Do výtvarného díla promítá sebe samotného.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka svatebního koláče - stromu života (příloha 13)

Výtvarné pomůcky	novinový papír, samotvrdnoucí keramická hlína, špachtle, voda, miska na výrobu šlikru
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům představí hanácký svatební strom a ukáže příklady, jak takový strom vypadal. • Učitel s žáky diskutuje nad významem a podobou hanáckého stromu života a nechá je přemýšlet, co by si oni sami zachytili na takovém stromu života. • Následně učitel žáky instruuje, aby si z novinového papíru vytvořili dostatečně pevný a velký (cca 30 cm) homolovitý tvar jako základ jejich stromu. • Učitel žáky navede ke správnému zpracování hlíny a jejímu použití na vytvoření tenké vrstvy keramické hlíny, kterou papírový základ stromu kolem dokola obalí. • Učitel žáky navede k výrobě šlikru a jeho užívání. • Žáci své vymodelované plošné – reliéfní prvky, symbolizující jejich život (věci spjaté s jejich životem), přidělávají pomocí šlikru na plochu keramické hlíny na jejich stromě. • Místa mezi jednotlivými vymodelovanými prvky na povrchu stromu mohou žáci dozdobit kresbou špachtlí. • Hotové stromy života žáci předvedou svým spolužákům a mohou představit jednotlivé prvky, kterým strom ozdobili.	
Poznámky	• Po zatuhnutí hlíny vytáhneme ze středu novinový papír a dílo necháme doschnout. • Je možné pracovat s klasickou keramickou hlínou, na kterou lze nanášet engoby nebo glazury a vypalovat je.

Metodický list 17: Pantlík

Tento metodický list seznamuje děti s pokrývkou hlavy, která se prezentovala svojí okázalostí.

Tematický celek	hanácká svatba, hanácký kroj
Námět	<i>pantlík</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, svatba, kroj, koruna
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování fantazie, zachycování a uspořádání objemu a tvaru, sebevyjádření, sebeprezentace
Výtvarná technika	koláž
Kulturní souvislosti	Pantlík (pantlák) je vrcholem touhy po okázalé kráse – je nejvýznačnější součástí nevěstina kroje. Zdobí hlavu nevěsty a družiček. Ačkoliv nám připomíná bohatě zdobenou korunu, je tvořen z válcovitě stočeného vysokého (na Blatácku až 25 cm) pásu kolem čela, který je z lepenky. Plocha pantlíku je zdobena zrcadélky, kovovými třásněmi, plíšky, kvítím, pentlemi atd. Kromě hlavy nevěsty a družiček zdobí pantlík i hlavu Hanaček při významných událostech jako byla slavnost <i>Ježíškovy matičky</i> .

Anotace	Žáci si vytvoří svoji verzi hanáckého pantlíku, který bude jejich vlastní originální korunou, reflektující svého tvůrce a nositele zároveň. Pantlík bude vytvořený kolážovou technikou z materiálů dle jejich libosti.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vytváří prostorový objekt podle skutečnosti a fantazie. • Využívá plochu a prostor ke kompozici s využitím různých materiálů. • Ztotožňuje se se svým dílem.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka hanáckého pantlíku – součást svatebního kroje (příloha 11)
Výtvarné pomůcky	tvrdé papíry A3, kreslicí pomůcky, novinový papír, barevný papír, krepový papír, kousky látek, disperzní lepidlo
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům představí část hanáckého kroje – pantlík a objasní jeho funkci a tradiční vzhled. • Učitel žákům oznámí, že v dnešní hodině si z tvrdého papíru vytvoří podobný pantlík – svoji budoucí hanáckou korunu, která by měla reflektovat žáka samotného jako jejího tvůrce a nositele zároveň. • Jakmile si žáci odměří potřebnou délku papíru na velikost pantlíku na svoji hlavu, učitel žákům představí techniku koláže a nechá žáky využívat jakýkoliv materiál na vyplnění plochy papíru, který nakonec stočí do podoby pantlíku a dokončí. • Hotové pantlíky si žáci navzájem předvedou na hlavě.	

Metodický list 18: Hody

Tento metodický list přibližuje hanáckou slavnost, které se vyznačuje svojí pohostinnou povahou.

Tematický celek	obyčejové tradice, hanácká kuchyně
Námět	hody
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, Hody, domácnost, kuchyně
Vzdělávací obsah	uspořádání vizuálně obrazných prvků v ploše, vyjadřování fantazie a zkušeností, komunikační obsah
Výtvarná technika	kresba olejovými pastely, koláž
Kulturní souvislosti	K hodování měli Hanáci během roku několik příležitostí. Jedna z největších takových hostin plná jídla bývaly hody, které se pořádaly ke dni světce, jemuž byl zasvěcen místní kostel. Celé rodiny a široké okolí se v ten den sjely k oslavě a hostině. Při takové příležitosti se sešlo na stole mnoho hanáckých pokrmů. Nejčastěji to byly dobroty ze sladkého pečiva, které se v hanácké kuchyni vyskytovaly v nespočetných podobách.

Anotace	Žáci si vytvoří vlastní hody, na kterých budou bohatě hodovat. „Napečou“ si papírové hanácké dobroty představující typické hanácké sladké pečivo, kterým se budou moci následně „nablábnout“ při samotné hostině, kdy se žáci promění v hosty a hostitele, kteří ostatním naservírují hanácké dobroty dle jejich libosti. Hosté si žádané jídlo vhodně naaranžují na svůj talířek a nechají své oči, aby se „najedly“.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vytvoří výtvary voskovým pastelem. • Vhodně umístí prvky do vyhraněného prostoru. • Dokáže se kultivovaně vyjadřovat. • Sdělí, jak se mu hodina líbila.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Výtvarné pomůcky	olejové pastely, tvrdší papíry, nůžky, lepidlo
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel začne debatu s žáky, zda by si dali nějakou dobrotu, jako jsou buchtičky, koláčky, vdolečky, pletýnky, bábovky apod. • Následně učitel žákům prozradí, že si dnes uděláme jednu takovou hostinu, jako dřív pořádali Hanáci, především podobnou hodům. Učitel žáky seznámí s touto událostí a zdůrazní, že se při této příležitosti připravovaly pro celou rodinu a známé spousty dobrot, které budou muset též připravit. • Učitel žákům představí a popíše, jaké dobroty se dříve vyskytovaly na hanácké tabuli, a žáci si některé z nich nakreslí olejovým pastelem. • Až žáci zakreslí dostatečné množství pokrmů, všichni si z tvrdého papíru vytvoří talířek a polovina žáků - hostů s ním zasedne ke stolu. • Hosté si následně u druhé poloviny žáků - hostitelů slušně a kultivovaně objednávají pokrmy, na které mají chuť (malý ořechový koláček, pět tvarohových vdolečků atd.). • Hostitelé musí svou roli vykonávat spravedlivě a každému se snažit v jeho objednávce vyhovět, popřípadě nabídnout jinou alternativu pokrmu, kterou mohou žákovi přinést. • Žák si přinesené pokrmy instaluje a lepidlem přilepuje na svůj talíř. • Jakmile mají hosté všechny talířky zaplněny nebo už jsou žáci nasyceni pohledem na dobroty na svém talířku, popřípadě došly zásoby připraveného jídla pro jejich skupinu, role žáků se prohodí a hoštění se zopakuje. • Na závěr se všichni žáci s učitelem usadí ke stolu a povyprávějí si, jak jim chutnalo.	
Poznámky	Pokrmy rozdělíme na dvě poloviny, pro každou skupinu stejný počet pokrmů. Názvy sladkého hanáckého pečiva: hanácké koláče, zázrovky, masopustní koblihy, báleše, beneše, jidáše, velikonoční mazanec, prstky, vdolečky, koláče, skládanky, makovník, buchotka, buchta, bábovka, bacóch, šišky, livance, trháče.

Metodický list 19: Nářečí

Tento metodický list seznamuje s hanáckým nářečím, které bývávalo používané i v psané formě.

Tematický celek	nářečí
Námět	hanácké nálepky
Klíčová slova	Haná, lidová slovesnost, nářečí, Hanáčtina
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazové vyjádření, reflexe literárních prvků, komunikační obsah, prezentace ve veřejném prostoru
Výtvarná technika	koláž se samolepicími fóliemi
Kulturní souvislosti	Nejcharakterističtější znakem tradiční lidové kultury na Hané je kromě kroje i řeč. Hanácké nářečí spadá do oblasti moravských nářečí, která se podle dílčích oblastí dělí na jednotlivá podřečí. Hanáčtina se především vyznačuje tím, že koncovka „a“ se mění za koncovku „e“, hláska „e, é“ za „y, ý“, hláska „o“ za „u“. Hanácké nářečí obsahuje i řadu změn celého slova. U psaní hanáckých slov se vyskytují znaky, které v českém jazyce nemáme, jako jsou: „e, ô“.
Anotace	Žáci se seznámí s psanou verzí hanácké podoby českého jazyka. Pokusí se připomenout tuto podobu na předmětech společných pro všechny spoluobčany v tištěné verzi, na kterou v dnešní době těžko narazíme. Žáci vytvoří hanácké nálepky na objekty ve vesnici, kterými vrátí hanáčtinu zpět do ulic.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• Naučí se některá hanácká slova.• Vytvoří nálepku se svým typografickým pojetím písma.• Bude ochoten přemýšlet nad jazykem jako základem kultury.
Organizace výuky	třída + realizace v prostoru obce, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didaktické materiální prostředky	slovník hanáčtiny - např. kniha POSPĚCH, Pavel a kol. <i>Hanácký slovníček</i> . - Olomouc : Finaltisk Olomučany, 2008. nebo online slovníček, dostupný z: http://www.hanaci.vivat.cz/slovník.php
Výtvarné pomůcky	samolepicí barevné fólie, nůžky, vysunovací nože
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel spolu s žáky přemýšlí, jak jsou určité pojmy vyjádřeny rozlišnými slovy v rámci různých jazyků i jednoho jazyka samotného.• Učitel vyvolá brainstorming nad věcmi, které máme kolem sebe ve své vesnici/městě a které patří a slouží nám všem.• Učitel zmíní základní princip přeměny hlásek v slovech v Hanáčtině a žáci se pokoušejí vypsána slova přeměnit do hanáčtiny.• Získaná slova si žáci rozdělí a vyhledají ve slovníčku a vytvoří pro ně nálepku s oním	

hanáckým slovem, kterou později přímo na své vybrané předměty umístí. • Učitel žáky navede k vytvoření nálepky na principu dvou kontrastujících barev - barva obdélníkového podkladu nálepky proti barvě na něm nalepených písmen. • S vytvořenými nálepkami vyrazí učitel s žáky do vesnice a žáci tam postupně své nálepky na předměty umísťují.	
Poznámky	Nálepky lze umístit jen na veřejné předměty (se svolením starosty obce) nikoliv na soukromý majetek bez svolení majitele.
Rizika	Nebezpečí úrazu při manipulaci s vysunovacími noži.

Metodický list 20: Draní peří

Tento metodický list představuje aktivitu, která dříve u Hanaček představovala určitý způsob zábavy.

Tematický celek	život na Hané, lidová slovesnost
Námět	draní peří
Klíčová slova	Haná, tradice, lidová slovesnost, domácnost, draní peří
Vzdělávací obsah	vizuální obrazové vyjádření v dynamické podobě, reflexe hmatového vnímání, komunikační obsah
Výtvarná technika	materiálové události, akční tvorba
Kulturní souvislosti	Takřka celou zimu až do masopustu probíhaly přástky, kdy se po večerech scházely hanácké ženy s kolovratem a s košíčkem lnu v některém stavení. Zde si rozstavily kolovraty do kruhu a předly len. Podobně jako se předlo, tak se drhlo i peří. Ženy braly hrst peří jednu za druhou a drhly. Malá pířka se utrhuje od ostnů a každé zvlášť se klade na hromádky. Říkalo se, že při drhnutí peří se drhne nejen to peří, ale i čest a dobré jméno všech sousedů a známých. Během přástek a draní peří se hodně povídalo a zpívalo.
Anotace	Tak jako dříve Hanačky seděly v jedné místnosti a pravidelně drhly peří, si žáci společně sednou na zemi kolem hromady papíru, kterou trháním přemění na hromadu malých natrhaných kousků. Během toho se mohou bavit, zpívat si a relaxovat. Haptickými kontakty s papírem se žáci nakonec nechají svést k tomu, aby papír využili hravou formou.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Poznává možnosti některých materiálů prostřednictvím experimentálních činností. • Sděluje vlastní pocity a prožitky.
Organizace výuky	třída, společná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 1-2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	písničky k poslechu a zpívání

Výtvarné pomůcky	(novinový) papír
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel si s žáky sedne v kruhu uprostřed třídy a žákům přiblíží tradici draní peří, kterou prováděly hanácké ženy. • Žáci začnou trhat novinový papír, přitom si povídají, vykládají příběhy, zážitky, nebo jim učitel pouští muziku až do té doby, než bude z papíru dostatečně velká hromada. • Po nashromáždění dostatečného množství materiálu dá učitel žákům pokyn, že nyní si můžou užít tento materiál z jiného pohledu a to pohrát si sním, rozházet ho a užít si ho. • Až se žáci „vyblnou“, znovu si sednou s učitelem na zem a povyprávějí si, jak se jim to líbilo a domluví se na řádném úklidu rozházených kousků.	
Poznámky	• Udržovat kázeň, aby žáci nerozhazovali papír v průběhu trhání (předem říci, že po natrhání dostatečného množství si budou moci dělat s kousky, co chtějí, do té doby ale ne). • Někteří z žáků mohou také provádět přástky – nově namotávat zamotané klubka vln. • Roztrhané kousky papíru mohou žáky vyhazovat kolem sebe a u toho se fotit při využití samospouště na fotoaparátu.

Metodický list 21: Hanácké písně

Tento metodický list seznamuje s hanáckými písněmi a jejich hudební podobou.

Tematický celek	folklor
Námět	hanácké písně
Klíčová slova	Haná, hudební folklor, lidové písně
Vzdělávací obsah	uplatňování vizuálních i mimovizuálních podnětů, reflexe hudebních prvků, kombinace různých uměleckých vyjádření, interpretace literárních a hudebních vyjádření, vyjádření emocí, citů, nálad
Výtvarná technika	volná kresba, akční tvorba
Kulturní souvislosti	Hanácké písně doprovázely celý život Hanáků - jsou součástí zvyků z kalendářního roku i rodinných tradic. Snad i proto se nám hanáckých písní se dochovalo nespočet. Hanácké písně se dělí podle svého užití a podle toho mají určitou podobu. Mohou být obřadní, taneční, milostné, historické a žertovné.
Anotace	Během několika hudebně-výtvarných etud se žáci seznámí s hanáckou hudbou, která má svá specifika. Zkusí si improvizovaně předvést hanácké písně a také si vyzkouší, co v nich vyvolávají. Zaposlouchají se do hanácké hudby a výtvarně zaznačí své pocity. Nakonec si ukáží, jak dokáže hudba inspirovat a zároveň se propojit s jinými médii.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.

	• Výtvarně vyjadřuje pocit na základě vlastního prožitku. • Poznává výtvarné možnosti prostřednictvím experimentálních činností. • Výtvarné vyjadřování propojuje s jinými uměleckými médii. • Volně tvoří a vytváří hudební improvizace.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	počítač s internetem k přehrání nahrávek hanáckých skladeb (viz poznámky), texty hanáckých písní (příloha 14), tabule
Výtvarné pomůcky	papíry A4, A3 (suché) pastely, barvy (temperové)
Průběh vyučovacího bloku	
• Etuda č. 1: Učitel žákům rozdá ukázky textů hanácké písně, a nechá dobrovolníky, aby je libovolně odzpívali. • Etuda č. 2: Následně si každý žák vezme pět papírů velikosti A4 a barevné suché pastely a posadí se někam do třídy, kde ho nebudou ostatní rušit. Jakmile se usadí, učitel navede žáky, aby si spodní stranu papíru očíslovali číslem jedna a otočili ho směrem dolů. Učitel žákům oznámí, že jim pustí různé ukázky hanáckých písní (viz poznámky), které se předtím snažili odzpívat. Žáci se pokusí zachytit suchými pastely, jaký mají z hudby pocit, co v nich konkrétní ukázka vyvolává. Takto postupují i u zbývajících ukázek. Nakonec učitel žáky vyzve, aby dali všechny obrázky doprostřed třídy, podívali se na ně a následně je roztřídili do skupinek podle čísel ze zadní strany. Učitel znovu pustí jednotlivé skladby a žáci tipují, která ze skupin kreseb to může být. Následně se podívají na číslo kresby, a dozví se, zda hádali správně. • Etuda č. 3: Učitel žákům oznámí, že si připraví malé představení (improvizovaný koncert), kdy se rozdělí na skupiny s minimálním počtem tří lidí, kde jeden žák ve skupině bude potřebovat ke zpěvu text písně <i>Šlo děvčátko</i>, část skupiny si vybere nějaké předměty, které vytváří zvuk, a poslední část skupiny si připraví papír a např. pastel. Jakmile začne žák zpívat, hráči na nástroje ho začnou doprovázet a poslední část skupiny na papír výtvarně zachytí pocity nebo to, co slyší. • Etuda č. 4 : Učitel žákům dá text písničky <i>Rostó, rostó</i> a společně začnou hlasitý recitál textu písničky. Také si mohou vyzkoušet společný recitál, kdy si každý upraví tón hlasu na jaký má náladu (hlasitý, tichý, hrubý apod.) • Na závěr se učitel s žáky baví, která hudební etudy jim nejvíce vyhovovala, nejvíce se jim líbila a co u ní prožívali.	
Poznámky	• U etudy č. 2 si žáci vezmou počet papírů podle počtu plánovaných písní. • U etudy č. 3 je možné, aby všichni žáci vytvořili jednu společnou skupinu. • Hanácké skladby: Tovačovský hatě: http://www.youtube.com/watch?v=64xOLLx2xLM, Za horama svitá: http://www.youtube.com/watch?v=Chr3U9AhZuo, Čí só hode: http://www.youtube.com/watch?v=ScqeEKLRSVA, Daleká šeroká: http://www.youtube.com/watch?v=yDiJ5bARIBI, Tovačov, tovačov, tovačovský zámek: http://www.youtube.com/watch?v=yBeG6WyPnjI.

Metodický list 22: Cofavá

Tento metodický list seznamuje s tradičním lidovým tancem na Hané.

Tematický celek	folklor
Námět	<i>cofavá</i>
Klíčová slova	Haná, taneční folklor, tanec, <i>cofavá</i>
Vzdělávací obsah	uplatňování vizuálních a mimovizuálních podnětů, reflexe hudebních a tanečních prvků, interpretace hudebních vyjádření, vyjádření pohybu
Výtvarná technika	kresba, akční tvorba
Kulturní souvislosti	Lidový tanec je umělecký odraz ze života lidu, který nenásilně vyjadřuje životní situace, národní povahu a tradice. Dochází zároveň k vyváženému spojení umělecké složky hudební, pohybové i výtvarné. Prvotním a původním hanáckým tancem je tanec pojmenovaný „hanácká“, později též nazývaný „cofavá“. Spočívá ve střídání kroků vpřed a vzad. Tento tanec se tančí ve dvojici, kdy tanečnice stojí po pravé straně tanečníka, nebo ve trojici, kdy je pán uprostřed a z každé jeho strany jsou dvě dámy.
Anotace	Žáci se seznámí s hanáckým tancem „cofavá“. Tak jako každý tanec, i ten hanácký má určité kroky, které při jejich nácviu svými pohyby vyplňují taneční prostor a které se žáci pokusí převést do linií a barev na papír. Plocha papíru bude sloužit pro taneční účely, na které pomocí výtvarných prostředků zviditelní jindy neviditelné momenty u tohoto tance.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• Výtvarně vyjadřuje pocit na základě vlastního prožitku.• Poznává výtvarné možnosti prostřednictvím experimentálních činností.• Výtvarné vyjadřování propojuje s jinými uměleckými médii.
Organizace výuky	třída, samostatná práce, společná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	hudební nahrávka k hanáckému tanci <i>cofavá</i>
Výtvarné pomůcky	balicí papír, dřevěné hůlky na makrely, voskový pastel, krepová lepicí páska
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žáky vede k vytvoření taneční plochy pomocí nalepení balicího papíru krepovou páskou k podlaze. Zbytek žáků si zatím pomocí pásky připevňuje barevné voskové pastely na hůlky (aby každý žák měl jednu hůlku s pastelem v barvě, kterou chce).• Jakmile jsou papír i kreslicí hůlky připraveny, učitel žákům vysvětlí, že ona vzniklá plocha papíru bude jejich taneční prostor, do kterého zaznamenají svůj pohyb při nácviu hanáckého tance <i>cofavá</i>.• Každý z žáků si vezme svoji tyčku s připevněným pastelem a rozmístí se po ploše	

papíru, tyčku drží v ruce a konec hůlky s pastelem přiloží k papíru. • Učitel žáky vede k jednotlivým krokům a pohybu. • Jakmile žáci dostatečně nacvičí kroky, učitel žákům pustí hudební doprovod a žáky navede, ať během celého poslechu nezastavují a popřípadě tanečně improvizují. • Po skončení hudby žáci ustoupí z papíru a z jeho okraje sledují vzniklé linie, učitel jim k tomu znovu pustí tu stejnou zvukovou stopu. • Učitel žáky poprosí, aby se pokusili najít svoji stopu a zaměřili se na to, kde se jejich linie pohybu protнула s jinými liniemi, které v konečném závěru vytvořily uzavřené plochy určitého tvaru. • Následně učitel žáky vyzve, aby se rozmístili kolem papíru a voskovým pastelem v určité barvě, kterou v nich hudba vyvolávala, vzniklá místa mezi liniemi čar vybarvili. • Na závěr se žáci rozmístí kolem papíru a pozorují, jak dokázali tanec převést do výtvarného díla.	
Poznámky	• Špičatý hrot u tyček na makrely otočit směrem dolů, k tomuto konci je nutné přidělat pastel. • Lze pustit i rozličné hudební ukázky, do nichž bude zařazena některá hanácká. • Video ukazující základní kroky tance cófava: http://www.youtube.com/watch?v=rctfhPkhe04 (cofava.flv)

Metodický list 23: Masky

Tento metodický list seznamuje s masopustním obdobím, ke kterému se váží nejrůznější masky, za které se lidé dříve strojili.

Tematický celek	obyčejové tradice
Námět	masky
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, Masopust, Vodění medvěda, maska
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření představ, sebevyjádření, sebeprezentace
Výtvarná technika	sádrování, malba
Kulturní souvislosti	Masopust - doba masopustní, která trvá od Tří králů až do Popeleční (Škaredé) středy, bylo období veselí a zábav. V průběhu masopustu chodily obcí masopustní průvody. Masopustní obchůzky se lišily v jednotlivých regionech jak typem a vzhledem masek, tak předvedeným vystoupením. Na Olomoucku, ale i jinde na Hané se objevovala maska medvěda s medvědářem. Proto se na Hané často masopustní obchůzce říkalo „vodění medvěda“. Poslední tři dny před Popeleční středou vrcholilo masopustní veselí tzv. ostatky, které byly přechodovým obdobím oslav před čtyřicetidenním velikonočním půstem. Stejně tak byly „ostatky“ spojeny s průvodem obcí, kdy se lidé přestrojili do různých masek.
Anotace	Žáci se inspirojí hanáckou maskou medvěda, která od pradávna symbolizovala bohatou úrodu, a vytvoří si masku, která bude

	symbolizovat je samotné. Zhotoví si masku zvířete, které se v nich schovává, pomocí sádrového odlitku obličeje, který přetvoří do požadovaného zvířete.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Vytvoří sádrovou masku zvířete. • Spolupracuje se spolužákem tak, aby dosáhli zdárného cíle. • Vyjádří své já.
Organizace výuky	třída, práce ve dvojicích, samostatná práce
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázky masek z Masopustu, Ostatků, Vodění medvěda
Výtvarné pomůcky	sádrové obvazy, nůžky, voda, miska na vodu, kosmetická/ lékařská vazelína, temperové barvy
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům představí hanácké slavnosti s maskami jako masopust, ostatky, vodění medvěda. • Žáci zkusí uhádnout, co by mohla symbolizovat maska medvěda a potom sdělí, za jaké zvíře by se oni přestrojili. • Následně učitel žákům sdělí, že si v dnešní hodině výroby masky na obličej. • Učitel žákům přiblíží průběh výroby masky, kdy se žáci rozdělí do dvojic a navzájem jeden druhému vytvoří odlitek obličeje za použití nastříhaných kousků sádrových obvazů, které namáčí do vody a pokládají na obličej pomazaný vazelínou. • Po zatuhnutí sádry asistuje učitel při sundání masky z obličeje a následně žáci dotvoří masku na podložce do tvaru požadovaného zvířete, popřípadě rovnou potáhnou základní vrstvou barvy (např. latexu), která vyhladí povrch, na který po zaschnutí v dalším bloku temperovými barvami s přidaným disperzním lepidlem k dosažení lesklejšího povrchu malují. • Na závěr si žáci s hotovými maskami udělají přehlídku - průvod a mohou spolužákům své masky představit.	
Poznámky	• Obličej je nutno pořádně potřít vazelínou, oblast obočí a vlasy zakrýt např. potravinovou fólií. • Při tvorbě masek na obličej je nutno ponechat volný prostor na oči a dýchání. • Přehlídku masek je možno udělat jako (masopustní) průvod obcí.
Rizika	Přichycení chloupků či vlasů do sádry na obličej a následná bolest při sundávání odlitku.

Metodický list 24: Hudební nástroj

Tento metodický list poukazuje na hudební nástroj jako na předmět zábavy i uměleckého vyjádření.

Tematický celek	obyčejové tradice, folklor
Námět	hudební nástroj
Klíčová slova	Haná, tradice, hudební folklor, hudební nástroje, hudba
Vzdělávací obsah	uplatňování vizuálních a mimovizuálních podnětů, kombinace různých uměleckých vyjádření, uspořádání prvků v ploše i prostoru, sebevyjádření
Výtvarná technika	konstrukce, asambláž
Kulturní souvislosti	Hudba je významná součást hanácké kultury, a proto byla nedílnou součástí mnoha oslav a tradic. Symbolické ukončení oslav v době Ostatků, a tudíž rozloučení se s dobou veselí a hraní, představuje zvyk nazývaný „pochovávání basy“. Někde se pro tento zvyk opravdu použila basa, jinde k tomuto účelu posloužil jakýkoliv větší předmět přikrytý bílou plachtou (např. necky). S basou se chodívalo smutečním průvodem obcí dle zvyklostí daného regionu. V čele průvodu vedle basy chodil muž převlečený za kněze, který kropil „nebožku“ i účastníky pohřbu a předříkával jim text, který byl vzdáleně podobný textu při církevním pohřebním obřadu, ale posazený do recesistické roviny.
Anotace	Jelikož bez hudby se kdysi neobešla žádná hanácká oslava a bez hudebního nástroje není hudba, vyrobí si žáci originální hudební nástroje. Na vyrobené nástroje si poté společně zahrají a vytvoří si tak oslavu hudebních tónů. Následně žáci vytvoří ze svých nástrojů asambláže a tím je umlčí – dopřejí jim věčné ticho podobně, jako když Hanáci ukončili dobu veselí aktem zvaným pochovávání basy.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• Prostřednictvím experimentálních činností poznává možnosti některých materiálů pro výrobu hudebního nástroje.• Zapojí se do hudební improvizace.• Aplikuje princip tvorby asambláže, kdy využívá plochu a prostor ke kompozici s využitím různých materiálů.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát cca 2 hodiny)
Výtvarné pomůcky	nejrůznější odpadový materiál (tyčky, dřevěné kolíky, láhve, role od toaletního papíru, trubky, luštěniny, dráty, korálky, vršky od piva, atd.), hřebíky, kladívko, lepidlo, lepicí páska, tvrdé papíry (kartón), tavná pistole, temperové barvy

Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel s žáky hovoří o tom, kde všude se hudba může vyskytnout, a dojdou společně k názoru, že bez hudby by byla každá slavnost nudná. • Učitel žáky seznámí s cílem vytvořit hudební nástroj, aby si společně mohli udělat hudební slavnost - koncert. • Po vytvoření nástrojů se žáci posadí do kruhu a vyzkouší si doprovodit svými nástroji známé písničky, které společně odzpívají. Následně vytvoří žáci vlastní písničku/melodii. • Po koncertu učitel požádá žáky, aby si na příští hodinu přinesli jakékoliv předměty, věci či výrobky které by se daly použít jako součást hudební nástroj. • V následující hodině učitel žákům přiblíží hanácký zvyk „pochovávání basy“, představí podobnou myšlenku, že svoje nástroje nakonec utiší. • Žáci na kus tvrdého papíru (kartónu) přilepí svůj nástroj spolu s dalšími věcmi, které si přinesli, a celé dílo nakonec symbolicky zakryjí bílou barvou stejně jako když se při „ostatcích“ odnášela „basa“ pod bílou plachtou.	
Poznámky	• Učitel může žáky navést ke shromažďování vlastního materiálu, z kterého by si mohli vyrobit hudební nástroj. • Místo zpívání mohou žáci doprovázet svou hrou hudební elektronické nahrávky (CD, internet, ...). • Možno také doprovázet ukázky hanácké hudby.
Rizika	Rozbití nástroje při samotném hraní.

Metodický list 25: Stréček Čásek

Tento metodický list seznamuje s humoristickou postavou tzv. hanáckých stréčků.

Tematický celek	život na Hané, folklor
Námět	<i>Stréček Čásek</i>
Klíčová slova	Haná, slovesný folklor, lidová slovesnost, příběh, Hanáci
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření, reflexe literárních podnětů, uspořádání prvků v ploše
Výtvarná technika	kresba tužkou, perokresba, malba akvarelem
Kulturní souvislosti	František Zgoda (Karel Křen) patří mezi nejpoblárnější hanácké spisovatele – humoristy. V jeho dílech narazíte na rázovité postavy hanáckých "stréčků". Nejznámější je příběh o Stréčkovi Čáskovi, který humorně poukazuje na povahu hanáckého lidu. Jednotlivé části tohoto příběhu nám humorně přibližují život na Hané a lid samotný.
Anotace	Formou komiksu zachytí žáci hanácký příběh Stréčka Čáska tak, jak to komiks umožňuje. Papír si rozdělí na jednotlivé části, které výtvarně vyplní tímto humorným příběhem.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu. • Výtvarně vyjadřuje děj příběhu kresbou.

	• Propojí literární předlohu s výtvarným dílem. • Ve výtvarném díle interpretuje formu komiksu.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka komiksu, příběh <i>Stréček Čásek</i> (příloha 4)
Výtvarné pomůcky	tvrdší papíry A3, tužky, černá tuž, redispera, vodové barvy
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům přečte příběh o stréčkovi Čáskovi a následně se jich ptá, jak by bylo možné tento příběh výtvarně zpracovat. Následně jim učitel představí možnost komiksu a způsob jak jej vytvořit – zachytit na jeden papír. • Učitel si s žáky rozloží příběh na zásadní dějové body. • Žáci si tužkou rozvrhnou papír na jednotlivá komiksová pole (jejich počet záleží na žákovi), do nich kresebně zaznačí příběh, u kterého mohou použít mluvících bublin. • Hotový návrh žáci vymalují vodovými barvami a ty po zaschnutí obtáhnou redisperem s tuší. • Po zaschnutí dobrovolníci představí svá díla a děj na nich zachycený svým spolužákům.	
Poznámky	• Je možné vytvořit komiks ve skupině, kdy každý zachytí určitou část příběhu a následně obrázky nalepí na jeden velký formát a tím vytvoří celý příběh. • Stejným způsobem mohou zpracovat komiks dle pověsti o (hanáckém) králi Ječmínkovi (příloha 20)

Metodický list 26: Hanácký příběh

Tento metodický list poukazuje na důležitost příběhů pro zachycení hanácké kultury.

Tematický celek	folklor, nářečí
Námět	hanácký příběh
Klíčová slova	Haná, slovesný folklor, lidová slovesnost, nářečí, příběh
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjadřování fantazie, uplatnění literárních podmětů, kombinace vizuálně obrazných vyjádření, kooperace, komunikační obsah
Výtvarná technika	kresba/malba, kniha
Kulturní souvislosti	Hanácké příběhy, nejčastěji ve formě povídek, nám zanechaly zprávy o hanáckém lidu, jeho tradicích, zvycích a hanáckém životě. Díky nim máme možnost udělat si ucelenější představu o této kultuře.
Anotace	Žáci si uvědomí důležitost slova při vytváření příběhů. Na základě hanáckých slov vytvoří skupinky žáků příběh a výtvarně ho zachytí na papír tak, aby ho následně mohly odvyprávět svým spolužákům. Jelikož příběhy, nejen ty hanácké, se nám dochovali

	díky jejich zapsání, žáci svůj kreslený příběh doplní textem a sváží do vazby. Tím vytvoří svoji skupinovou autorskou knihu.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Uplatňuje představivost a fantazii. • Výtvarný projev využívá jako vizuální doprovod k příběhu. • Kresebné ilustrace doprovodí textem v podobě knihy. • Spolupracuje se spolužáky.
Organizace výuky	třída, skupinová práce (skupiny min. po 3 žácích)
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	papírky s hanáckými slovy, slovníček hanáčtiny - např. kniha POSPĚCH, Pavel a kol. <i>Hanácký slovníček</i> . - Olomouc : Finaltisk Olomučany, 2008. nebo online slovníček, dostupný z: http://www.hanaci.vivat.cz/slovník.php
Výtvarné pomůcky	tvrdší papíry A4, libovolný materiál pro kresbu či malbu, psací potřeby, kancelářský děrovač, stuha
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel organizuje rozdělení žáků do dvou skupinek, každý žák si od učitele vytáhne alespoň jeden papírek s hanáckým slovem. • Na základě vybraných slov si každá skupina stvoří vlastní příběh. • K příběhu si každá skupina vytvoří výtvarnou verzi (kresbou nebo malbou), tak aby příběh pak mohli vyprávět ostatním skupinám. • K příběhů si žáci v každé skupině zpracují - sepiší textovou část na volné listy. • Z hotových listů žáci vytvoří autorskou knihu – listy s seskládají jako stránky v knize, dodají přední a zadní stranu, proděraví děrovačem a sváží stuhou. • Hotové knihy si pak navzájem všichni prohlédnou.	
Poznámky	• Množství použitých hanáckých slov záleží na skupině. • Do textové části mohou žáci zakomponovat původní hanácké slovo.

Metodický list 27: Hanácká opera

Tento metodický list seznamuje s dějem nejznámější hanácké opery.

Tematický celek	folklor
Námět	hanácká opera
Klíčová slova	Haná, slovesný folklor, lidová slovesnost, zpěvohry, lidová opera, hanácká opera
Vzdělávací obsah	vizuální vyjádření literárních podnětů, reflexe dramatického vyjádření, uplatnění mimovizuálních podnětů, interpretace vizuálních vyjádření, sebe vyjádření, komunikační obsah
Výtvarná technika	dramatizace
Kulturní souvislosti	Hanácká opera (hanácké zpěvohry, lidové opery, české opery, české zpěvohry apod.) je označení pro pololidové hudební

	skladby charakteru opery, které vznikaly v 18. století především na území Hané. Tyto zpěvohry formálně dodržovaly základní pravidla žánru opery. Byly psány i provozovány amatérsky, při různých slavnostech. Při provedení hanáckých oper neúčinkoval celý orchestr, ale spíše kapela, která hrála lidovou hudbu. Nejznámější, nejslavnější a dodnes nejživější ze všech, kterou vytvořil libretista Josef Mauritius Bulín, se jmenuje - podle dvojice svých hlavních představitelů - Jora a Manda. Zpěvohra uvádí na scénu námluvy hanácké dvojice. <i>„Jora, mládenec již trochu v letech, se pokouší získat Mandinu přízeň. Je však ráznou dívkou hrubě odbýván. Ze zoufalství odchází, aby se dal na vojnu. Není však odveden a Manda si mezitím uvědomila, že tak vřelá náklonnost ženichova není k zahození. Závěr vyznívá v něžné smíření dvojice.“</i>
Anotace	Žáci si vyzkouší divadelní představení mající charakter hanácké opery, které bude obsahovat všechny nutné prvky jako hraní, hudbu a zpěv. Podle nejznámější hanácké opery Jora a Manda si ve skupinkách vytvoří vlastní operu, ke které napíší scénář a na závěr také operu odehrají.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu a reprodukuje text. • Podílí se na tvorbě scénáře. • Vyzkouší si divadelní prvky dramaturgie a jimi vyjadřuje děj příběhu. • Uplatňuje představivost a fantazii. • Spolupracuje s ostatními žáky.
Organizace výuky	třída, skupinová práce (ideálně 4-5 žáků v jedné skupině)
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	nakopírovaný zkrácený výtah děje opery Jora a Manda (viz kulturní souvislosti)
Výtvarné pomůcky	papír, tužky, jakékoliv hudební nástroje, popřípadě nějaké šatstvo / látky
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žáky rozdělí pomocí pohybové aktivity - nechá žáky volně chodit po třídě a na jeho příkaz musí žáci vytvořit skupinky – ideálně 4-5 členné (Jora, Manda, vypravěč a hudebník/hudebníci). • Učitel žákům představí příběh hanácké opery Jora a Manda a vyzve skupinky, aby se domluvily, kdo v nich bude mít jakou roli. • Učitel skupinkám předá text – základ příběhu o Jorovi a Mandě a zadá jim úkol, ať si vytvoří vlastní příběh o této dvojici tím, že základní osnovu příběhu doplní vlastními nápady, které sepišou do formy scénáře. Součástí scénáře musí být popis toho, co každá osoba udělá, řekne nebo zazpívá, včetně hudebníků (jaké hudební pozadí k příběhu vytvoří). • Učitel žákům určí čas, který mají na zpracování scénáře.	

• Vypracované scénáře učitel zamíchá, skupinky si je rozlosují a podle nich si připraví scénku, kterou pak postupně předvedou ostatním skupinkám. • Skupinky si na závěr každého představení sdělí dojmy z představení. Pokud poznají svůj původní scénář, mohou okomentovat druhé skupině, jak se jim líbilo zpracování, které skupina předvedla.	
Poznámky	• Pokud žáci odevzdají nedokončený scénář, druhá skupina si ho může dotvořit podle sebe. • Rozlosované scénáře učitel žákům rozmnoží na kopírce.

Metodický list 28: Smrtka

Tento metodický list představuje jeden ze zvyků hanácké lidové kultury.

Tematický celek	obyčejové tradice
Námět	<i>smrtka</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, smrtka, Morena, Morana
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření představy, fantazie, uspořádání prvků v prostoru
Výtvarná technika	práce s přírodním materiálem
Kulturní souvislosti	Zvyk nazývaný „vynášení smrti“ spočívá ve vnesení loutky na tyči, nazývané „smrtka“, Morena, Morana apod., pryč z vesnice. Má podobu postavy vytvarované nejčastěji ze slámy, oblečené do dámských šatů, ozdobené stuhami. Kolem krku mívá navázaná vyfouklá vajíčka, nazývané <i>vejdunky</i> . Nejčastěji se hází do vody či zapaluje a je symbolem ukončení zimy a s přáním návratu teplejších jarních dnů.
Anotace	Podle starého zvyku si žáci vytvoří z přírodních materiálů objekt či figuru, která bude znázorňovat smrt nebo loučení se zimou a kterou pak znovu navrátí do přírody. S vytvořeným výtvarným dílem se žáci rozloučí podle tradice - vhozením do vody.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Uplatňuje představivost a fantazii. • Využívá plochu a prostor ke kompozici s využitím různých materiálů.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka Moreny (příloha 15)
Výtvarné pomůcky	jakýkoliv ekologický materiál (sláma, seno, listí, papír, dřevěné špejle, větve, toaletní papír, provázek z přírodních vláken, ...), nůžky, vysunovací nože

Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žáky seznámí se zvykem vynášení smrti, při kterém lidé vytvořili výtvarný objekt, který hned následně symbolicky zničili. • Učitel žákům oznámí, že si sami vytvoří dílo symbolizující smrt nebo loučení se se zimou. Toto dílo musí být z přírodních materiálů, aby ho mohli následně navrátit zpět do přírody tím, že ho podle tradice vhodí do vody (potoka/řeky). • Žáci mají určitý čas, aby vytvořili objekty či figury z materiálů, které neškodí přírodě. • Po dokončení se s učitelem vydají k vodě a tam mohou říct, co jeho předmět představuje.	
Poznámky	Děti si do hodiny přinesou jakékoliv přírodní materiály.
Rizika	Nebezpečí poranění při práci s vysunovacími noži.

Metodický list 29: Kalvárie

Tento metodický list seznamuje s příkladem hanácké lidové religiózní tvořivosti.

Tematický celek	lidová religiozita, lidové umění
Námět	Kalvárie
Klíčová slova	Haná, křesťanství, lidové umění, Kalvárie, Golgota
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazové vyjádření osobních zkušeností, uspořádání prvků v prostoru, sebevyjadřování, komunikační obsah
Výtvarná technika	objekt, kombinovaná technika, modelování
Kulturní souvislosti	Kalvárie (též označováno jako Golgoty) je zajímavým a pracným příkladem lidového umění, které zachycuje výjev ze života Ježíše. Jeho název vychází z místa zvaného Golgota (hora Kalvárie), které je v Jeruzalémě, kde byl Ježíš Kristus popraven ukřižováním. Tato ukázka lidového umění připomíná zlomový okamžik v jeho životě.
Anotace	Stejně jako lidoví umělci zachytili u Kalvárie v láhvi zobrazení ze života Ježíše Nazaretského, vytvoří si žáci podobný objekt s výjevem z jejich života. Určitou vzpomínku ze svého života převedou modelováním do prostoru sklenice, která ji bude ochraňovat, podobně jako tomu je u hanácké kalvárie se vzpomínkou na Krista.
Očekávané výstupy	Žák: • Propojí si vztah křesťanství a hanácké kultury. • Rozvíjí smysl pro krásu lidové tvořivosti. • Modelováním využívá určitý prostor ke kompozici. • Výtvarně vyjádří určitou vzpomínku ze svého života.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodin)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka Kalvárie (příloha 16)
Výtvarné pomůcky	samotvrdnoucí modelovací hmota/hlína, větší (zavařovací) sklenice s víčkem, tavná pistole

Průběh vyučovacího bloku	
	• Učitel žákům ukáže obrázek hanácké kalvárie a představí dětem, co je v ní vyobrazeno. Zdůrazní smysl Kalvárie jakožto přepisu události ze života člověka do jeho obrazové podoby. • Učitel žáky vyzve k vzpomínce na některé z událostí v jejich životě a vybrání si jednu, která by stála za převedení do výtvarné podoby. • Následně učitel žáky informuje, že budou svoji vzpomínku vytvářet modelováním z modelovací hmoty tak, aby výjev zakomponovali do vnitřní části víčka od sklenice. • Hotový výjev přikryjí sklenicí, ve spoji slepí tavnou pistolí a tím navždy uchovají svoji vzpomínku. • Kdo bude chtít, může při závěrečné výstavce sklenic, představit svoji zachycenou vzpomínku.

Metodický list 30: Kraslice

Tento metodický list seznamuje s hanáckou tvořivostí na velikonočních kraslicích.

Tematický celek	obyčejové tradice, lidová religiozita
Námět	kraslice
Klíčová slova	Haná, lidové umění, křesťanství, tradice, obyčej, kraslice, vejce
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření představ, fantazie, uspořádání prvků v ploše
Výtvarná technika	sádroryt
Kulturní souvislosti	Velikonoční vajíčka neboli kraslice byly u Hanáků nejprve tradičně barveny cibulí a potom pigmenty na barvu červenou a černou. Zdobení nabarvených kraslic nastalo později a používala se různá technika. Na Hané byla oblíbená kresba voskem, dále vyškrabování, leptání a nejčastější bylo vykládání slámou. Ornamenty zdobící jeho povrch byly geometrické, rostlinné i figurální.
Anotace	Žáci nahlédnou na velikonoční vajíčko z jiného pohledu. Vytvoří zvětšené sádrové vajíčko a na něm aplikují jednu z nejpoužívanějších tradičních technik jeho zdobení - rytí. Zapojí svoji představivost a jelikož je vajíčko považováno za symbol nového života, zaznamenají na jeho povrchu vyrytou kresbou to, co se asi skrývá uvnitř něj - jaký nový život v sobě skrývá jejich vajíčko.
Očekávané výstupy	Žák: • Propojí si vztah Velikonoc a hanácké kultury. • Rozvíjí smysl pro krásu lidové tvořivosti. • Uplatňuje představivost a fantazii. • Využívá plochu k výtvarnému vyjádření technikou sádrorytu.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát 1-2 hodiny)

Výtvarné pomůcky	nafukovací balóanky, sádrové obvazy, sádra (sádra + voda), miska na vodu, temperové barvy
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel s žáky jmenují techniky na zdobení velikonočních kraslic, které znají nebo je napadají. • Učitel nechá žáky hádat, jaké druhy technik by mohli používat Hanáci. Když dojdou k technice rytí, učitel ji představí jako techniku, kterou si v hodině vyzkouší. • Učitel žákům představí cíl hodiny, kterým je vytvořit velké vajíčko, na které později vyryjí příběh toho, co se skrývá uvnitř něj. Jelikož se říká, že vajíčko je symbolem nového života, žáci vymyslí jaký nový život – nový svět by se v něm mohl ukrývat. • Učitel žáky navede, aby během toho, co budou vytvářet vajíčko, přemýšleli nad světem, který vajíčko ukrývá a jaký nový život by z něj mohl vzniknout. • Vajíčko žáci vytvoří pomocí nafouknutého balónku, na který budou pokládat ve vodě namočené sádrové obvazy, které pak jen přetřou namíchanou sádrovou hmotou, aby mělo vajíčko jednotný hladký povrch. • Povrch uschlé sádry žáci potřou jednou zvolenou barvou, do které po uschnutí vyryjí daný námět. • Během úklidu třídy vajíčka zaschnou a žáci si pak mohou předvést své kresby vajíčku.	
Poznámky	• Pro usnadnění manipulace s vajíčkem je vhodné mít jej zapřené např. v kulaté plastové misce. • Žáci si mohou vytvořit touto technikou další vajíčka a do nich vyrýt i tradiční vzory. • U mladších žáků je vhodnější využít techniku malby místo rytí.

Metodický list 31: Filipojakubská noc

Tento metodický list seznamuje se zvyky, které se dříve prováděly během Filipojakubské noci.

Tematický celek	obyčejové tradice
Námět	Filipojakubská noc
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, Filipojakubská noc, pálení čarodějnic
Vzdělávací obsah	dynamické vizuální vyjádření, vyjadřování v prostoru a pohybem, sebevyjádření
Výtvarná technika	stínohra
Kulturní souvislosti	V noci z 30. dubna na 1. května se dříve odehrávalo tzv. pálení čarodějnic a tato noc byla pokládána za magickou. Lidé věřili, že tuto noc se čarodějnice slétají na čarodějnický sabat. Na ochranu před čarodějnicemi se na vyvýšených místech zapalovaly ohně. Postupem času se z těchto ohňů stalo „pálení čarodějnic“. Také se zapalovala smolná košťata a vyhazovala se do výšky. Kvůli zajištění mládí a plodnosti nebo pro důkaz odvahy, se také skákalo přes ohně.

Anotace	V této hodině se třída promění na tajemné místo, ve kterém se žáci přesunou do Filipojakubské noci. Během ní se promění na čarodějnice a seznámí se s akty, které dříve Hanáci v tuto noc prováděli, a zároveň si v průběhu několika etud vyzkouší pracovat se světlem a stínem pomocí stínohry.
Očekávané výstupy	Žák: • Propojí si dosavadní vědomosti s hanáckou kulturou. • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Výtvarně vyjadřuje vlastní prožitky. • Využívá prvky dramatizace. • Poznává možnosti světla a stínu a využívá jejich výrazových možností.
Organizace výuky	třída, skupinová práce, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	velká stolní lampička, provázek, kolíčky na prádlo, bílé prostěradlo, svíčka, košťata (smetáky)
Výtvarné pomůcky	věci na výrobu kostýmu pro čarodějnice (látky, paruky, krepový papír apod.)
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žáky usadí do kruhu kolem svíčky, zhasne a představí žákům Filipojakubskou noc a zvyky, které se o ní dělaly. • Učitel žáky informuje, že se v této hodině několikrát promění v čarodějnice a pomocí světla a stínu si přiblíží tajemnou atmosféru Filipojakubské noci. • Mezitím, co se žáci připravují na čarodějnice, učitel natáhne do prostředku třídy šnůru, na kterou zavěsí prostěradlo, do zadní části umístí světelný zdroj (stolní lampičku), kterou bude svítit proti prostěradlu, jakmile se ve třídě zhasne světlo a zatemní okna. • Etuda 1: Žáci se střídají a zkouší za prostěradlem (před světlem) různé výrazy svým tělem, vytváří stín své osoby jako čarodějnice, stín se promítá na plátno zbytku třídy sedící před ním. • Etuda 2: Ve skupinkách si připraví scénku zachycující filipojakubskou noc, při které se čarodějnice slétávají na košťatech na sabat. Scénky postupně jedna skupina předvede druhé. • Etuda 3: Žáci se snaží za prostěradlem napodobit plápolající oheň, který Hanáci zapalovali na ochranu před čarodějnicemi, a vyhazují nad sebe z papíru předem vyrobená košťata. • Etuda 4: Přes zapálenou svíčku za prostěradlem žáci postupně přeskakují a vybíhají před prostěradlo a zase se kruhovým pohybem vrací za prostěradlo. • Na závěr se všichni posadí do kruhu kolem svíčky uprostřed třídy a řeknou si, jaké to bylo stát se na chvíli čarodějnicemi, pobývat ve tmě a vnímat pouze světlo a stín.	
Poznámky	• Princip stínohry můžeme vytvářet i jako svícení za pomocí baterek na objekt zepředu, kdy se jeho stín promítá na plochu prostěradla. • Podobně lze aktivitu provést s vyrobenými postavičkami čarodějnic na špejlích (např. i pomocí promítání skrz meotar - zpětný projektor).
Rizika	Neudržení bezpečnosti při použití svíčky.

Metodický list 32: Máje

Tento metodický list seznamuje tradicemi *máje*, které se dříve udržovaly v každé obci.

Tematický celek	obyčejové tradice, život na Hané
Námět	<i>máje</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, stavění máje, májka
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření, uspořádání prvků v prostoru, prezentace ve veřejném prostoru, vnímání obrazně vizuálních podnětů, komunikační obsah
Výtvarná technika	práce s papírem, akční tvorba
Kulturní souvislosti	Již od devatenáctého století se v předvečer prvního května stavěly <i>máje</i> (<i>májka</i> nebo <i>máj</i>), většinou na prostranství před hospodou. Jedná se o strom, z něhož je ponechaná jen vrchní část, na níž je připevněný věnec se spoustou pentlí a stuh. Věnec i celou máj je nutné dobře hlídat. Ukrást nebo dokonce máj skácet lidmi ze sousední vesnice by byla pro vesnici velká ostuda. Stavění i bourání máje je společenská událost, u které nesmí chybět muzika, dobré jídlo a pití. Máj se kácí předposlední nebo poslední květnovou nedělí. Kromě velkých obecních májí stavěli zamilovaní chlapci před domy svých dívek menší máje. Májí vyjadřovali dané dívce lásku a zároveň dávali ostatním mláďencům jasně najevo „tady už je zadáno“.
Anotace	Stejně jako Hanáci vázali na strom stuhy a nazývali ho „májí“, žáci s učitelem společně vyrazí do přírody, kde si vyberou strom, který promění na symbolickou májku. Vybraný strom barevně ozdobí a následně u něj událost náležitě oslaví tak, jak se to dříve dělalo. Májka totiž vždy byla něco víc, než jen ovázaný kus přírody.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře.• V daném prostoru využívá výtvarné možnosti daného materiálu.• Spolupracuje na společném díle.
Organizace výuky	venkovní prostor, společná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázka <i>máje</i> (příloha 17)
Výtvarné pomůcky	barevný krepový papír, nůžky, strom v přírodě, deka (na piknik), pohoštění, hudba
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel se s žáky baví o hanácké tradici stavění máje a přiblíží dětem dnes již zaniklou tradici.• Učitel žákům představí cíl dnešní hodiny - jít ven do přírody, kde pomocí barevného krepového papíru promění určitý strom na „májí“.• Žáci si ve škole připraví z krepového papíru nastříhané úzké pruhy, které s sebou vezmou ven spolu s občerstvením, které si měli přinést.	

• Venku žáci hledají strom, který by byl na ozdobení vhodný. • Po jeho nalezení se žáci vrhnou na zdobení po celé jeho ploše. • Na závěr učitel poprosí žáky, aby si sedli kolem stromu a vytvořili tím pomyslný věnec, který bývá na májce připevněn. Požádá žáky, aby se na chvíli potichu soustředili (můžou si lehnout na zem) na ozdobené větve stromu, sluneční paprsky, barvy papíru apod. • Následně si žáci s učitelem sdělí, jaký měli pocit a co vyzorovali. • Pak se žáci přemístí na deku vedle stromu, kde si rozbalí piknik, pustí hudbu a začne pravá oslava.
Poznámky Žáci si předem do hodiny přinesou nějaké občerstvení.

Metodický list 33: Jízda králů

Tento metodický list seznamuje s jednou z nejvýznamnějších hanáckých slavností, která má velkolepou povahu.

Tematický celek	obyčejové tradice
Námět	<i>jízda králů</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, Jízda králů, Královničky
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření představ, uspořádání prvků v ploše, vědomé uplatnění vizuálně obrazných vyjádření, kooperace
Výtvarná technika	mozaika
Kulturní souvislosti	Jízda králů je stará lidová slavnost, která se koná v období letnic neboli svatodušních svátků (50 dnů po Velikonocích a 10 dnů po Nanebevstoupení Páně). Dodnes neznáme její původ. Samotné jízdě předchází mnoho dní příprav. Nejprve se z mladých chlapců (ve věku 15–18 let) vybere představitel krále. Dále se doplní jeho družina, která jej bude doprovázet, chránit a vybírat dary při průvodu. Král je vždy oblečen v ženském bílém šatu, na hlavě má korunu, v ústech drží růži a sedí na koni. Průvod projíždí vesnicí a vybírá peníze a různé pamlsky od přihlížejících. Dívky měly svoji verzi „jízdy králů“. Samy si mezi sebou zvolily krále a královnu, které nastrojily do krásného královského úboru. Ke královně se přidala hezky nastrojená družina pobočnic, které nesly nad královnou baldachýn a společně obcházely vesnicí a koledovaly. Chodily dům od domu, zpívaly, předříkávaly básničky a v některých oblastech Hané i předváděly malé taneční vystoupení.
Anotace	Žáci se pokusí po seznámení se s lidovými slavnostmi „jízda králů“ a „chození královniček“ vytvořit určité výjevy z těchto zvyků jako velkoformátovou mozaiku. Svě dílo si nakonec budou moci porovnat s mozaikou z olomouckého orloje, kde jsou obě tyto slavnosti zachyceny.

Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Uplatňuje představivost a fantazii. • Technikou mozaiky zachytí určitý výjev. • Spolupracuje na společném díle.
Organizace výuky	třída, venkovní prostor, samostatná práce, společná práce
Časová náročnost	dva vyučovací bloky (tj. dvakrát cca 2 hodiny)
Didaktické materiální prostředky	fotografie ze slavností <i>Jízda králů</i> a <i>Královničky</i> (z internetu), ukázka mozaiky <i>Jízdy králů</i> a průvodu <i>Královniček</i> na olomouckém orloji (příloha 18)
Výtvarné pomůcky	malé ploché kamínky, temperové barvy, bezbarvý lak
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům promítne obrázky ze slavností <i>Jízda králů</i> a <i>Královničky</i> a vypráví, o čem tyto tradice jsou. Následně sdělí žákům, že v Olomouci na orloji jsou tyto tradice zachyceny formou mozaiky. • Učitel žáky instruuje, jak mozaikou vytvoří obraz, který zachytí určitý výjev z těchto tradic. • Žáci si nejprve obarví kamínky určitými odstíny a zaschlé je přelakují bezbarvým lakem. V následujícím bloku potom venku na určeném místě začnou stavět výjevy do jednoho společného díla pomocí seskládání obarvených kamínků. • Když žáci dokončí mozaiku, učitel jim ukáže mozaiky <i>Jízdy králů</i> a <i>Průvodu Královniček</i> z olomouckého orloje, které si žáci můžou porovnat se svým výtvořem.	
Poznámky	• Je nutné nasbírat dostatečné množství správných (plochých) kamínků. • Je možné použít místo barvených kamínků například barevné víčka od PET lahví nebo nastříhané kousky barevného papíru.

Metodický list 34: Pouťové obrázky

Tento metodický list poukazuje na popularitu hanáckých poutí a jejich současnou podobu.

Tematický celek	lidová religiozita, lidové umění
Námět	pouťové obrázky
Klíčová slova	Haná, tradice, křesťanství, pouť, pouťové obrázky
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazové vyjádření zkušeností, uspořádání prvků v ploše, vyjadřování pomocí barev, sebevyjadřování
Výtvarná technika	kreslený monotyp
Kulturní souvislosti	Pouť v původním významu znamenala cestu lidí v daný den k určitému místu, které neslo náboženský význam. Později se tradičně konávaly u kostelů poutní slavnosti, ve výroční den vysvěcení kostela nebo v den svátku zasvěceného patrona kostela. Hanáci s oblibou jezdili v dřívějších dobách na tyto poutní slavnosti a z nich si na památku odváželi pouťové obrázky, které jim připomínaly tuto sváteční chvíli a také onu neznámou krajinu i

	lid, který tam potkali. Pro jejich popularitu musely být původní malované obrázky nahrazeny obrázky tisknutými.
Anotace	Žáci zavzpomínají na návštěvu poutě, která, přestože dnes má charakter převážně zábavní slavnosti, stále zanechává v člověku silný zážitek. Žáci se pokusí vybavit si určitou vzpomínku z poutě a k této vzpomínce přiřadit určité barvy, které přenesou spolu s kresebným záznamem vzpomínky na papír. Tím si vytvoří vlastní obrázek z poutě, jenž jim tuto chvíli bude připomínat.
Očekávané výstupy	Žák: • Propojí si vztah křesťanství a hanácké kultury. • Výtvarně převede svoji vzpomínku do obrazové formy. • Vyzkouší si techniku monotypu.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Výtvarné pomůcky	tiskařské barvy, válečky (plastové/dřevěné), skleněné podložky (ve velikosti formátu papíru), tvrdší papíry, tužky, rukavice, terpentýn, bavlněné hadry na očištění
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel seznámí žáky s významem původních poutí a následně společně debatují o poutích současných. Učitel se žáků ptá, co si jim vybaví při slově poutě, na co si vzpomenou apod. • Učitel žáky instruuje, každý žák si nanese na sklo trochu tiskařských barev, které se pojí se zážitkem z poutě. • Žáci si barvy rozválí válečkem (na tenký nános) a přiloží papír, na který v linii zachytí svoji vzpomínku silnějším přitlakem např. (vypsanou) propiskou. • Po dokončení kresby papír sejmeme a necháme uschnout.	
Poznámky	• Papír během práce lehce přidržujeme v jednom bodě tak, aby se neotiskly prsty. • Plochy u monotypu vytvoříme tak, že přejíždíme v daném místě po papíře plochou např. prstu. • Podložky čistíme v rukavicích pomocí hadříků namočených v terpentýnu.
Rizika	Podráždění pokožky při čištění terpentýnem.

Metodický list 35: Svaté obrázky

Tento metodický list seznamuje s religiózním prvkem svátých obrázků, které bývaly oblíbenou součástí lidové kultury na Hané.

Tematický celek	lidová religiozita, lidové umění
Námět	svaté obrázky
Klíčová slova	Haná, křesťanství, lidové umění, svaté obrázky, atribut
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření představy, uspořádání prvků v ploše, sebevyjádření, sebe prezentace
Výtvarná technika	kresba voskovými pastely kolorovaná vodovými barvami

Kulturní souvislosti	Hanácký lid během roku slavil několik svátků, které byly spojeny s konkrétními osobami z křesťanství. Tyto svaté osoby je možno spatřit na nejrůznějších výjevech, k těm nejpůsobivějším u hanácké kultury patřily svaté obrázky na skle. Zobrazení svatých osob na daných obrázcích zachycuje je a jejich život především zobrazením atributu - předmětu, který daného svatého označuje, rozlišuje od ostatních.
Anotace	Na principu zobrazování určitých předmětů – atributů na obrazech světců si žáci vytvoří svůj autoportrét, stylizují se tak do role svatého s atributem. Autoportrét bude vystihovat jejich osobnost.
Očekávané výstupy	Žák: • Propojí si vztah křesťanství a hanácké kultury. • Interpretuje pojem a důležitost atributu na obrazech. • Vytvoří vlastní stylizovaný autoportrét, a tím sdělí osobní pohled na sebe samotného.
Organizace výuky	třída, samostatná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 2 hodiny)
Didactic. materiál. prostředky	ukázky svatých obrázků se svěťci s atributem
Výtvarné pomůcky	zrcadla, tužky, papír A4, voskové pastely, anilinové barvy (vodové barvy)
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel žákům ukáže obrázky svatých a seznámí je s pojmem atribut. Následně nechá žáky atribut na obrazech najít. • Učitel žáky poprosí o zamyšlení nad tím, jaký by byl jejich atribut, podle něhož by jej ostatní žáci na obraze poznali. • Učitel žáky nechá tužkou nakreslit jejich autoportrét spolu s atributem, u kterého následně voskovým pastelem obtáhnou kontury kresby a vzniklé plochy mezi nimi vyplní malbou anilinovými barvami. • Hotové obrázky si zavěsíme a snažíme se rozpoznat na základě atributů, kdo je kdo.	

Metodický list 36: Dožínky

Tento metodický list seznamuje s tradiční verzí lidové slavnosti, která uzavírala dobu sklízení úrody na polích v kraji Haná.

Tematický celek	obyčejové tradice
Námět	<i>dožínky</i>
Klíčová slova	Haná, tradice, obyčej, dožínky, věnec
Vzdělávací obsah	vizuálně obrazné vyjádření, uspořádání prvků v prostoru, kooperace, komunikační obsah
Výtvarná technika	objekt

Kulturní souvislosti	Dožínky jsou jednou z hanáckých slavností, která nese název od dne, kdy se slavila, tedy na dožatou neděli. Původně oslavovala konec žní - dobu, během které zrály na polích především obiloviny, které byly základem hanáckého zemědělství. Tato slavnost původně zahrnovala odvezení posledního snopu z pole, dívky vytvořily veliký věnec z klasů a polního kvítí, který se předal hospodáři. Tento objekt symbolizoval úspěšnou spolupráci a představoval přání k dobré nadcházející úrodě. Potom následovala hostina s hudbou a tancem.
Anotace	Tak jako si dříve předáním dožínkového věnce vyjadřovali Hanáci úctu a radost ze spolupráce se svým hospodářem, si žáci na této vyzkouší spolupráci mezi sebou a zároveň vytvoří předmět symbolizující dosavadní spolupráci mezi nimi a učitelem. Pracovat budou na společném objektu z materiálu týkajícího se dožínkového období - z vymláceného obilí, tj. slámy.
Očekávané výstupy	Žák: • Přijímá informace o hanácké kultuře. • Poznává možnosti daného pracovního materiálu. • Využívá prostor ke kompozici s využitím daného materiálu. • Spolupracuje se spolužáky na společném díle.
Organizace výuky	venkovní prostor, společná práce
Časová náročnost	jeden vyučovací blok (tj. cca 1-2 hodiny)
Didaktic. materiál. prostředky	ukázka dožínkového věnce (příloha 19)
Výtvarné pomůcky	balík slámy, provázek
Průběh vyučovacího bloku	
• Učitel se s žáky baví o Dožínkách, představí jim původní význam a průběh slavnosti. • Učitel nechá žáky uhádnout, s jakým pracovním materiálem budou pracovat a představí jim myšlenku, že by vytvořili společné dílo, na kterém by všichni měli svoji zásluhu a to pak předali učitelovi jako symbol společné spolupráce, kterou mezi sebou měli během celého roku. • Ve venkovním prostoru se žáci usadí kolem balíku slámy a společně tvoří dle zadaného námětu. Každý žák pomocí provázku omotává a zpevňuje slámu a zároveň tvoří určitou část společného díla. • Hotové dílo na závěr představí učiteli.	
Poznámky	Je možné vytvořit více menších skupinek.
Rizika	Možnost podráždění pokožky při manipulaci se stonky slámy. Možná alergie na slámu.

7.5 REALIZOVANÁ ČÁST PROJEKTU *ROK S HANOU*

Pro realizaci aktivit z navrhnutých metodických listů pro projekt *Rok s Hanou* jsem si vybrala základní školu v mé vesnici, jejíž výukou jsem sama prošla. Projekt jsem realizovala s žáky prvního stupně ZŠ Loučany, kde funguje malotřídní výuka.

Prvotní aktivity jsem realizovala s žáky v rámci pedagogické praxe v hodinách výtvarné výchovy, které se účastnily všechny ročníky zároveň. Některé aktivity jsem naopak zkoušela jen s menším počtem žáků, kteří navštěvovali na škole zájmový výtvarný kroužek. Zkušenosti, které jsem v rámci těchto hodin získala, jsem považovala za dobrý základ ke spolupráci při zřízení vlastního výtvarného kroužku, v němž by byly realizovány další aktivity z metodických listů k navrhovanému projektu.

V rámci zájmové činnosti při školní družině jsem ve školním roce 2013/2014 nabídla zdejším žákům možnost navštěvovat výtvarný kroužek, který bude zaměřen na kraj Hané a tradiční lidovou kulturu. Z 25 žáků, kteří školu navštěvují, bylo možno z prostorových důvodů přijmout maximálně 15. Přijati byli ti žáci, kteří dříve přinesli potvrzenou a podepsanou přihlášku od rodičů. Počet se naplnil okamžitě a skupinu žáků nakonec tvořilo pět chlapců a deset děvčat. Skupinu naplnili žáci prvního až pátého ročníku, tedy žáci ve věku od 6-12 roků. Chlapci byli ve věku 6, 9, 10, 11 a 12 let a dívky byly ve věku 6, 7, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 12 a 12 let. Vyučovací hodiny (bloky) kroužku začínaly každý týden v pátek ve 14.00 hodin a končily v rozmezí od 15.30 do 16.30 hodin.

Během prvního bloku jsem žákům představila zaměření kroužku, stanovili jsme si pravidla pro jeho fungování (pravidla chování, (spolu)práce, omlouvání se z hodin, nošení pracovního oděvu, úklidu a jiné). Potom jsme společně vedli diskuzi na téma Hané. Žáci měli sepsat a následně sdělit, jaké mají dosavadní zkušenosti s tradiční lidovou kulturou, co si pod pojmem Haná vybavují a co hanáckého znají. Následně jsme se domluvili na tom, co bychom společně mohli poznat, realizovat apod. Původní plán pro tuto hodinu - jít si projít kus Hané, který znají nejvíce - jejich vesnici a v ní zaznamenat fotoaparátem určitá místa, která je zaujmou a která bychom si následně prohlédli ve škole, nám znemožnilo počasí. Zůstali jsme tedy ve třídě

a po kraji Haná jsme se „prošli“ na mapě skutečné a následně i na mapě na internetu přes aplikaci Google Street View¹⁰¹.

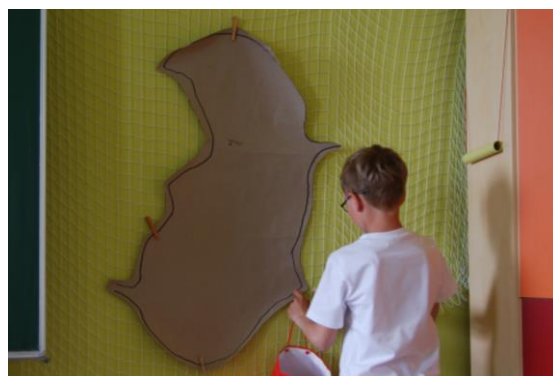

Obrázek 3: Ukázka rozlohy území Hané

Obrázek 4: Prohlížení míst na území Hané přes Google Street View

Žákům jsem zadala úkol vytvořit z velkého formátu papíru tvar území Hané, do kterého budou psát zážitky, informace a jiné poznámky, které se budou týkat této oblasti a její kultury tak, jak se s ní v následujících hodinách (blocích) seznámí.

Obrázek 5-6: Výroba mapy Hané a její zavěšení na zeď

Během toho jsem žákům ukázala, jak zacházet s fotoaparátem (Nikon D60), aby mohli během následujících hodin ve výtvarném kroužku fotit vzniklé výtvary a spolužáky při práci. Toho jsme hned využili, když si žáci navzájem vyfotografovali obličeje jako dokumentaci účastníků kroužku. Poznámka: Tyto fotografie jsme později využili při výrobě plakátů na vernisáž k jejich výstavě.

Výtvarný kroužek, během něhož jsme se systematicky věnovali lidové kultuře na Hané, trval čtyři měsíce (leden-duben 2014). Během této doby jsem s žáky zrealizovala 10 aktivit, během nichž se žáci podrobněji seznámili s určitými projevy

¹⁰¹ Je aplikace v rámci Google Maps a Google Earth, která nabízí panoramatické pohledy v mnoha různých částech světa.

tradiční lidové kultury na Hané. Aktivitu jsem volila dle vlastního uvážení i na základě jejich zájmu.

Společným prvkem našeho kroužku byla ona vytvořená „mapa“ území Haná, do které žáci v průběhu kroužku zaznamenali své zážitky, informace a další poznatky týkající se Hané a jeho kultury, které zažili, poznali, naučili se, zkusili apod.

Obrázek 7: Vepisování do společné mapy Hané

V průběhu kroužku vznikala fotografická dokumentace jak ze samotných bloků, které fotily převážně děti, tak hotových výrobků, které jsem mimo výuku fotila já. Vzniklé fotografie jsem umístila na webovou adresu <http://vytvarny-krouzek-loucany.rajce.idnes.cz/>. Odkaz na tyto stránky byl rovněž umístěn na webové stránce školy, kde jsem v případě potřeby nechávala vzkazy pro děti a jejich rodiče. Fotodokumentace projektu proběhla se souhlasem zákonných zástupců dětí.

7.5.1 Realizované aktivity

V této části uvedu aktivity z metodických listů k projektu *Rok s Hanou*, které jsem zrealizovala s dětmi daného věku na prvním stupni ZŠ Loučany v průběhu pedagogické praxe, v předešlém výtvarném kroužku a převážně ve svém výtvarném kroužku zřízeném k tomuto účelu.

Abych se vyhnula opakování textu z metodických listů k daným aktivitám, uvedu na následujících stránkách jen evaluace k jednotlivým realizovaným metodickým listům a fotodokumentaci z průběhu jejich realizace i fotografie samotných výtvorů, které v průběhu hodin (bloků) vznikly. Seřazení zrealizovaných aktivit koresponduje s pořadím aktivit v metodických listech k projektu *Rok s Hanou*.

Metodický list 1: Můj – náš kraj

Evaluace

Činnost probíhala nad očekávání dobře. Žáci nadšeně tvořili a snažili se domlouvat nad společným dílem. Projevovalo se nezištné jednání. Žáci dávali najevo zájem o společné dílo tak, že dvě z původních tří skupin žáků se dokonce rozhodly spojit a vytvořily se tedy dvě pracovní skupiny rozmanitého věku i pohlaví.

Úspěšně proběhla i reflexní část, kdy se mnoho žáků s nadšením vrhlo do popisu a představování svého kraje, při němž zapojili do příběhů svoji osobu. Většina žáků přímo vizuálně, někteří jen abstraktně. Toto zakomponování své osoby do díla strhlo další spolužáky k podobnému vyjadřování. Žáci otevřeně přiznali imaginární a skryté představy. Zároveň vytvořili dva kraje rozdílné svou velikostí i samotným obsahem. Zatímco jedna skupina se převážně soustředila na bezpečí a pohodlí zvířat (přístřešky pro zvířata, kobří farma, ohrady, zemědělské stroje, apod.), druhá skupina pojala svůj kraj dosti rozmanitě a zároveň prakticky pro život. Jejich kraj měl mnoho reálně potřebných prvků od zemědělských stavení, zábavního centra, kostela, pumpu na vodu až po hřbitov). Jednalo se o skupinku, která měla více starších žáků z páté třídy.

Obrázek 8-11: Čtení úryvků básní o kraji Haná a proces tvorby vlastních krajů

Obrázek 12: Laura 6 let, *Zvířátka*

Obrázek 13: společné dílo, *Ukrýt pro dobytek*

Obrázek 14: Beáta 7 let, *Kobří farma*

Obrázek 15: Štěpán 12 let,
Chata na prázdniny

Obrázek 16: Karolína 12 let, *Kostel*

Obrázek 17: Aneta 8 let, *Hřbitov*

Obrázek 18: společné dílo, *Zábavný park*

Obrázek 19: Patrik 9 let, *Vodník*

Metodický list 2: Bláťáci

Evaluace

Počáteční nadšení z oznámení plánu hodiny - práce s blátem se projevilo i u samotné tvorby. Zhodnotila bych, že počáteční výlet mimo školu pro vodu a hlínu žáky vtáhl do problematiky a projevil se i při samotné práci dostatečnou soustředěností a menší roztržitostí. Překvapivě se nedostavil (kromě jednoho žáka) projev „patlání“ bláta po papíře. Žáci nejčastěji vytvořili zjednodušené tvary plodin jako hrozen, jablko a brambory. Dále žáci zachytili nejčastěji traktor, pole a sami sebe na zahrádce. K závěrečnému ušlapávání „pole“ nám nezbylo dostatečné množství bláta k pokrytí celé plochy papíru, a tudíž nám nevzniklo dokonale hnědé „pole“. Přesto se žáci v této části dost vyřádili a projevovali své emoce. Ty se uklidnily při závěrečném hodnocení, kdy žáci samovolně vyjadřovali komentáře k průběhu hodiny a také se osvědčila metoda ubrousek za informaci, kdy žáci „vyměňovali“ své zážitky z hodiny za čistý ubrousek. Žáci hodnotili aktivitu velmi pozitivně a jediné co „vytýkali“ bylo, že bláto dle nich smrdělo.

Obrázek 20-22: Proces výroby bláta

Obrázek 23-28: Vytváření blátěných kreseb a jejich následné ušlapání

Metodický list 3: Přerostlá úroda

Evaluace

Skoro všichni žáci si přinesli své vlastní plodiny, které následně chtěli sami zhotovit. Práci ve dvojicích tedy zvolili jen dva bratři. Technicky náročnější úkol vyžadoval motivaci, žáci museli překonat obavy (u mladších žáků) ze zvětšování původního vzoru plodiny. I přes počáteční problémy s formováním a fixováním novinového papíru si nakonec žáci navzájem vypomohli a k požadovanému tvaru své plodiny se relativně dopracovali. U procesu kaširování se vyskytlo pár dětí, které tvrdily, že je lepidlo štípe na kůži. Většina přesto práci dokončila, jen jedna holčička musela kvůli tomuto problému práci zhotovit namáčením kousků papíru do lepidla Herkules. Po uschnutí výtvorů se projevil různé nedostatky v podobě odstátých kousků papíru, které bylo potřeba zapravit. U kolorování žáky bavilo především experimentování s vytvářením různých odstínů od jednotlivých barev. Žáci se zvědavě vyptávali jak docílit určitých odstínů, které chtěli na výtvor nanést.

Při prohlížení hotových výtvorů žáky napadlo je umístit na pozemek školní pozemek. Když jsem jim tedy navrhla, že bychom je šli nainstalovat na místní pole, žáci nadšeně souhlasili. Zde se pak navzájem fotografovali se svými „vypěstovanými plodinami“.

Obrázek 29-30: Vytváření a následné kaširování zvětšených plodin

Obrázek 31-32: Potírání základní barvou a kolorování

Obrázek 33-34: Umístění výtvorů do pole

Obrázek 35: Štěpán 11 let, *Brambora*;
Karolína 11 let, *Mrkev*; Jolana 11 let,
Kukuřice; Dominik 10 let, *Květák*

Obrázek 36: Štěpán 11 let, Kateřina 11
let, Beáta 6 let, Simona 10 let, Daniela 9 let,
Brambory

Obrázek 37: Aneta 7 let, Laura 6 let, *Cibule*

Obrázek 38: Patrik 10 let, Michal 6 let, *Mrkev*

Metodický list 4: Zbořená vesnice

Evaluace

Začátek aktivity žáky velice nadchnul a s chutí se vrhli do hledání obrázků v „sutinách“ papíru. Okamžitě začali hledat materiál na stavbu své budovy. Nalezené stavby jsem u některých žáků prohodila dle jejich náročnosti (přemluvila jsem žáky s náročnější stavbou k práci ve dvojicích nebo jsem náročnější stavby předala starším žákům). Někteří žáci projevíli zájem pracovat samostatně a někteří mladší žáci chtěli být spolu ve dvojici, což nakonec, přes počáteční obavy, fungovalo. Jedna dvojice se v průběhu práce rozdělila a každý si vytvořil svoji vlastní stavbu. Velkým překvapením byla právě spolupráce dvou mladších žákyň (z prvního a třetího ročníku), které postavily nejvyšší stavbu, s obrovským zapálením se vrhly do vyřezávání a dokonce stihly stavbu v první hodině i z části pomalovat. U ostatních mladších žáků bylo potřeba často pomáhat s řešením problémů u konstrukce stavby. U většiny staveb se lepicí páska dosti odlepovala, což jsme vyřešili pomocí natření pásky disperzním lepidlem.

I přes časté problémy byli všichni žáci ze stavění nadšeni a aktivitu si chválili. Téměř všichni stihli stavbu zkonstruovat během prvního bloku. I přes důsledné varování a poučení o práci s vysunovacím nožem, se tři žáčky jemně škrábly ostrým nožem do kůže na prstech, krev jim však naštěstí netekla.

V následujícím bloku někteří žáci ještě dokončovali konstrukci stavby a následně si je všichni obarvili. Přestože jsem žákům dala volnou ruku v barevnosti staveb, většina (ze starších žáků) chtěla vědět původní barevnost domků, které se pak drželi. Hotové stavby jsem nainstalovala na chodbě do podoby vesnice. Jelikož byla většina staveb ještě vlhká, žáci se pouze seskupili kolem vesnice a obdivovali ji z povzdáli. Při jejich prohlížení jsme si znovu společně představili jednotlivé stavby, které zkonstruovali. Vytvořila se diskuze, kdo, kde a kdy tyto stavby viděl. Téměř všichni žáci dokázali svoji i ostatní stavby pojmenovat.

Obrázek 39-40: Hledání obrázků v sutinách a konstrukce hanáckého stavby podl nalezeného obrázku

Obrázek 41-43: Proces konstrukce hanácké stavby, Barbora 7 let, Daniela 9 let, *Boží muka*

Obrázek 44: Barbora 7 let, Daniela 9 let, *Boží muka*

Obrázek 45: Kateřina 12 let, Štěpán 12 let, *Zvonice*

Obrázek 46: Patrik 9 let, Dominik 10 let, *Statek*

Obrázek 47: Jolana 12 let, *Náspí*

Obrázek 48: Karolína 12 let, *Dům s žudrem*

Obrázek 51: Štěpán 12 let,
Dům

Obrázek 52: Michal 6 let,
Stodola

Obrázek 53: Aleš 11 let,
Kaplička; Laura 6 let,
Polní kaplička

Obrázek 49: Simona 10 let, *Dům s žudrem*

Obrázek 50: Patrik 9 let, Dominik 10 let,
Statek (detail)

Obrázek 54: Vytvořená vesnice, foto z vernisáže výstavy prací z výtvarného kroužku

Metodický list 8: Truhla

Evaluace

Žáci pracovali poklidně a bez problémů. Někteří nedodrželi postup obarvování stran (pro usnadnění práce při jejich následném dekorování) a museli tedy čekat na zaschnutí barvy. Někteří se ovšem potýkali se špatnou přilnavostí barvy k povrchu krabičky. K rychlejšímu usychání barvy si vypomáhali fémem na vlasy. Žáci k mému překvapení s nadšením přivítali možnost práce s danými ornamenty, které překreslili na tabuli a následně využívali při tvorbě vlastních na povrchu krabice. Během této fáze vykazovali velkou soustředěnost a ukázněnost. Překvapivě hodnotím zaujetí hochů do aktivity, které se projevilo na konečném výsledku. Pomalované truhly jsme nechali dokonale uschnout a v následující hodině přetřeli bezbarvým lakem. V další hodině jsme si na začátku zaschlé a hotové truhly předvedli a většina žáků sdělila, co si do své truhličky doma ukryje.

Obrázek 55-56: Potírání krabic základní barvou a překreslování hanáckých ornamentů

Obrázek 57-58: Dekorování truhel

Obrázek 59: Jolana 12 let, *Truhla*

Obrázek 60: Simona 10 let, *Truhla*

Obrázek 61 : Patrik 9 let, Michal 6 let, *Truhla*

Obrázek 62 : Karolína 12 let, *Truhla*

Obrázek 63: Aleš 11 let, *Truhla*

Obrázek 64 : Dominik 10 let, *Truhla*

Obrázek 65 : Kateřina 12 let, Daniela 9 let,
Barbora 7 let, *Truhla*

Obrázek 66: Beáta 7 let, Laura 6 let, *Truhla*

Metodický list 11: Kordulka

Evaluace

Tuto aktivitu jsem realizovala v hodině výtvarné výchovy na pedagogické praxi a vzhledem k časové dotaci a počtu žáků jsem zvolila variantu práce s papírem a libovolnými kresebnými pomůckami. Žáci (hlavně dívky) pozitivně reagovali, když jsem jim oznámila, že si dnes zahrají na návrháře a částečně i švadleny/krejčí. Nejprve si nedočkavě obkreslili šablony na stříh kordulek, které následně vybarvovali. Žáci byli potěšeni, že mají dovoleno tvořit na zemi a zároveň měli radost, že mohou kreslit fixami. Při samotné práci se víceméně všichni podívali do materiálů, které prezentovaly vzory a ukázky hanácké výšivky a někteří se inspirovali, někteří pouze nahlédli. Při formování hotových kordulek na těla žáků bylo nutné, v některých případech, zvětšit prostor pod rameny. „Oblečené“ kordulky si žáci nadšeně předváděli a nápad udělat si módní přehlídku s radostí přijali. Nejprve jsme si kordulky představili před tabulí jako generální zkoušku před hlavní proménádou před spolužáky z vedlejší třídy. Hotové kordulky si vystavili ve třídě na zeď. Velice mě překvapilo, když žáci při pozdější aktivitě (malbě krojů) samovolně pojmenovali tuto část kroje.

Obrázek 67-68: Chystání stříhu kordulek a jejich zdobení

Obrázek 69-71 : Prezentace vzniklých kordulek

Metodický list 12: Kroj

Evaluace

Žáci nadšeně přivítali nápad pracovat na velké formáty a zvláště projevili zájem o mapy velkých rozměrů, na kterých měly být zachyceny dvě postavy. Zároveň se jim líbilo pracovat na podlaze. Žáci si dokázali navzájem vypomoci s obkreslením postavy a pak již mohli pracovat samostatně či ve více lidech na vymalování kroje. Ačkoliv se všichni tvarově drželi střihu tradičního hanáckého kroje, barevně se lišili. Někteří zůstali u bílého zdobeného kroje, jiní pozměnili i barevnost základní látky kroje. U dívek často převládaly kroje tónované do růžové a fialové. Na některých místech nechtěla přilnout barva kvůli povrchovým kazům na mapě. Většina žáků postupně přišla na to, jak si tento kroj vyzkouší, když jsem jim oznámila, aby nevymalovávali prostor obličeje. V následujícím bloku se žáci nemohli dočkat, až vyřezou otvory na obličej. Kroje si žáci postupně zkoušeli, což je velmi bavilo. Vzniklé fotografie jsme si s žáky promítli na projekční tabuli.

Obec Loučany projevila o vzniklé kroje zájem a dala je jako součást v obci právě probíhající putovní výstavy *Srdcom a rukama*.

Díla jsme též využili do soutěže s hanáckou tematikou, za která žáci získali dárkový koš s mnoha odměnami.

Obrázek 72-73 : Obkreslení a rozvržení postav na formát.

Obrázek 74-75: Malba vlastních krojů

Obrázek 76: Štěpán 11 let, Eliška 8 let, *Vlastní kroj*

Obrázek 77: Simona 9 let,
Vlastní kroj

Obrázek 78: Kateřina 11 let, *Vlastní kroj*

Obrázek 79: Kateřina 10 let,
Vlastní kroj

Obrázek 80: Prezentace vytvořených krojů na putovní výstavě *Srdcom a rukama*, 2013, sál kulturního domu obce Loučany

Metodický list 14: Kosíř

Evaluace

Přes počáteční problémy v organizaci mnoha činností zároveň se práce rozběhla a pak pouze stačilo děti kontrolovat a popřípadě jim radit. Důležitou roli sehrála správná volba žáků na pozici organizátora jednotlivé skupiny. Zájem skoro všech žáků o pozici fotografování se vyřešil postupným střídáním, takže si žáci prošli všemi pozicemi při tvorbě animace. Skupiny pracovaly skoro stejným tempem a občas od sebe odkoukávaly různé nápady, které pak použily. Po přetažení snímků do počítače se ukázalo, že některé snímky nebyly úplně ostré a u některých se vychýlila pozice fotoaparátu a fotky tak zachycovaly i nechtěné okolí a musely se ořezat.

Hotová videa jsme si promítli na projekční tabuli a u žáků sklidili velkou radost.

Zpracované video jsem umístila na www.youtube.com. Toto video jsme využili do soutěže Českého rozhlasu a žáci s ním postoupili do výběru vítězných prací z 18. ročníku mezinárodní výtvarné soutěže pro děti *Malujeme po síti: Nebojme se strašidel*. Žáci obdrželi certifikát i pozvánku na slavnostní vernisáž, které se v Praze zúčastnili.

Obrázek 81-84: Proces vzniku animace

Obrázek 85: Výběr snímků z animace, vytvořili: Simona (9 let), Patrik (9 let), Daniela (6 let), Aleš (9 let), Filip (9 let), Nikola (6 let), Ondřej (8 let), Jolana (10 let)

Obrázek 86: Výběr snímků z animace, vytvořili: Štěpán (10 let), Karolína (10 let), Kateřina (10 let), Tobiáš (6 let), Kateřina (10 let), Eliška (8 let)

Metodický list 18: Hody

Evaluace

U žáků se vyplatilo vyvolat zájem vyptáváním se, zda mají chuť na něco dobrého - sladkého a jaké je jejich oblíbené pečivo. Po tom, co jsme si vysvětlili pojem hody, jsem žáky navnadila na to, že si uděláme v hodině takové svoje hody - hodování. Žáci se tedy pustili do kreslení vlastního pečiva podle hanáckých názvů. Zajímavé bylo pozorovat, jak se různě staří žáci postaví k zakreslování věcí, které většinou nikdy neviděli a jejichž názvy jsou v některých případech dosti nejasné. Mladší žáci kreslili převážně věci, co znají (buchtý, bábovky apod.) Paradoxně jedna holčička chtěla zakreslovat názvy, které neznala, ale dle jejích slov nevěděla jak, protože nevěděla, jak vypadají. Našli se i tací (převážně starší žáci), co si vybrali dosti abstraktní názvy. Jedna holčička si dokonce vymyslela vlastní pečivo. Po vytvoření pečiva byli žáci natěšení, co se bude dít dál a po nakreslení talířku dokázali, k mému překvapení, v poklidu a dosti „herecky“ své spolužáky obsluhovat a chovat se tak, jak situace vyžadovala. Po zaplnění všech talířů žáci hlásili, že mají hroznou chuť na něco dobrého. Zkusili jsme se asi minutu upřeně dívat na talířek a „najíst“ se očima. Většina žáků to nevydržela. Tato aktivita přešla k vzájemnému povídání, kdy jsme si vykládali o Hodech (zda je slavíme, jak je slavíme a jaké zážitky z nich máme).

Obrázek 87-88: Kresba hanáckého pečiva

Obrázek 89-90: Připravené hanácké pečivo

Obrázek 91-92: Zakreslení talířku a objednávání si hanáckého pečiva

Obrázek 93-94: Vytváření koláží z objednaného pečiva

Obrázek 95-98: Ukázky hotových, zaplněných talířků

Metodický list 19: Nářečí

Evaluace

Začátek hodiny, kdy jsem žáky nechala hádat, co znamenají určitá hanácká slovíčka, je velmi zaujal. Vyhledávali jsme ve slovníčcích různá slovíčka. Po společném brainstormingu nad věcmi, které nás obklopují a slouží nám všem v prostoru obce, je žáci vyhledávali ve slovníčcích, jak se řeknou. To už věděli, že se nám budou hodit do dnešní hodiny. Žáci byli velmi nadšeni, že bude hodina realizována venku. Tomu odpovídala práce na výrobě samolepek. Jelikož byl u některých slov, které děti brainstormingem vymysleli problém, najít je ve slovníčku, nakonec si vybrali jiné slovo a nálepky do obce vytvořili. Práce probíhala efektivně a bez problémů. Jakmile každý vyrobil alespoň jednu nálepku, vyrazili jsme do obce, abychom nálepky umístili na vhodná místa. Na určitých místech jako Obecní úřad a obchod se autoři nálepek zeptali povolaných osob, zda mohou na jejich majetek danou nálepku umístit a u toho jim i vysvětlili, jaký mají nálepky smysl. Umístěné nálepky na některých místech vydrželi jen krátce – někde odpadli (chodník, silnice), někde z neznámých důvodů zmizeli (na poštovní schránce, kontejneru), na některých místech jsou do dneška.

Obrázek 99-100: Vyhledávání hanáckých slovíček a příprava fólií na samolepku

Obrázek 101-103: Vytváření samolepek a ukázka výsledných prací

Obrázek 104-112: Umístění nálepek do prostoru obce

Metodický list 21: Hanácké písně

Evaluace

Pozitivně hodnotím, že u žáků ve většině případů nebyl ostych k volnému zpívání, naopak bych řekla, že žáci projevovali zájem zkusit si píseň odzpívat, i protože to zkusil jejich spolužák. Kvůli jejich zapálenosti, kdy chtěli jednu píseň zkusit odzpívat několikrát, a tím pádem ubíhajícímu času jsem u etudy č. 3 (improvizovaný koncert) zvolila možnost společného představení, kdy množství na hudební nástroj doprovázejících hráčů značně přehlušovalo zpívající žačku. Přesto chtěli žáci píseň vyzkoušet ještě jednou, s jiným stylem zpěvu od stejné žákyně, která očividně ráda zpívá, stejně jako žák, který se jako jediný dobrovolně přihlásil, že bude vše zakreslovat na tabuli. V některých případech přerostla zapálenost žáků ke značně volné atmosféře, která si vyžadovala uklidnění pro další práci. Při etudě zakreslování hudby, kterou si většina žáků v závěrečné reflexi chválila, byli všichni žáci velmi klidní a většina žáků se uvolnila a nechala se unést hudbou a intuitivně zaznamenávala hudbu na papír. Někteří žáci se drželi obsahu písni, když značovali prvky, které zaslechli v písni. U dvou žáků se projevila neschopnost reagovat na měnící se styl písni a u všech písni prokazovali stejné postupy dosti agresivní kresby. U závěrečné etudy společného hlasitého recitálu byla slyšet uvolněnost žáků, kteří uvítali možnost hlasitého projevu. Žáci si chtěli znovu zopakovat společný recitál a pak se i někteří přihlásili, jestli mohou recitovat samotní pro zbytek třídy.

Obrázek 113-114: Etuda improvizované písně

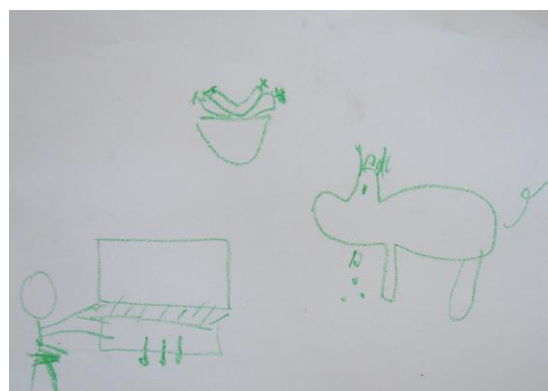
Obrázek 115-116: Etuda improvizovaný koncert na píseň *Šlo děvčátko*

Obrázek 117-118: Etuda kresba na hudební ukázky a třídění vytvořených kreseb

Obrázek 119-120: Ukázky kreseb na píseň *Tovačovsky hatě*

Obrázek 121-122: Ukázky kreseb na píseň *Za horama svítá*

Obrázek 123-124: Ukázky kreseb na píseň *Či só hode*

Obrázek 125-126: Ukázky kreseb na píseň *Daleká, široká*

Obrázek 127-128: Ukázky kreseb na píseň *Tovačov, Tovačov*

Obrázek 129-130: Etuda hlasitý recitál

Metodický list 22: Cófavá

Evaluace

Tuto aktivitu jsem realizovala během klasické výuky v rámci projektového dne Masopust, kterého se zúčastnila celá škola (25 žáků). Počet a struktura žáků přispěl k nekázní na začátku a i během aktivity a k větší náročnosti na organizaci a řízení celé hodiny. Kvůli velkému množství dětí jsem nácvik tance zkoušela ještě bez nalepeného papíru na podlaze. Při přípravě tanečního parketu z papíru nám došel balicí papír, takže jsme vytvořili pouze malý „taneční prostor“, na kterém se žáci ve skupinkách střídali. Samotné tančení probíhalo úspěšně, většina žáků se pohybovala tanečními kroky a byla dostatečně soustředěná. Bohužel při pohybu se v některých částech měkký balicí papír natrhl a vznikly trhliny, které někteří žáci v závěru záměrně roztrhali ještě víc, až jedna část papíru byla téměř celá roztrhaná. Stejní jedinci místo vykreslování konkrétních ploch jen náhodně „čmrkali“ a překreslovali vzniklé čáry svými tahy.

Druhá polovina papíru se ovšem vybarvit podařila a samotní žáci si ji chválili. Za vzhled druhé poloviny papíru některé žáky slovně odsoudili. Celkově však aktivitu hodnotím jako nepříliš efektivní hlavně kvůli velkému počtu žáků a také kvůli tomu, že součástí skupiny byli i žáci, kteří normálně do výtvarného kroužku nechodí a hodinu pochopili jako volnou zábavu a tím kazili celkovou pracovní atmosféru.

Obrázek 131-132: Nácvik tance a příprava „taneční plochy“

Obrázek 133-134: Příprava kresebného nástroje a kresba při tanci

Obrázek 135-136: Kresba tancem a vybarvování ploch mezi zaznačenými liniemi pohybu

Obrázek 137-138: Vybarvování ploch a hodnocení vzniklého výtvoru

Obrázek 139: Část vybarvené „taneční plochy“

Metodický list 30: Kraslice

Evaluace

Tuto aktivitu jsem opět realizovala v běžné výuce v hodinách praktických činností a výtvarné výchovy, kdy jsou žáci všech ročníků (v počtu 25) vždy pohromadě. Bylo tedy velmi náročné organizovat takto smíšenou skupinu žáků různého věku a s různými schopnostmi. V první části, kdy si žáci měli vytvořit sádrové vajíčko, si někteří žáci nevěděli rady, jak správně pokládat a upevňovat na nafouknutý balónek sádrové obvazy. Všichni nakonec během jedné vyučovací hodiny byli schopni vajíčko dokončit. Některá však nebyla dostatečně zpevněná a na některých místech popraskaná, ty jsem tedy z nedostatku času doopravila sama. V dalším týdnu v pracovních činnostech děti vypustily balónek, vyndaly jej, zapravily vzniklou díru a následně vajíčko nabarvili temperovou barvou. Tato část proběhla bez problémů. V následující hodině výtvarné výchovy starší žáci začali rýt. Pro mladší žáky jsem zvolila variantu malby temperou i vzhledem k menší časové dotaci. Všem jsem zadala námět (vajíčko je symbolem nového života, jaký život ukrývá vaše vajíčko?) rytí či malby. Některí žáci potřebovali námět více přiblížit a někteří se od něj dosti odchýlili. Žáci se často uchýlili k zachycení motivů, které mají propojené s Velikonocemi (zajíčci, pomlázky, slepičky apod.), někteří žáci zaznamenali na vajíčka motivy konzumního charakteru (např. značky automobilů, kdy to jeden žák okomentoval jako, že se z vajíčka vylíhne nové auto) a někteří se vyjadřovali spíše ornamentálně. Celkově se rytí více dařilo starším žákům (technicky i volbou motivů).

Obrázek 140-141: Sádrování balónků

Obrázek 142-143: Kolorování základní barvou a rytí motivu

Obrázek 144: Štěpán 12 let, Karolína 12 let, Jolana 12 let, *Kraslice*

Obrázek 145: Simona 10 let, *Kraslice*

Obrázek 148: Beáta 7 let, Aneta 8 let
Kraslice

Obrázek 147: Laura 6 let, Barbora 7 let,
Kraslice

Obrázek 146: Dominik 10 let, *Kraslice*

Metodický list 36: Dožínky

Evaluace

Před samotným začátkem aktivity bylo nutné řešit, co s dětmi, které mají alergii na slámu. Podle míry alergie jsem je nechala rozhodnout se, zda budou pracovat se slámou nebo z povzdáli kreslit ostatní děti při práci. Skoro všichni chtěli zkusit pracovat. Tato závěrečná aktivita kroužku měla reflektovat naši dosavadní spolupráci, tím že děti vytvoří společně objekt, který mi potom předají, jako symbol ukončení našeho kroužku - naší spolupráce. Po uvedení a zadání úkolu začala mezi žáky velká diskuze ohledně toho, co mají vytvořit. Jejich dohodnutí se na společném díle vypadalo z počátku jako nemožné, nicméně později se domluvili, že vytvoří panáka. Toho poskládali z částí, které tvořili buďto samostatně nebo ve dvojici. Během hodiny jsem některé žáky musela neustále napomínat, aby se slámou neházeli a účastnili se společného díla. V průběhu práce někteří žáci s alergií odešli opodál, kde s ostatními po zbytek hodiny kreslili. Dokončeného panáka mi žáci představili jako mého ženicha a já jsem jim za něj jako díky dala bonbóny.

Obrázek 149-152: Proces tvorby dožínkového objektu

Obrázek 153-154: Kresby žáků, kteří nemohli tvořit se slámou

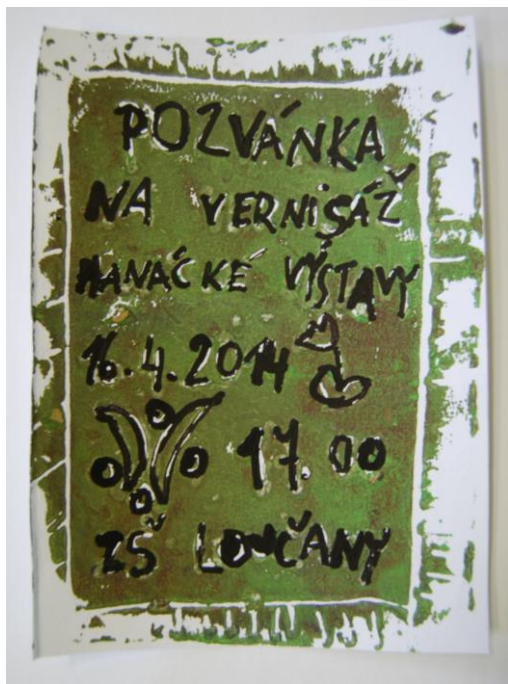

Obrázek 155-157: Výtvořky ze slámy

Obrázek 158: Společné foto a vytvořeným dožínkovým objektem

Jelikož jsme se již na začátku kroužku domluvili, že na jeho konci uspořádáme z vytvořených prací výstavu, v rámci posledních hodin tedy žáci připravovali pozvánky a plakáty na vernisáž k dané výstavě, které žáci dali název „Hanácká výstava“. Hotové pozvánky děti předali své rodině a známým a plakáty jsme rozvěsili po obci. Plakát jsem též umístila na internetové stránky školy.

Obrázek 162-163: Ukázka pozvánek na vernisáž výstavy prací z výtvarného kroužku, které vznikly technikou tisku z výšky, z matrice vytvořené jako hlínoryt, kombinováno s tuší

Obrázek 164-165: Ukázka plakátů na výstavu prací z výtvarného kroužku, které vznikly libovolnou technikou koláže

V den vernisáže (16. 4. 2014) mi žáci pomáhali připravit výstavní prostor (tělocvična školy) a vytvořili si jmenovky, které umístili ke svým dílům. V prostorách tělocvičny na dané základní škole jsme vystavili skoro všechny výtvořky, které žáci v průběhu kroužku vytvořili. Vernisáž se vydařila s bohatou účastí spolužáků, rodičů, prarodičů i dalších občanů z vesnice. Žáci hosty vítali u vchodu, provázeli je a jako velmi pozitivní hodnotím, že lidem představovali své výtvořky a zároveň jim podávali komentář, např. jak práce vznikaly.

Obrázek 166-176: Fotografie z vernisáže výstavy nazvané *Hanácká výstava*

Osobně hodnotím celkovou realizaci části daného projektu jako velmi úspěšnou. Žáci projevovali zájem o dané aktivity a spolupracovali s nadšením a radostí. Domnívám se, že je práce s tématem tradiční lidové kultury v jejich kraji bavila a zároveň je obohatila nejen o vědomosti, ale hlavně o zkušenosti a zážitky. V průběhu kroužku se stávalo, že mě žáci informovali o různých poznatcích o hanácké kultuře, které zjistili doma nebo ve svém okolí (např. že doma našli „hanáckej“ slovníček, nebo fotku babičky v kroji apod.). Jako pozitivní hodnotím i fakt, že se často vyptávali na různé otázky týkající se tématu Hané.

Občasné problémy, které nám v průběhu realizace v kroužku vznikly, byly zanedbatelné. Týkaly se především uklízení či občasné neukázněnosti.

Zpětné reakce, kterých se mi dostalo v průběhu realizace aktivit, především od dětí a jejich rodičů, mě utvrdily ve smyslu mého navrhovaného projektu. Kladného hodnocení z okolí žáků mě potěšilo. Rodiče především oceňovali propojení výtvarného kroužku s kulturou a regionem, ve kterém žijí.

PEDAGOGICKÁ ČÁST

V rámci této části diplomové práce bych chtěla představit výstupy z druhé pedagogické praxe, kterou jsem realizovala na 2. stupni ZŠ Náměšť na Hané v říjnu 2012. Školu jsem si vybrala záměrně, jelikož jsem sama tuto školu navštěvovala a tak jsem z vlastní zkušenosti věděla, že zdejší výuka výtvarné výchovy má charakter, který neodpovídá mé představě o výuce výtvarné výchovy. Chtěla jsem tedy v rámci pedagogického působení nabídnout žákům jiný přístup a aktivity, než na jaké jsou zvyklí. Zároveň jsem chtěla žáky více propojit s životem v jejich obci a tím je také seznámit s tradiční lidovou kulturou na Hané, kam jejich obec patří.

Na škole mi byla přidělena učitelka, která není na výtvarnou školu aprobovaná a dle toho, co jsem vyzorovala v rámci hodin náslechu, se to odráželo na vedení výuky a tím pádem i na přístupu některých žáků k výtvarné výchově. Byla jsem ovšem vděčná, že mně vyučující nechala volné pole působení, co se témat i technik práce týkalo.

Vybavení učebny na výtvarnou výchovu bylo dostačující, ale zároveň neodpovídalo mým plánům do výuky, a proto jsme využívala vlastních materiálů a pomůcek. Značnou nevýhodou byl počet žáků ve třídě, kdy některé třídy měly až 27 žáků. Hlavní problém spatřuji ve faktu, že osmý a devátý ročník měly časovou dotaci na výtvarnou výchovu pouze 45 minut týdně. Dle těchto skutečností jsem se pak pokusila vytvořit aktivity, které bylo možné zrealizovat v rámci daných možností.

Při poslední hodině náslechu mi byl poskytnut prostor v každém ročníku a já jsem tedy mohla žáky oslovit a představit jim, jak bych si představovala, aby naše následující společné hodiny vypadaly, a také jsem jim do jisté míry představila myšlenku všech aktivit, které spolu prožijeme, tj. propojení s obcí a místní lidovou kulturou na Hané.

Během hodin i při závěrečném hodnocení mé formou dotazníků mi žáci dali najevo, že se jim hodiny líbili, bavili je a někteří mě dokonce zvali do další výuky.

Následující výběr aktivit doplňuje praktickou část této diplomové práce a svým způsobem rozvádí možnost, jak představit téma tradiční lidové kultury na Hané starším dětem. Aktivity jsou seřazeny dle ročníků a časového hlediska, ve kterém byly realizovány.

Portrétování spoluobčanů

Třída: 6.

Počet žáků: 21

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Téma hodiny: Portrét en-face suchým pastelem dle reálného modelu

Úloha: Vytvořit portrét suchým pastel dle reálného modelu spoluobčanů na vesnici.

Výukový cíl: Žák bude schopen aplikovat teoretické znalosti o kresbě portrétu při portrétování podle živého modelu a bude umět pracovat se suchým pastelem. Žák bude schopen spolupracovat s občany a bude nakloněn myšlence vytvořit pro ně jejich portrét.

Během poslední hodiny náslechu jsem žáky seznámila s plánem naší první společné hodiny na další týden. Žáci měli pozvat na daný den a čas své známé před nákupní středisko v obci, kde je budou portrétovat. Já jsem nechala tuto akci vyhlásit v místním obecním rozhlase.

Ve vyučovací hodině jsme si udělali předběžný trénink, řekli si zásady kresby obličeje a jeden jsme si podle nich zkusili nakreslit. Následně jsme se přesunuli s žáky na dané místo a zde žáci portrétovali příchozí obyvatele vesnice. Hotové kresby s podpisem a datem kresby zafixovali fixativem a věnovali je modelům.

Ve zbylém čase po návratu do třídy jsem žákům promítla obrazy od Josefa Mánesa, na kterých zachycoval při svém pobytu na Hané lidi z vesnice, která se nachází v blízkém sousedství jejich vesnice.

Obrázek 177: Zkušební kresba portrétu

Obrázek 178: Portrétování spoluobčanů

Obrázek 179-183: Portrétování spoluobčanů

Obrázek 184: Můj portrét

Hanácká svatba – živý obraz

Třída: 6.

Počet žáků: 21

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Téma hodin: Hanácká svatba „živý obraz“

Úloha: Vytvořit parafrázi hanáckého obrazu Hanácká svatba na originálním místě z obrazu

Výukový cíl: Žák bude schopen vysvětlit pojem živý obraz, přijme roli v daném „živém obraze“ a bude schopen zaujmout v něm svou pozici. Žák, který spolužáky bude organizovat, získá větší důvěru ve vedení spolužáků a spolupráci s nimi.

Žákům jsem předem oznámila, aby si přinesli do hodiny slušné oblečení, jako kdyby šli na svatbu, ale nemuselo to být oblečení na svatbu v současné době. V dané hodině jsem žákům ukázala nějaké ukázky „oživlých“ obrazů a jejich originálních verzí a v závěru jsem jim ukázala obraz, který budou oni „oživovat“. Žáci uhodli, že obraz zachycuje svatbu na náměstí jejich vesnice.

Následovalo převlečení do kostýmů a přesun na místo, kde vybraný spolužák zorganizoval postavení aktérů. Žáci se měli vžít do situace a předstírat, že se právě účastní velkolepé hanácké svatební oslavy. Hotovou kompozici si na závěr vybraný žák zdokumentoval a po návratu do školy jsme si ji promítli.

Obrázek 185-186: Hanácká svatba – přípravy a přesun na místo v obci

Obrázek 187-188: Uspořádání aktérů obrazu

Obrázek 189: „Živý obraz“ *Hanácká svatba*

Obrázek 190: Původní obraz - autor neznámý, *Hanácká svatba v Náměti na Hané*, počátek 19. století, olejomalba

Animace s původními obrazy

Třída: 7.

Počet žáků: 23

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Téma hodiny: Hanáci a Hanačky v současnosti

Úloha: Vytvořit animaci dokreslováním do xerokopíí originálních obrazů.

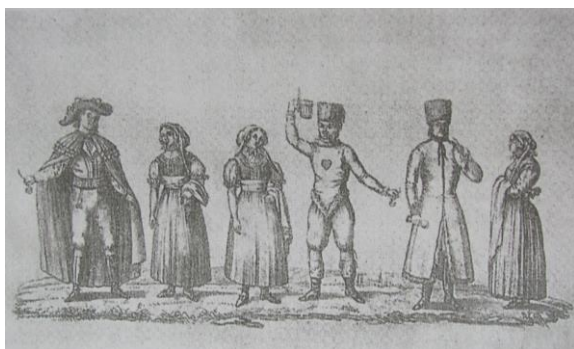
Výukový cíl: Žák vysvětlí pojem animace a objasní průběh tvorby animace, který následně aplikuje při vytvoření vlastní animace, při které bude schopen správně zacházet s fotoaparátem a bude ochoten spolupracovat se spolužáky, dojít ke společnému výtvarnému řešení.

Po úvodní diskuzi, o tom co žáci vědí o tradiční lidové kultuře na Hané, jsem je nechala rozdělit do skupinek, podle toho jak si přinesli fotoaparáty, a každá skupinka si vybrala jednu xerokopii obrazů s hanáckou tematikou. Ve skupině se měli zamyslet, jak by obraz pozměnili - co by do něj dokreslili, aby zachytili tu stejnou situaci v současné době. Následně jsem jim vysvětlila princip vzniku animace za použití fotoaparátu a žáci ve skupinkách, po připravení si místa k práci, začali xerokopii přeměňovat. Žáci se s radostí systematicky střídali v zakreslování a dokumentování procesu přeměny obrazu.

Nafocené snímky jsem si přetáhla na flash disk a v hodině informatiky s nimi v programu Windows Movie Maker vytvořila ze snímků video-animaci, kterou si pojmenovali. Hotová videa jsme si nakonec hromadně promítli na projekční tabuli.

Obrázek 191-192: Proces vzniku animace

Obrázek 193-194: Animace *Ďáblíci*
(původní obraz: František Domek, *Hanácký kroj původní, letní a zimní* a výsledný obraz)

Obrázek 195-196: Animace *Radioaktivní společnost*
(původní obraz: Šebastián Mansfeld, *Hanácká selka*, 1786a výsledný obraz)

Obrázek 197-198: Animace *Moderní Hanačky*
(původní obraz: František Hoplíček, *Pobožnost*, olejomalba a výsledný obraz)

Líbánky na Hané

Třída: 8.

Počet žáků: 21

Časová náročnost: 1 x 45 min.

Téma hodiny: Líbánky na Hané – kresba „diktátem“

Úloha: Vytvořit kresbu podle diktování spolužáka

Výukový cíl: Žák využije imaginaci k představení si obrazu podle popisu a následně jej kresebně zachytí na papír. Žák, který diktuje, provede rozbor daného obrazu a bude schopen jej důkladně popsat spolužákům.

Žákům jsem na úvod přečetla báseň o obrazu Líbánky na Hané od Josefa Mánesa a žáci si přitom měli obraz představovat. Následně jsem je vyzvala, aby si určili jednoho spolužáka, který by jim dokázal dílo popsat tak, aby si ho mohli představit ještě víc. Během toho, co se domlouvali, jsem jim rozdala papír a následně vybraný hoch zbytku třídy diktoval – popisoval daný obraz. Žáci byli motivováni, že díla, která se nejvíc budou podobat originální litografii, se zúčastní jedné soutěže týkající se hanácké tematiky. Na závěr jsem jim řekla něco k autorovi a obrazu, s kterým si nakonec svá díla porovnávali. Žáci nakonec vybrali kresby, které se jim zdály nejlepší, a já jsem je poslala do soutěže. (Pozn.: Po mé praxi mi učitelka volala, že žáci za kresby obdrželi v soutěži cenu.)

Obrázek 199: Diktování – popis obrazu

Obrázek 200: Popisovaný obraz –
Josef Mánes,
Líbánky na Hané,
1849, litografie,
38 x 37,7 cm

Obrázek 201-203: Líbánky na Hané, kresba podle diktátu

Vesnický street art

Třída: 9.

Počet žáků: 23

Časová náročnost: 4 x 45 min.

Téma hodin: Street art

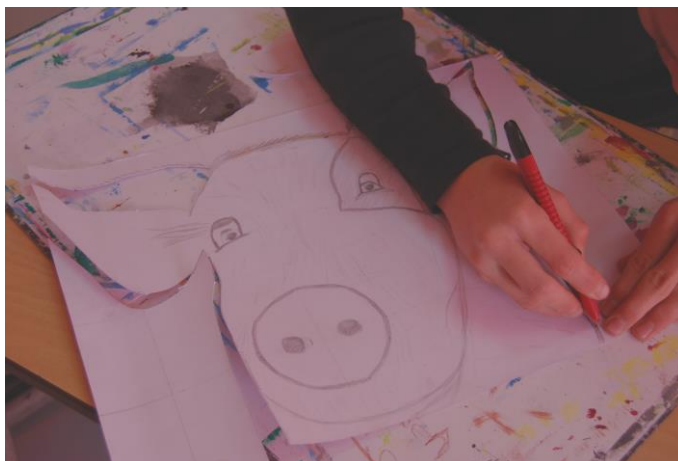
Úloha: Vytvořit street artové dílo do vesnice s využitím techniky sprejování přes šablonu.

Výukový cíl: Žák bude ochoten se zamyslet nad významem některých streetartových děl, vyjádří vlastními slovy myšlenky street artu a posoudí jednotlivé ukázky. Žák si vytvoří vlastní šablonu k realizaci street artu, u které bude posuzovat vztah ke svému bydlišti a kterou následně zrealizuje v prostorách obce.

Kvůli časové dotaci 45 minut jednou týdně jsem zvolila postup, kdy jsme každý týden udělali určitý krok, tak abychom se po čtyřech týdnech dopracovali výsledku. První vyučovací hodinu jsem žákům připravila prezentaci o street artu se zaměřením na umělce s pseudonymem Banksy. V průběhu hodiny jsme jednotlivá díla od umělce rozebírali a na konci hodiny jsem jim sdělila, že něco podobné bude jejich úkolem na další vyučovací hodiny. Návrh byl přijat s nadšením (hlavně u chlapecké části třídy). Domluvili jsme se, že jejich úkolem si bude přinést návrhy na dílo, které by nakonec nastříkali na místo - zeď v centru obce, kterou svolila starostka obce. Téma jsem jim nechala volné s tím, že dílo by mělo nějakým způsobem patřit k té zdi, obci, vesnici a životu na vesnici. Do následující hodiny si skoro všichni žáci přinesli návrhy různého typu (většina mimo rámec tématu vesnice). Po zhodnocení návrhu je žáci začali překreslovat na větší velikost papíru. Následně jsme jim naznačila postup, jak vytvoříme z návrhu šablonu a žáci si ji začali připravovat – střídáním černých a bílých ploch si vyznačili části, které bude potřeba nechat a které půjdou vyřezat. V následující hodině žáci vytvářeli šablonu vlastním vyřezáváním jejich hotového návrhu. Někteří žáci, kteří nepřišli s nápadem hned na první hodinu, byli pozadu, a tudíž práci dokončovali doma. Bylo nutné mít šablonu na další hodinu nachystanou, abychom v ní mohli jít rovnou sprejovat. V závěru jsme tedy vyřezané šablony zkoušeli sprejovat na papír, následně na stěny v šatně a někteří jedinci nakonec sprejovali i na prostor zdi ve vesnici, kterou odsouhlasila starostka obce.

Vzhledem k tomu, že žáci byli velmi váhaví a nerozhodní v tom, co by mohli vytvořit, a že většina návrhů kopírovala postavy ze seriálů či současné televizní kultury,

příště bych si trvala na důkladnějším přístupu k návrhům. V případě delší možnosti konzultování jejich návrhů bych žáky více směřovala k tématu vesnice a životu na vesnici. V následující dokumentaci proto představuji proces vzniku díla, které považuji za nejzdařilejší a zároveň se nejvíce přibližující tématu.

Obrázek 204-206: Proces tvorby street artu

ZÁVĚR

Cílem předkládané diplomové práce bylo propojit tradiční lidovou kulturu na Hané s volným časem dítěte v rámci zájmového vzdělávání. Výsledkem práce jsou metodické listy, které byly navrženy za účelem vedení celoročního projektu ve výtvarném kroužku. Tyto metodické listy obsahují aktivity výtvarného charakteru, které mají přiblížit hanáckou lidovou kulturu.

V teoretické části diplomové práce jsem se zaměřila na problematiku lidové kultury, konkrétně na tradiční lidovou kulturu na Hané. Zabývala jsem se projevy hmotné a nehmotné kultury. Také jsem přiblížila autory, kteří hanáckou kulturu využívali jako zdroj pro svou uměleckou tvorbu. V další části práce jsem se zaměřila na kulturu a dítě, tyto dva aspekty jsem se snažila vzájemně propojit a poukázat na vztah mezi nimi. Pro účely diplomové práce jsem teoreticky charakterizovala dítě mladšího školního věku. Věnovala jsem se také problematice zájmového vzdělávání, které se týká i praktické části mé diplomové práce.

Při řešení problematiky tradiční lidové kultury, kterou jsem se pokusila jak v teoretické tak praktické části diplomové práce přiblížit, jsem narazila na mnoho rozdílů v terminologii i v obsahu této problematiky. Proto jsem se v práci snažila přiblížit jejich možné vysvětlení, přičemž jsem čerpala z nejnovějších terminologických a výzkumných poznatků.

Práce na této diplomové práci pro mne znamenala hodnotnou zkušenost. Při studiu pramenů jsem se dozvěděla mnoho nového o tradiční lidové kultuře svého okolí. Zároveň jsem zjistila, že kolem sebe máme stále mnoho pozůstatků tradiční hanácké kultury, jen o nich netušíme anebo moc nevíme. Tyto poznatky jsem se snažila převést do návrhu projektu, v jehož podstatě jsem se zaměřila na přiblížení důležitých a přitom zajímavých poznatků z oblasti tradiční lidové kultury na Hané, se kterými by se žáci měli seznámit.

Vymyslet aktivity, vytvořit metodické listy a naplánovat celý projekt pro mě znamenalo výzvu. Chtěla jsem vytvořit něco, co by mohlo sloužit ostatním učitelům a hlavně jejich žákům. Domnívám se, že příprava i realizace aktivit z metodických listů k projektu mě do jisté míry naučila poznat mě samotnou a díky ní jsem si uvědomila,

jaké jsou mé meze ve výtvarném i pedagogickém myšlení. Aktivity v metodických listech by měly dětem přiblížit tradiční lidovou kulturu na Hané a zároveň by měly žáky zaujmout a bavit. Zároveň si však uvědomuji, že nabízené aktivity jsou jen „zrnkem prachu“ v aktivitách, které bylo možné k tomuto tématu vytvořit.

Důležitou částí této diplomové práce pro mě byla realizace vybraných aktivit z metodických listů. Přestože jsem část žáků znala a tušila jsem, jak bude realizace probíhat, vzniklo několik situací, které mě překvapily. Utvrdila jsem se v tom, že ať je člověk sebe lépe připraven, reálná situace s sebou vždy přinese něco jiného, nového a zajímavého.

Jsem však ráda, že jsem se dopracovala až sem a doufám, že můj projekt, který je určen především pro učitele zájmových výtvarných kroužků, je zaujme natolik, že si jej zrealizují anebo se jím nechají inspirovat a žákům skrze vybrané aktivity přiblíží lidovou kulturu jejich oblasti.

Jsem si také vědoma, že mnohým může připadat neaktuální zabývat se prvky tradiční lidové kultury. Jak ale uvedl Jančář: „... jejich význam spočívá především v hodnotách, jež přisuzujeme tradici...“. Já se domnívám, že tradice je důležitá a měli bychom jí přisuzovat důležitou hodnotu.

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

- BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. 460, [19] s. Velká edice Společnosti přátel vesnice a malého města; sv. 1. ISBN 80-85834-43-X.
- BENEŠ, Bohuslav. In OLOMOUC. Okresní úřad. *Lidová kultura na Hané: Sborník příspěvků z 2. odb. konf.* Olomouc: Okresní úřad, 1993. 142 s.
- BENEŠ, Bohuslav. In OLOMOUC. Okresní úřad. *Lidová kultura na Hané: Sborník příspěvků z 3. odb. konf.* Olomouc: Okresní úřad, 1994. 125 s.
- BROUČEK, Stanislav, ed. a JEŘÁBEK, Richard, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.
- DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. 158 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9
- ETIKA A TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA a KRIST, Jan, ed. *Etika a tradiční lidová kultura: sborník příspěvků 14. strážnického symposia*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998. 151 s. ISBN 80-86156-17-6.
- GRECMANOVÁ, Helena, HOLOUŠOVÁ, Drahomíra a URBANOVSKÁ, Eva. *Obecná pedagogika*. 1. Vyd. první. Olomouc: Hanex, [1998]. 231 s. Edukace. ISBN 80-85783-20-7.
- HAVLÍČKOVÁ, Daniela a ŽÁRSKÁ, Kamila. *Kompetence v neformálním vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. 22 s. ISBN 978-80-87449-18-9.
- HAZUKOVÁ, Helena a ŠAMŠULA, Pavel. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. 129 s. ISBN 80-7290-237-7.
- HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.
- HEŘMANOVÁ, Jana a MACEK, Milan. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. V Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro mládež, 2009. 110 s. ISBN 978-80-86784-77-9.
- HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1995- . sv. ISBN 80-200-0536-6.
- JANČÁŘ, Josef. In ETIKA A TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA a KRIST, Jan, ed. *Etika a tradiční lidová kultura: sborník příspěvků 14. strážnického symposia*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998. 151 s. ISBN 80-86156-17-6.

- JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost ; Strážnice : Ústav lidové kultury, 2000. 373 s. Vlastivěda moravská. sv. 10. ISBN 8086156311.
- JEŘÁBEK, Richard. *Lidová výtvarná kultura: dvacet dva příspěvků k teorii, metodologii, ikonografii a komparatistice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 239 s. Etnologické studie; 10. ISBN 978-80-210-5584-1.
- JŮVA, Vladimír - JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. 4. dopl. vyd. Brno : Paido, 1999. 110 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931788.
- KALHOUS, Zdeněk - OBST, Otto. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.
- KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno : Paido, 2011. 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 160 s. Spisy Pedagogické fakulty MU; č. 100. ISBN 8021041420.
- *Lidový rok na Hané*. Olomouc: Olomoucký kraj, 2011. 31 s. ISBN 978-80-87535-22-6
- LISICKÁ, Helena. In OLOMOUC. Okresní úřad. *Lidová kultura na Hané: Sborník příspěvků z 2. odb. konf.* Olomouc: Okresní úřad, 1993. 142 s.
- LISICKÁ, Helena. In OLOMOUC. Okresní úřad. *Lidová kultura na Hané: Sborník příspěvků z 3. odb. konf.* Olomouc: Okresní úřad, 1994. 125 s.
- LOLEK, Jakub. *Rok v naší chalupě: život, zvyky a obyčeje na severní Moravě v 1. polovině 19. století*. Vyd. 2. Praha: JANUA, 2010. 89 s. Společnost Alše Balcárka; sv. 4. ISBN 978-80-86859-12-5.
- MACEK, Jaroslav, ed. a MACEK, Josef, ed. *Československá vlastivěda*. Praha: Orbis, 1963
- NAKLÁDAL, Petr et al. *Hanácké tradice - zvyky a folklor na Hané: multimediální prezentace lidových tradic, zvyků a folkloru na Hané: multimediální prezentace Olomouckého kraje [CD-ROM]*. [Olomouc]: Olomoucký kraj, 2011. Požadavky na systém: internetový prohlížeč.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.
- PACHTOVÁ, Marie. *Hanáckým dětem. Část 2, Dětský rok - zvykosloví a výroční obyčeje*. Prostějov: Okresní kulturní středisko, 1987. 136 s.
- PACHTOVÁ, Marie. In OLOMOUC. Okresní úřad. *Lidová kultura na Hané: Sborník příspěvků z 3. odb. konf.* Olomouc: Okresní úřad, 1994. 125 s.
- PARKAN, František a kol. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví: metodická příručka*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu, 2008. 168 s. ISBN 978-80-7290-287-3.

- PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe: (mikrosociální sondy)*. Vyd. 1. Brno: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, pracoviště Brno, 2007. 175 s. Etnologické studie; 3. ISBN 978-80-254-1044-8.
- PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 9788073674236.
- *Problematika prezentace a medializace tradiční lidové kultury: sborník příspěvků z 21. strážnického symposia konaného ve dnech 15.-16. března 2006*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. 267 s. ISBN 80-86156-79-6.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- SCHAUEROVÁ, Alena et al. *Kde jsme doma: mentální reprezentace domova jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů*. Vyd. 1. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. 123 s. ISBN 80-86156-04-4.
- SCHAUEROVÁ, Alena. In ETIKA A TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA a KRIST, Jan, ed. *Etika a tradiční lidová kultura: sborník příspěvků 14. strážnického symposia*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998. 151 s. ISBN 80-86156-17-6.
- SCHAUEROVÁ, Alena a kol. *Ke kořenům domova: tradice lidové kultury, rodina, škola, folklorní soubor*. Vyd. 1. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1999. 110 s. ISBN 80-86156-28-1.
- SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1996. 82 s. ISBN 80-210-1275-7.
- ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha : Sarah, 1997. 219 s. ISBN 8090226728.
- ROESELVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Praha : Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2001. 143 s. ISBN 8072900587.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 92 s. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1469-4.
- VALENTA, Josef - KASÍKOVÁ, Hana - SVOBODOVÁ, Eva. *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. 1. vyd. Praha : IPOS, 1993. 60 s. ISBN 8070680660.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VEČERKOVÁ, Eva. In OLOMOUC. Okresní úřad. *Lidová kultura na Hané: Sborník příspěvků z 2. odb. konf.* Olomouc: Okresní úřad, 1993. 142 s.
- VYHLÍDAL, Jan. *Rok na Hané*. Olomouc: R. Promberger, 1906. 93, i s. (Pachtová, 1987), Hanáckým dětem

Internetové zdroje

- *Bílá kniha- národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. 2013 - 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>>
- *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. 2013 - 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>
- *Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. 2013 - 2014 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-74-2005-sb-1>.
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [online]. 2013 - 2014 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- *Neformální vzdělávání*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2013 - 2014 [cit. 2014-01-14]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>
- *Zájmové vzdělávání*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2013 - 2014 [cit. 2014-01-14]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>
- *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v ČR na léta 2011 až 2015*. Ministerstvo kultury [online]. 2007 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/regionalni-a-narodnostni-kultura/koncepce-a-jine-ustavujici-dokumenty/koncepce-ucinnejsi-pece-o-tradicni-lidovou-kulturu-v-cr-na-leta-2011-az-2015-82426/>
- Národní ústav lidové kultury [online]. 2008 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/>.
- *Lidovakultura.cz*. Národní ústav lidové kultury [online]. 2013 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://lidovakultura.cz/page.aspx?pid=62>

SEZNAM ZKRATEK

ZŠ – základní škola

RVP – rámcový vzdělávací program

RVPZV – rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Vztahy mezi kategoriemi výtvarné kultury lidu a jinými kategoriemi výtvarného umění

Převzato z: JEŘÁBEK, Richard. *Lidová výtvarná kultura: dvacet dva příspěvků k teorii, metodologii, ikonografii a komparatistice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

Obrázek 2: Mapa národopisné oblasti Haná

Upraveno z: *Lidový rok na Hané*. Olomouc: Olomoucký kraj, 2011. s. 4

Obrázek 3: Ukázka rozlohy území Hané

Obrázek 4: Prohlížení míst na území Hané přes Google Street View

Obrázek 5-6: Výroba mapy Hané a její zavěšení na zeď

Obrázek 7: Vepisování do společné mapy Hané

Obrázek 8-11: Čtení úryvků básní o kraji Haná a proces tvorby vlastních krajů

Obrázek 12: Laura 6 let, *Zvířátka*

Obrázek 13: společné dílo, *Ukrýt pro dobytek*

Obrázek 14: Beáta 7 let, *Kobří farma*

Obrázek 15: Štěpán 12 let, *Chata na prázdniny*

Obrázek 16: Karolína 12 let, *Kostel*

Obrázek 17: Aneta 8 let, *Hřbitov*

Obrázek 18: společné dílo, *Zábavný park*

Obrázek 19: Patrik 9 let, *Vodník*

Obrázek 20-22: Proces výroby bláta

Obrázek 23-28: Vytváření blátěných kreseb a jejich následné ušlapání

Obrázek 29-30: Vytváření a následné kašírování zvětšených plodin

Obrázek 31-32: Potírání základní barvou a kolorování

Obrázek 33-34: Umístění výtvorů do pole

Obrázek 35: Štěpán 12 let, *Brambora*; Karolína 12 let, *Mrkev*; Jolana 12 let, *Kukuřice*; Dominik 10 let, *Kvěťák*

Obrázek 36: Štěpán 12 let, Kateřina 11 let, Beáta 7 let, Simona 10 let, Daniela 9 let, *Brambory*

Obrázek 37: Aneta 8 let, Laura 6 let, *Cibule*

Obrázek 38: Patrik 9 let, Michal 6 let, *Mrkev*

Obrázek 39-40: Hledání obrázků v sutinách a konstrukce hanáckého stavby podle nalezeného obrázku

Obrázek 41-43: Proces konstrukce hanácké stavby, Barbora 7 let, Daniela 9 let, *Boží muka*

Obrázek 44: Barbora 7 let, Daniela 9 let, *Boží muka*

Obrázek 45: Kateřina 12 let, Štěpán 12 let, *Zvonice*

Obrázek 46: Patrik 9 let, Dominik 10 let, *Statek*

Obrázek 47: Jolana 12 let, *Náspí*

Obrázek 48: Karolína 12 let, *Dům s žudrem*

Obrázek 49: Simona 10 let, *Dům s žudrem*

Obrázek 50: Patrik 9 let, Dominik 10 let, *Statek* (detail)

Obrázek 51: Štěpán 12 let, *Dům*

Obrázek 52: Michal 6 let, *Stodola*

Obrázek 53: Aleš 11 let, *Kaplička*; Laura 6 let, *Polní kaplička*

Obrázek 54: Vytvořená vesnice, foto z vernisáže výstavy prací z výtvarného kroužku
Obrázek 55-56: Potírání krabic základní barvou a překreslování hanáckých ornamentů
Obrázek 57-58: Dekorování truhel
Obrázek 59: Jolana 12 let, *Truhla*
Obrázek 60: Simona 10 let, *Truhla*
Obrázek 61 : Patrik 9 let, Michal 6 let, *Truhla*
Obrázek 62 : Karolína 12 let, *Truhla*
Obrázek 63: Aleš 11 let, *Truhla*
Obrázek 64 : Dominik 10 let, *Truhla*
Obrázek 65 : Kateřina 12 let, Daniela 9 let, Barbora 7 let, *Truhla*
Obrázek 66: Beáta 7 let, Laura 6 let, *Truhla*
Obrázek 67-68: Chystání stříhu kordulek a jejich zdobení
Obrázek 69-71 : Prezentace vzniklých kordulek
Obrázek 72-73 : Obkreslení a rozvržení postav na formát.
Obrázek 74-75: Malba vlastních krojů
Obrázek 76: Štěpán 11 let, Eliška 8 let, *Vlastní kroj*
Obrázek 77: Simona 9 let, *Vlastní kroj*
Obrázek 78: Kateřina 11 let, *Vlastní kroj*
Obrázek 79: Kateřina 10 let, *Vlastní kroj*
Obrázek 80: Prezentace vytvořených krojů na putovní výstavě *Srdcom a rukama*, 2013, sál kulturního domu obce Loučany
Obrázek 81-84: Proces vzniku animace
Obrázek 85: Výběr snímků z animace, vytvořili: Simona (9 let), Patrik (9 let), Daniela (6 let), Aleš (9 let), Filip (9 let), Nikola (6 let), Ondřej (8 let), Jolana (10 let)
Obrázek 86: Výběr snímků z animace, vytvořili: Štěpán (10 let), Karolína (10 let), Kateřina (10 let), Tobiáš (6 let), Kateřina (10 let), Eliška (8 let)
Obrázek 87-88: Kresba hanáckého pečiva
Obrázek 89-90: Připravené hanácké pečivo
Obrázek 91-92: Zakreslení talířku a objednávání si hanáckého pečiva
Obrázek 93-94: Vytváření koláží z objednaného pečiva
Obrázek 95-98: Ukázky hotových, zaplněných talířků
Obrázek 99-100: Vyhledávání hanáckých slovíček a příprava fólií na samolepku
Obrázek 101-103: Vytváření samolepek a ukázka výsledných prací
Obrázek 104-112: Umístění nálepek do prostoru obce
Obrázek 115-116: Etuda improvizovaný koncert na píseň *Šlo děvčátko*
Obrázek 117-118: Etuda kresba na hudební ukázky a třídění vytvořených kreseb
Obrázek 119-120: Ukázky kreseb na píseň *Tovačovsky hatě*
Obrázek 121-122: Ukázky kreseb na píseň *Za horama svítá*
Obrázek 123-124: Ukázky kreseb na píseň *Či só hode*
Obrázek 125-126: Ukázky kreseb na píseň *Daleká, šeroká*
Obrázek 127-128: Ukázky kreseb na píseň *Tovačov, Tovačov*
Obrázek 129-130: Etuda hlasitý recitál
Obrázek 131-132: Nácvič tance a příprava „taneční plochy“
Obrázek 133-134: Příprava kresebného nástroje a kresba při tanci
Obrázek 135-136: Kresba tancem a vybarvování ploch mezi zaznačenými liniemi pohybu
Obrázek 137-138: Vybarvování ploch a hodnocení vzniklého výtvoru

- Obrázek 139: Část vybarvené „taneční plochy“
- Obrázek 140-141: Sádrování balónků
- Obrázek 142-143: Kolorování základní barvou a rytí motivu
- Obrázek 144: Štěpán 12 let, Karolína 12 let, Jolana 12 let, *Kraslice*
- Obrázek 145: Simona 10 let, *Kraslice*
- Obrázek 146: Dominik 10 let, *Kraslice*
- Obrázek 147: Laura 6 let, Barbora 7 let, *Kraslice*
- Obrázek 148: Beáta 7 let, Aneta 8 let, *Kraslice*
- Obrázek 149-152: Proces tvorby dožínkového objektu
- Obrázek 153-154: Kresby žáků, kteří nemohli tvořit se slámou
- Obrázek 155-157: Výtvořky ze slámy
- Obrázek 158: Společné foto a vytvořeným dožínkovým objektem
- Obrázek 159: Popsaná společná mapa Hané
- Obrázek 160: Myšlenková mapa
- Obrázek 161: Závěrečné promítání fotek
- Obrázek 162-163: Ukázka pozvánek na vernisáž výstavy prací z výtvarného kroužku, které vznikly technikou tisku z výšky, z matrice vytvořené jako hlínoryt, kombinováno s tuší
- Obrázek 164-165: Ukázka plakátů na výstavu prací z výtvarného kroužku, které vznikly libovolnou technikou koláže
- Obrázek 166-176: Fotografie z vernisáže výstavy nazvané *Hanácká výstava*
- Obrázek 177: Zkušební kresba portrétu
- Obrázek 178: Portrétování spoluobčanů
- Obrázek 179-183: Portrétování spoluobčanů
- Obrázek 184: Můj portrét
- Obrázek 185-186: Hanácká svatba – přípravy a přesun na místo v obci
- Obrázek 187-188: Uspořádání aktérů obrazu
- Obrázek 189: „Živý obraz“ Hanácká svatba
- Obrázek 3-189: Zdroj: archiv autora
- Obrázek 190: Původní obraz - autor neznámý, Hanácká svatba v Náměti na Hané, počátek 19. století, olejomalba
- Zdroj: BROUČEK, Stanislav, ed. a JEŘÁBEK, Richard, ed. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. s. 232
- Obrázek 191-192: Proces vzniku animace
- Zdroj: archiv autora
- Obrázek 193-194: Animace Ďáblíci (původní obraz: František Domek, Hanácký kroj původní, letní a zimní a výsledný obraz)
- Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 42
- Obrázek 195-196: Animace Radioaktivní společnost (původní obraz: Šebastián Mansfeld, *Hanácká selka*, 1786 a výsledný obraz).
- Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 28
- Obrázek 197-198: Animace Moderní Hanačky (původní obraz: František Hoplíček, *Pobožnost*, olejomalba a výsledný obraz)

Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 473

Obrázek 199: Diktování – popis obrazu

Zdroj: archiv autora

Obrázek 200: Popisovaný obraz – Josef Mánes, *Líbánky na Hané*, 1849, litografie,
38 x 37,7 cm

Zdroj: MÁNES, Josef a NOVÁK, Jaroslav, ed. *Líbánky na Hané*. 1. vyd. Brno: Blok, 1982. str. 12

Obrázek 201-203: Líbánky na Hané, kresba podle diktátu

Obrázek 204-206: Proces tvorby street artu

Obrázek 201-206: Zdroj: archiv autora

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1: Mapa národopisné oblasti Haná Upraveno z: *Lidový rok na Hané*. Olomouc: Olomoucký kraj, 2011. s. 5

PŘÍLOHA 2: Literární ukázky popisu oblasti Haná

F.S. Procházka z: PROCHÁZKA, František Serafínský. *Na úrodné půdě*. Praha: František Šimáček, 1887. s. 43

Petr Bezruč z: GRIBOVSKÝ, Antonín. *Haná: [Fot. publ. 1. vyd. Praha: Orbis, 1972. s. 16*

Jan Příkryl z: SLAVÍK, Bedřich. *Hanácké písemnictví*. V Olomouci: R. Promberger, 1940. s. 31

Eva Pařízková, Josef Koudelák z: BARTUŠKA, Karel, ed. a KOUDELÁK, Josef, ed. *Haná vpřed*. V Olomouci: Karel Bartuška, [1940]. s. 48, 59

Josef Vaca z: VACA, Josef. *Z Hané: [Verše]*. V Olomouci: Bohuš Valihrač, 1940. s. 6

PŘÍLOHA 3: Mapa regionu Haná s řekou Blatou

Zdroj: VENCÁLEK, Jaroslav a kol. *Haná a horní Pomoraví: geografie místního regionu pro základní školy*. 1. vyd. Český Těšín: Olza, 1997. s. 8

PŘÍLOHA 4: Příběh *Stréček Čásek*

Zdroj: KŘEN, Karel. *Příhody hanáckých strýčků*. Brno: Občanská tiskárna, 1924. s. 54

PŘÍLOHA 5: Hanácké stavby

Púdorys hanácké vesnice s uspořádáním statků podél návsi, Holice (Olomouc), r. 1833

Zdroj: KŠÍR, Josef. *Lidové stavitelství na Hané*. Praha, 1961. s. 34

Seskupení budov na starém a novém hanáckém statku

Zdroj: KŠÍR, Josef. *Lidové stavitelství na Hané*. Praha, 1961. s. 38

Arkádová náspí na statku, Řepčín č. 26 (Olomouc)

Zdroj: KŠÍR, Josef. *Lidové stavitelství na Hané*. Praha, 1961. s. 42

Pilířová stodola, Červenka č. 42 (Litovel)

Zdroj: KŠÍR, Josef. *Lidové stavitelství na Hané*. Praha, 1961. s. 40

Hanácká hospoda se žudrem, Ústín (Olomouc)

Zdroj: VENCÁLEK, Jaroslav a kol. *Haná a horní Pomoraví: geografie místního regionu pro základní školy*. 1. vyd. Český Těšín: Olza, 1997. s. 54

Statek s patrovým žudrem, Příkazy (Olomouc)

Zdroj: ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby: architektura českého venkova*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. s. 186

Statek se sýpkou v patře, Držovice č. 5 (Prostějov)

Zdroj: FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Brno, 1974. s. 77

Kaplička, Hejčín (Olomouc)

Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 304

Polní kaplička, Unčovice

Zdroj: FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Brno, 1974. s. 276

Boží muka, Paseka (Olomouc)

Zdroj: FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Brno, 1974. s. 275

Zděná zvonice, Slavkov pod Hostýnem (Kroměříž)

Zdroj: FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Brno, 1974. s. 275

Dřevěná zvonice, Hážovice

Zdroj: FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Vyd. 1. Brno, 1974. s. 276

PŘÍLOHA 6: Kachlová kamna v hanácké jizbě

Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 305

PŘÍLOHA 7: Muší ráj

Zdroj: SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hraje si celý rok podle lidových tradic*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2007. s. 62

PŘÍLOHA 8: Hanácké ornamenty

Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 75-78

PŘÍLOHA 9: Hanácké výšivky

Detail rohové výšivky šaty ze Senice na Litovelsku

Detail výšivek šatky z Tovačovska

Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 103, 183

PŘÍLOHA 10: Ženská a mužská blaťácká kordulka

Zdroj: LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Lidový kroj na Hané*. Přerov: Muzeum Komenského, 2002. s. 45, 54, 55

PŘÍLOHA 11: Hanácké kroje

Svatební kroj (nevěsta s pantlíkem na hlavě, ženich se šátkem a zástěrou ze ženského šatníku)

Upraveno dle: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 262 s. Dějiny odívání. s. 70

Hanácký sváteční kroj

Upraveno dle: *Folklorní soubor HANAČKA*. [online]. 2012, [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.hanacka-litovel.cz/o-souboru.html>

Hanácký kroj z konce 19. století (muž má původní límcový plášť)

Upraveno dle: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 262 s. Dějiny odívání. s. 167

PŘÍLOHA 12: Pověst o Kosíři

Zdroj: GORČÍK, Jiří. Kosíř - věčné téma: Hanáci vyhráli nad čertem a mají svoji slavnou horu. *Prostějovský týden*, 2007, 17(15), s. 8. Prostějovský deník, 2007, 85.

Vinařský kosíř z jihovýchodní Moravy

Zdroj: VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Tradice lidové tvorby: Lid. hmotná kultura v Čechách a na Moravě*. Praha: Artia, 1988. s. 177

PŘÍLOHA 13: Svatební koláč – strom života

Zdroj: archiv autora

PŘÍLOHA 14: Texty hanáckých písní

Zdroj: NAKLÁDAL, Petr et al. *Hanácké tradice - zvyky a folklor na Hané*: multimediální prezentace lidových tradic, zvyků a folkloru na Hané: multimediální prezentace Olomouckého kraje [CD-ROM]. [Olomouc]: Olomoucký kraj, 2011.

PŘÍLOHA 15: Morena/Morana

Výroba Moreny

Zdroj: SKOPOVÁ, Kamila. *Hody, půsty, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2007. s. 11

Morana zdobená vejdučky (vyfouklými vajíčky)

Upraveno z : *Wikipedie – otevřená encyklopedie*[online]. 2014 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Morana>

PŘÍLOHA 16: Kalvárie (Golgota)

Zdroj: archiv autora

Golgota v láhvi

Zdroj: BEČÁK, Jan Rudolf, POSPĚCH, Pavel, ed. a ŠALÉ, František, ed. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 336

PŘÍLOHA 17: Máje

Zdroj: archiv autora

PŘÍLOHA 18: Mozaika Jízda králů a Královničky na olomouckém orloji

Karel Svolinský, *Studie k olomouckému orloji - Družičky pod baldachýnem*, 1949, akvarel a kvaš, papír, 106x112 cm

Zdroj: *Muzeum umění olomouc* [online]. 2007 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.olmuart.cz/MMU/SBIRKY/nase-unikaty/unikaty-MMU-svolinsky/>

Mozaika z olomouckého orloje

Upraveno dle: PERŮTKA, Marek. *Olomouc - orloj*. [Olomouc: Informační centrum Olomouc, 2005?]. 1 složený list.

PŘÍLOHA 19: Dožínkový věnec

Zdroj: *Dožínková slavnost*, Infocentrum LnL [online]. 2014 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://iclysa.cz/dozinkova-slavnost/>

PŘÍLOHA 20: Pověst o králi Ječmínkovi

Zpracoval v roce 1890 Antonín Otáhal Plešovský.

Zdroj: *Pověst o králi Ječmínkovi*, Město Chropyně[online]. 2007-2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.muchropyne.cz/navstevnik/chropynske-povesti/o-krali-jecminkovi/>

SEZNAM PŘÍLOH NA CD

Diplomová práce s praktickou částí – graficky upravenými metodickými listy k projektu *Rok s Hanou* včetně příloh.

Hudební nahrávka k hanáckému tanci *cófavá*.

Fotodokumentace realizovaných aktivit z metodických listů.

Fotodokumentace z pedagogické praxe.

PŘÍLOHA 1: Mapa národopisné oblasti Haná

PŘÍLOHA 2: Literární ukázky popisu oblasti Haná

*Krásná je a milostivá,
v pukotu, když krásných pluch
oktet cvrčků v roli zpívá
za skřivánkem v modrý vzduch.
Sdílná je a dobrotivá,
vše, co má, to rozdává
plným klínem, v lásce tklivá
jako matka laskavá.
Silná je, jak Ceres velká
věčně svěží ředitelka,
praboha ji zhnětla dlaň,
požehnala její hrudu.
Bez falše je, bez záledu,
heslo její: rost' a plaň!*

F. S. Procházka

*Na jaře je Haná děvče,
nerozvity pópátko....
V litě jako šťastná žena
po dědině točí zrak...
V pozdem matkám cerám věno
shromažďuje pro leta...
V zemi je stařenka bílá,
s Bohem dělá pořádku a po
prástkách a na dráčkách
vekládá pohádce.*

Jan Prikryl, Haná

*Ty jsi to, země má,
ty moje milovaná,
v tvé rose myji se
jak květy zrána.

Ty jsi to, štíte můj,
pod nímž vstříc slunci rostem,
ty hroudo světelná
v svém šatě prostém.*

....

Josef Koudelák, Haná

*Domky na patro jak řady bílých ptáků
sotva vánek lehkým dechem omží...
Černé lány řepy jak pruh smoly;
rusovlasé děvče kope v poli...*

*Snad modré nebe, pohoda,
snad klid mne lákal v Hanou snící:
zde zdraví, síla národa
z brázd dýchala mi vždy do lící.*

*Byl jsi v Hané okolí?
Pláň, již rovna málokterá.
Slunko pere do polí od rána až do večera.*

Petr Bezruč

*Naše Haná!
To vzácný šperk je nedosněné ceny:
rubíny, safír, opál rozhozen
tu leží před tebou na štědré dlani,
jak rosných jiter vlídné pousmání.
Úrodná Haná!
Zvlněné lány, jak zlaté stužky vlají,
ruce tisknou, tělo objímají
a zbloudělé jak loďky v širém moři
koukoly, chrpy, rudé máky hoří...*

Eva Pařízková, Hané

*Šerokárovino se zlatem klasu,
s grontama v dědinách – šerokých návse,
s širokou řečou a mozolnou rokó-
kryf má se, srce my – doša má, všecko!
Dlaň naše hladí tě s slonečkem v jaře,
v litě tě obilí – vlasy tvy – střehá,
na podzem na řepách lóčí se se tebe
a v zemi za tebe k Boho se modli. ...
Černá má, široká – ohnivá Haná,
jediná na světě, matičko naše,
z tvé hlenu kořeňu rosteme všeci,
v tvé hleně po smrti složíme hlave.*

Josef Vaca, Z Hané

PŘÍLOHA 3: Mapa regionu Haná s řekou Blatou

PŘÍLOHA 4: Příběh Stréček Čásek

*Šle stréček Čásek do pola, rozhlížijó se kolem dokola,
a vtem cvrnk! Knoflik od nových gati leží u óvrati pod kóskem nati.*

*"Tož mám se já shébat, abe mně pokl břoch?
Dež sis odletěl, tož si tam bod'."*

Ráno se stréčkovi knofléka zželelo:

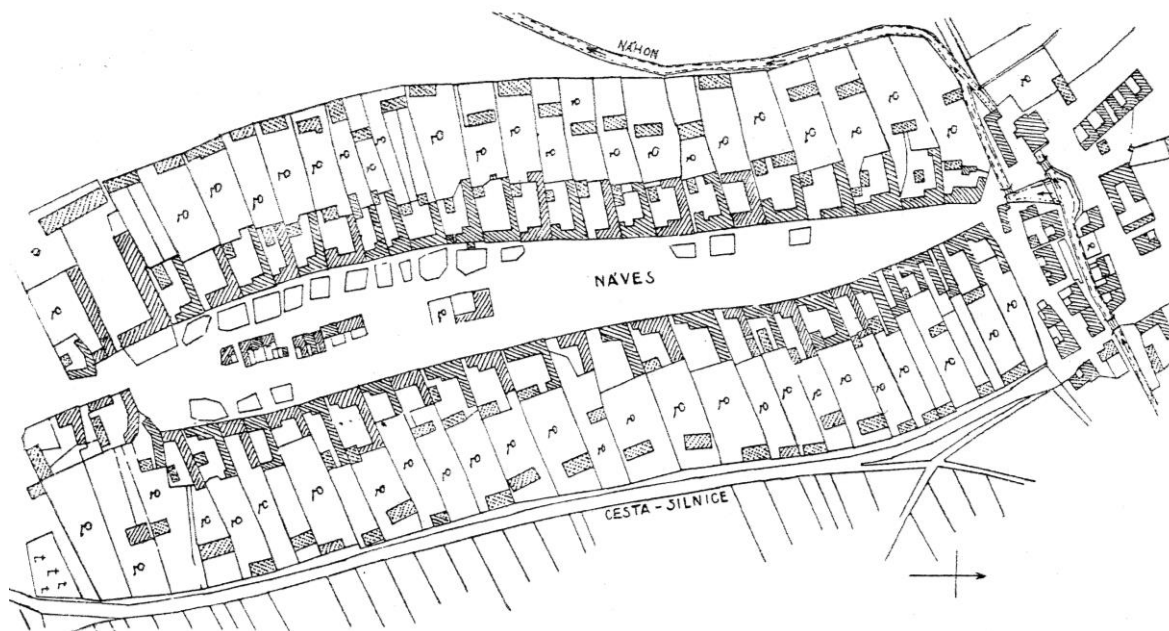
*"Marjáno, leť do pola, u óvrati pod kóskem nati leží tam knoflik
od nových gati.
A te Florišo, nestuj jak z dobo, chce se mně zévnóť, tož otevř mně
hobo!"*

Vtem leti Marjána jak bez docha a čimsi mává stréčkovi o ocha:

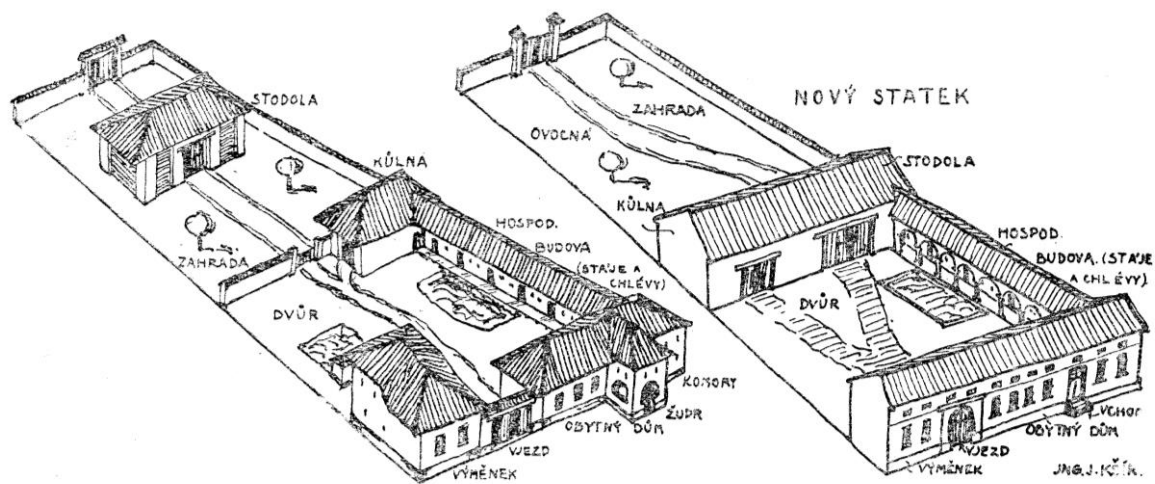
*"Stréčko, ten knoflik sem našla, ležel u óvratě pod kóskem natě
a k němo přirostle e novy gatě."*

*"E, nemlov hlóposti a netros mako, deť be to moselo byť kos zázrako!
Ale přirostle, tož si jich vem, dyž je tak órodná ta naša hanácká zem."*

Příloha 5: Hanácké stavby

Půdorys hanácké vesnice s uspořádáním statků podél návsi

Seskupení budov na starém a novém hanáckém statku

Arkádová *náspí* na statku

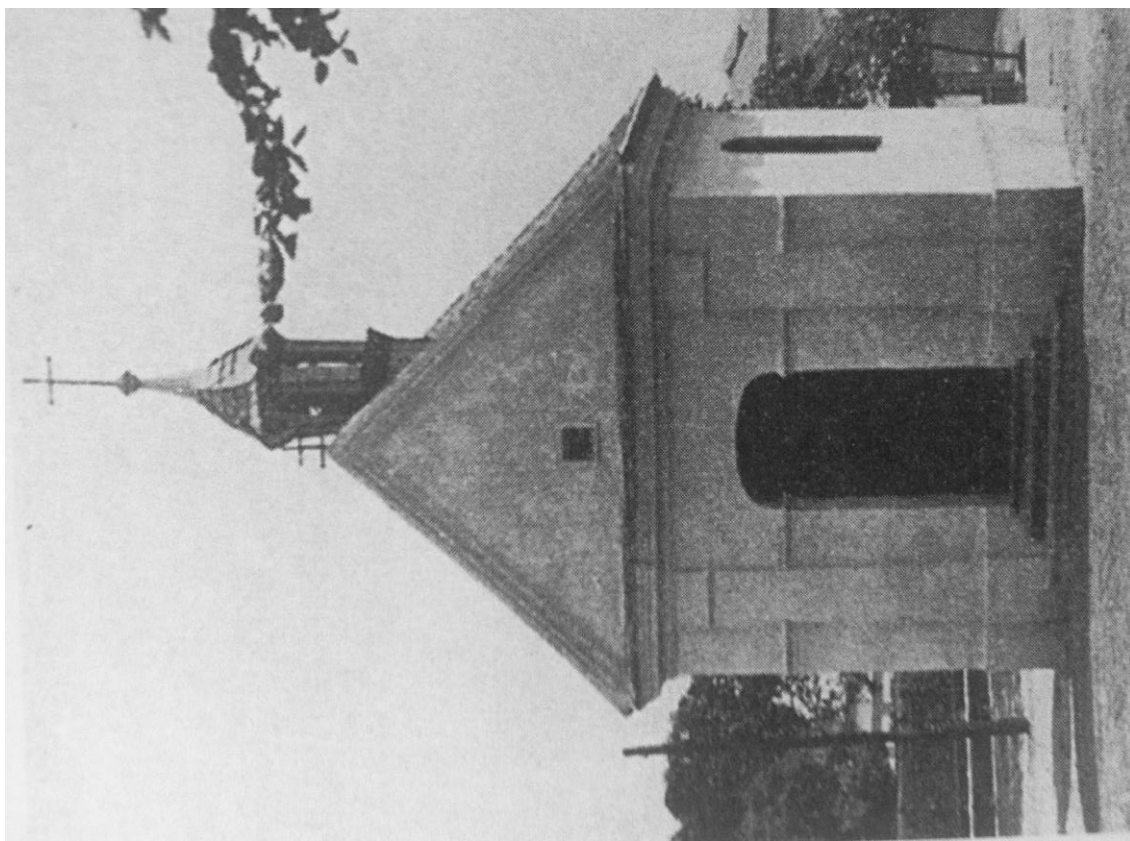
Pilířová stodola

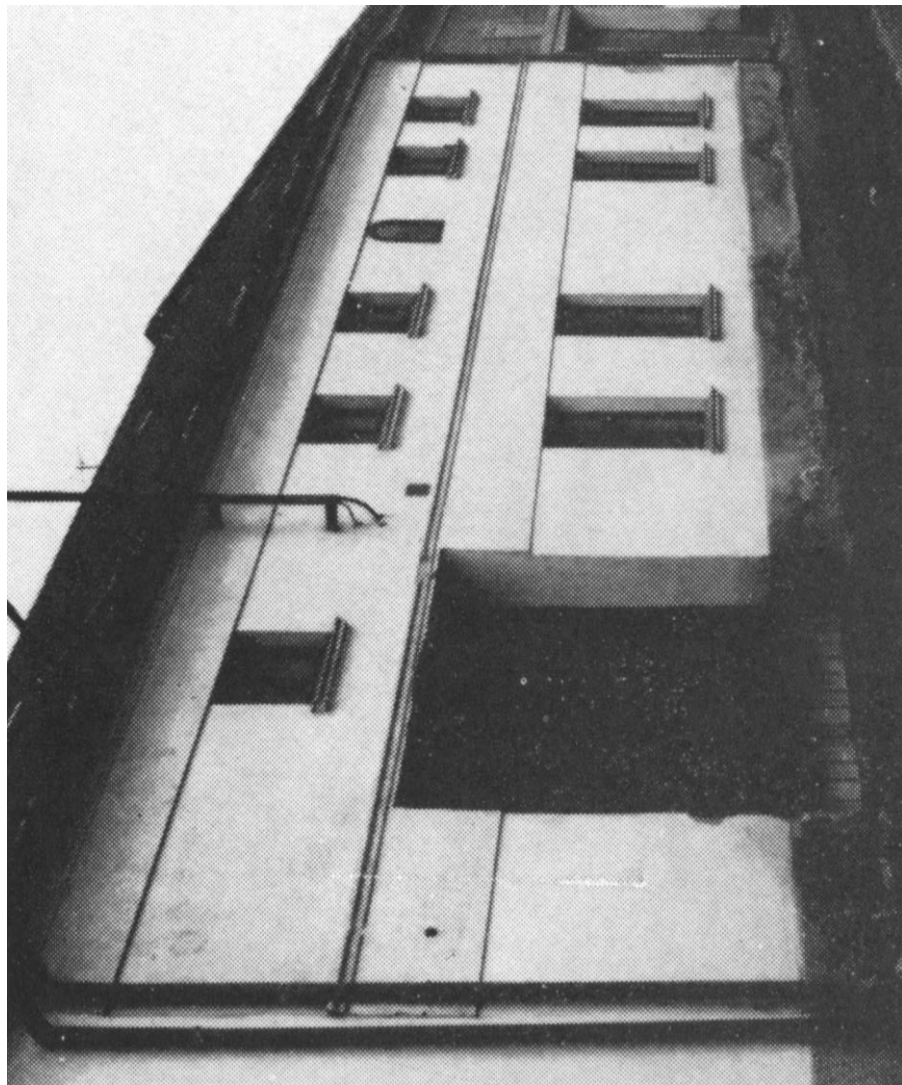
Hanácká hospoda se žudrem

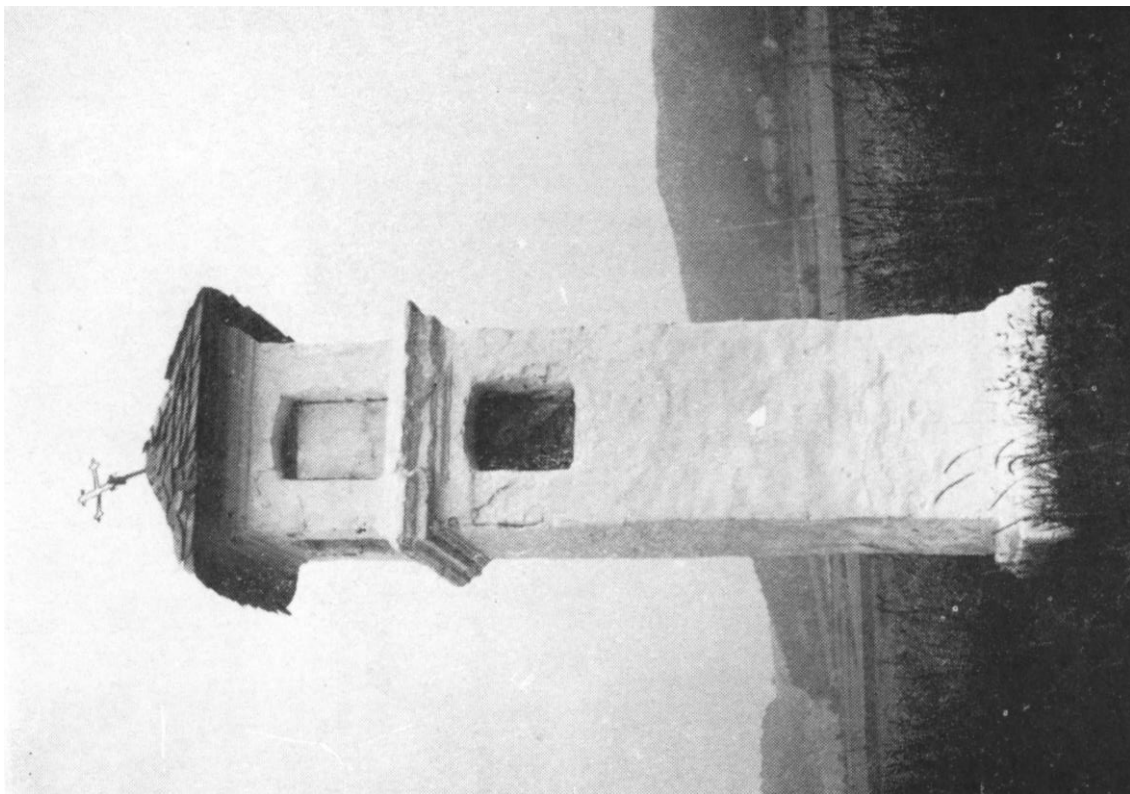
Statek s patrovým žudrem

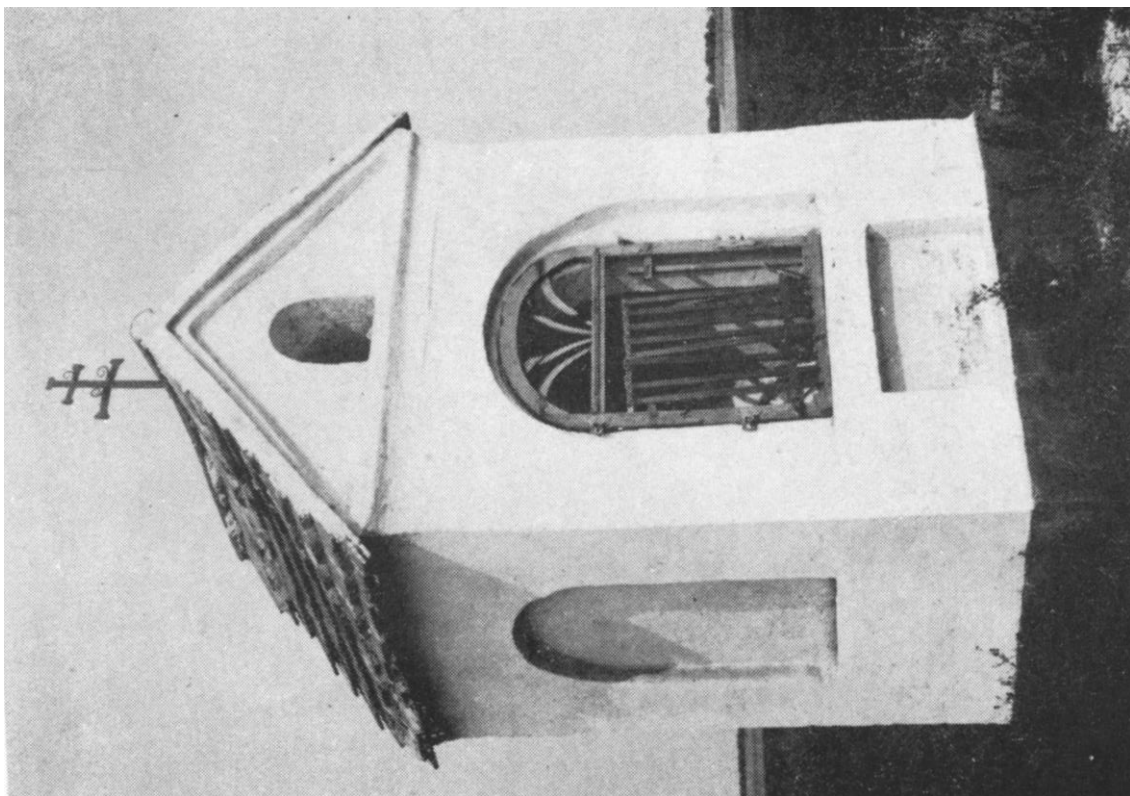
Kaplička

Státek se sýpkou v patře

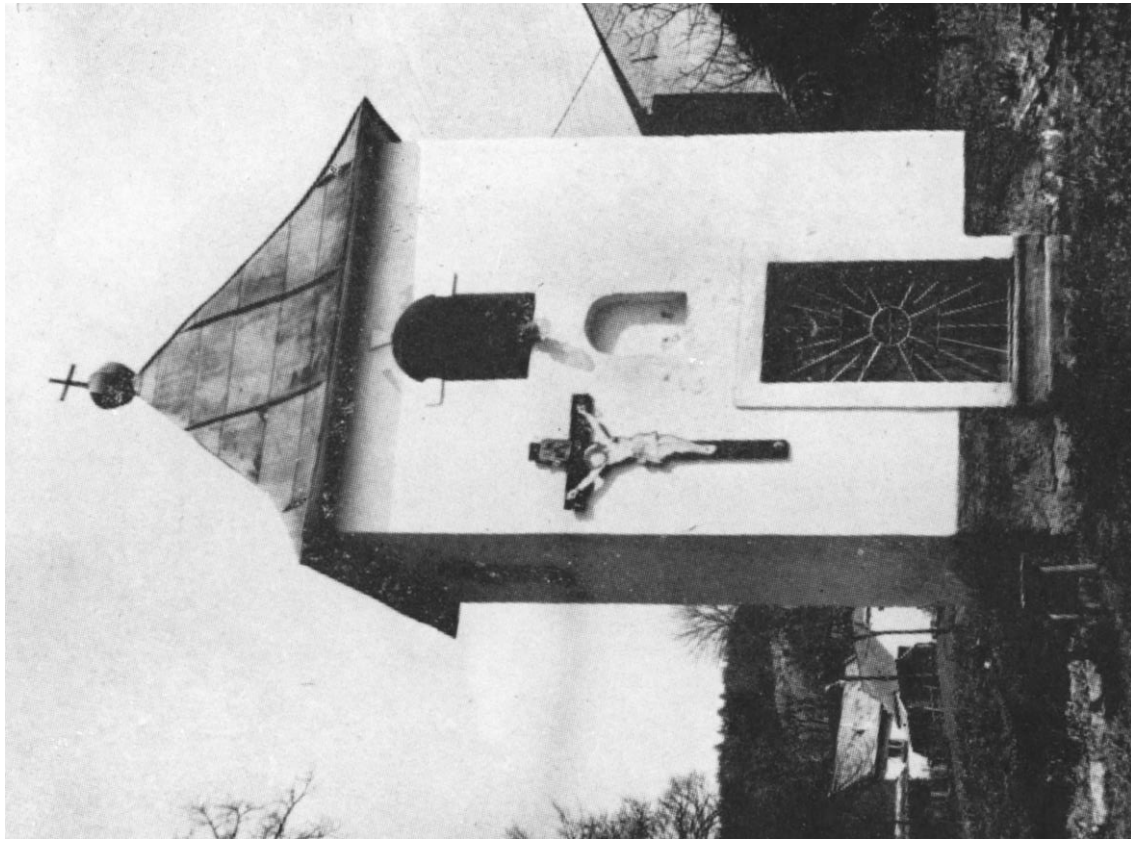
Boží muka

Polní kaplička

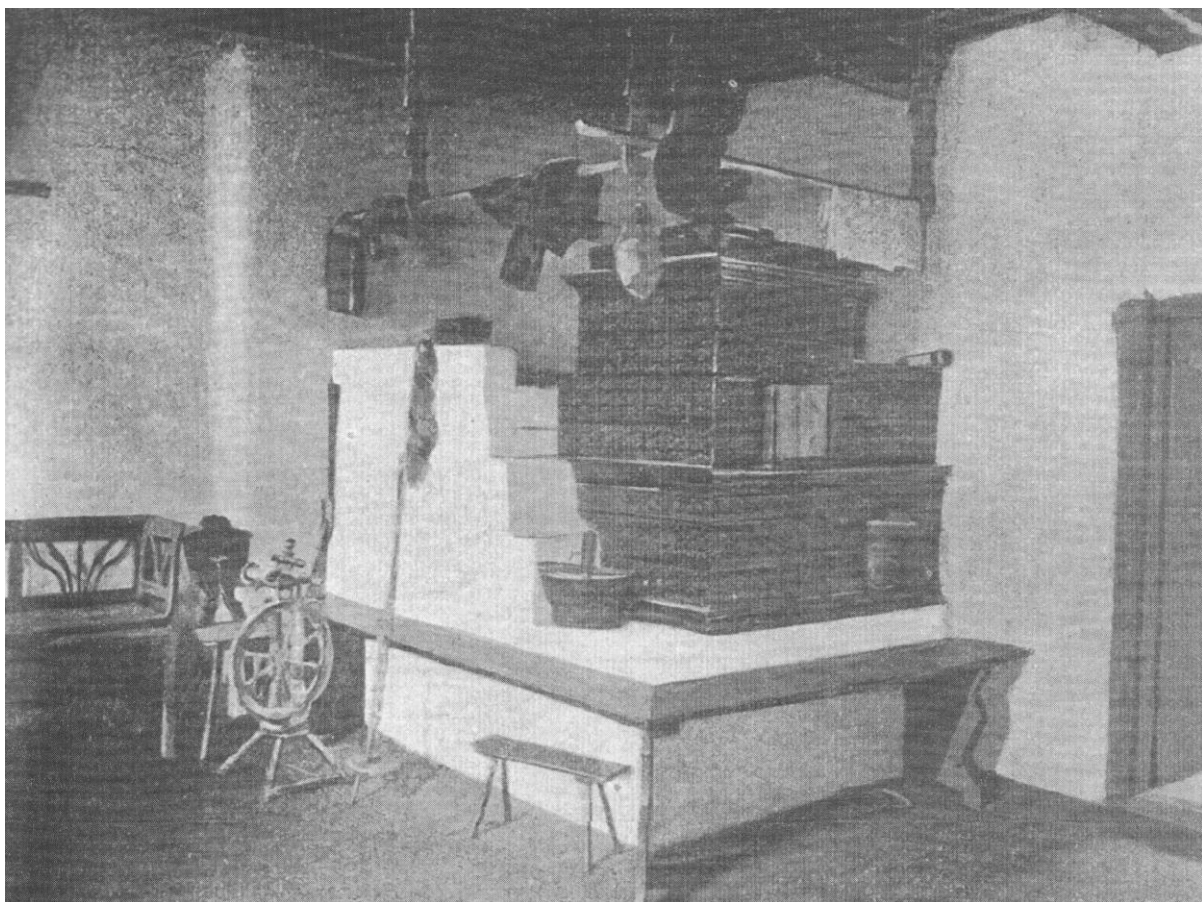

Dřevěná zvonice

Zděná zvonice

PŘÍLOHA 6: Kachlová kamna v hanácké jizbě

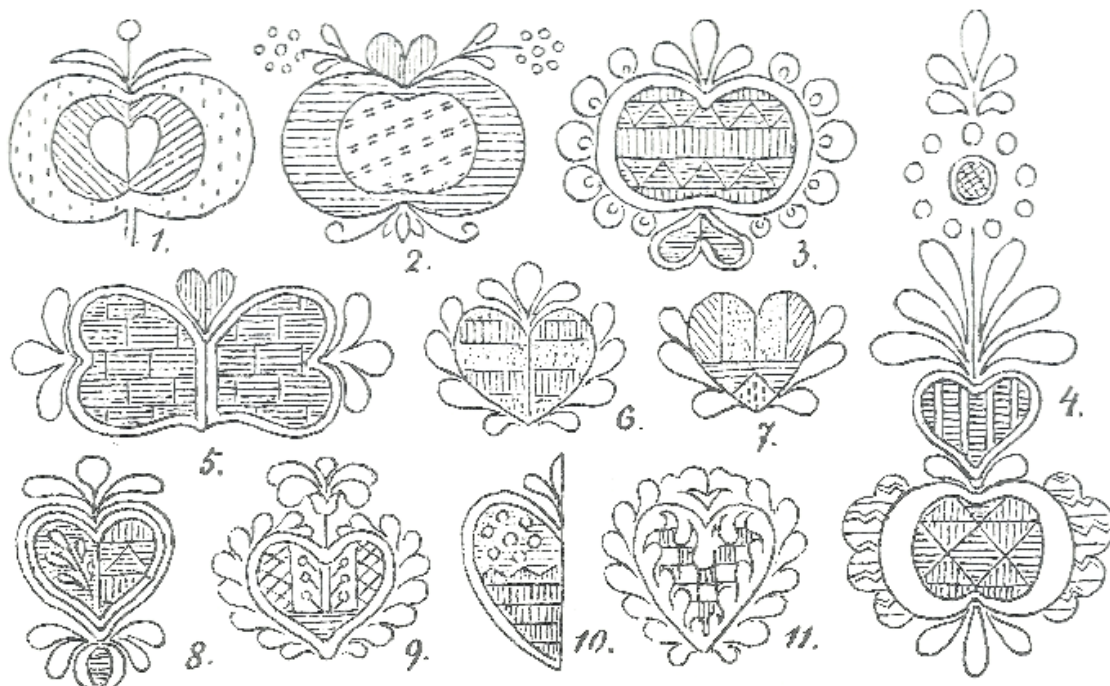
PŘÍLOHA 7: *Muší ráj*

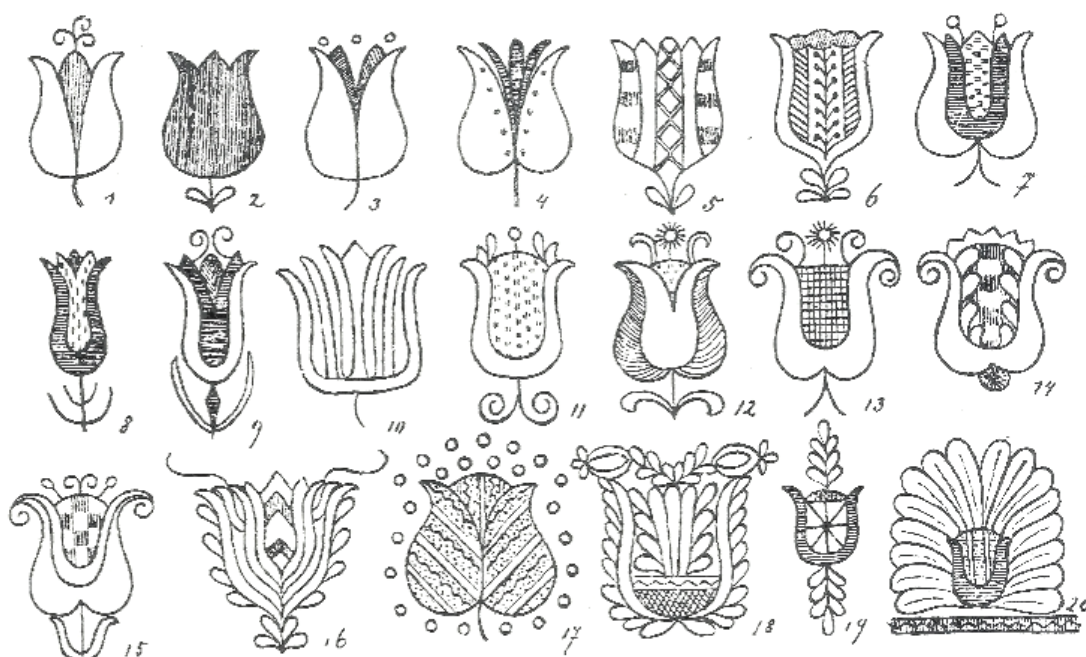
PŘÍLOHA 8: Hanácké ornamenty

Srdce

Vývoj srdcového ornamentu z jaderníkového tvaru jablíčka

Vývoj zvonkového ornamentu

Papřkový list

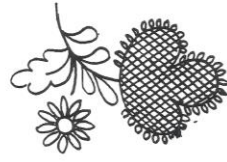
Hladký lístek

Pérko

Poupě

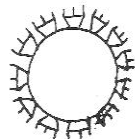
Jetelový list

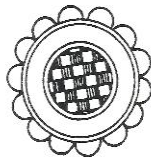
Jetelový list

Růže stolistá

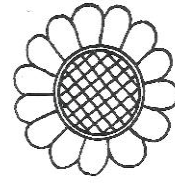
Růže hřebíčková

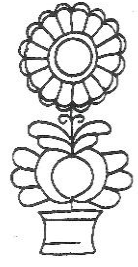
Růže slunečnicová

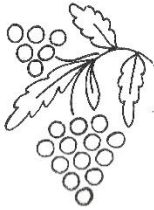
Růžička

Slunko

Slunko s pernicí

Hrozen

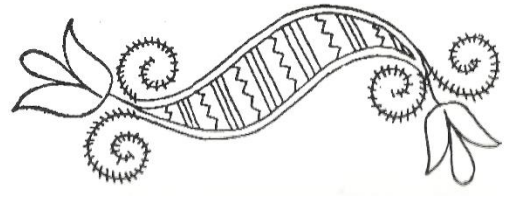
Čečůvka

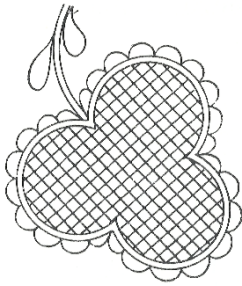
Perutě

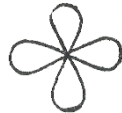
Perutě

Ozdobný tvar perutě sméček

Jetelový list

Sníh

Hřebíček

Koukol

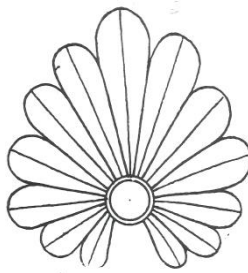
Chrpa

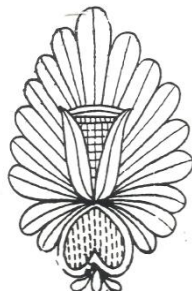
Šáchor vodní

Vodní leluja

Palma

Palma

Kytice

Lístek

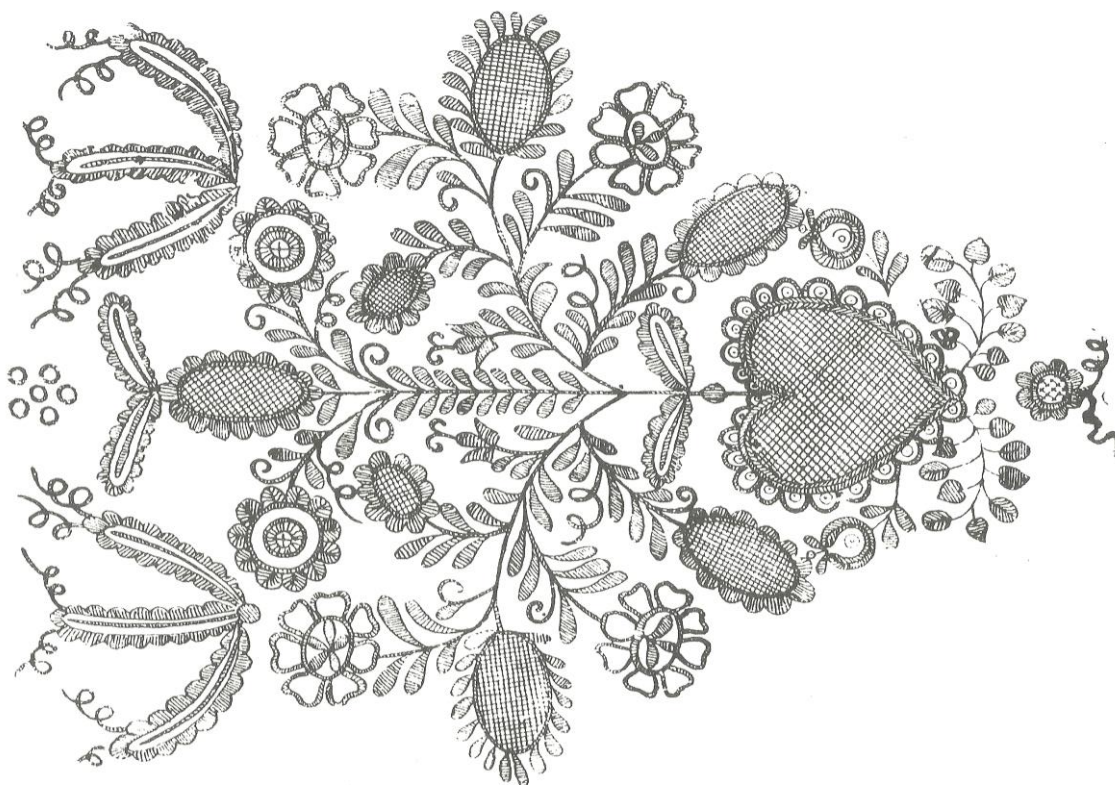

Větvička

Dubový list

PŘÍLOHA 9: Hanácké výšivky

PŘÍLOHA 10: Ženská a mužská kordulka

Ženská blaťácká kordulka

Mužská blaťácká vesta

PŘÍLOHA 11: Hanácké kroje

Svatební kroj (nevěsta s *pantlíkem* na hlavě, ženich se šátkem a zástěrou ze ženského šatníku)

Hanácký sváteční kroj

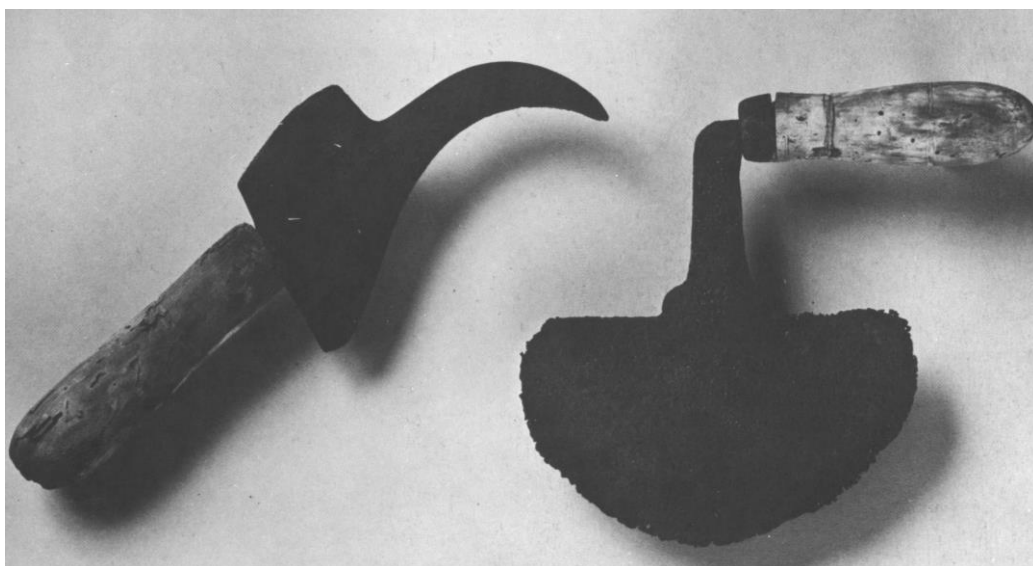
Hanácký kroj z konce 19. století (muž má původní límcový plášť)

PŘÍLOHA 12: Pověst o Kosíři

Uprostřed věnce hor leží úrodná Haná. Od pradávna patřila tato země Hanákům, dobrým, pracovitým a nebojácným lidem. Jednou se na ně ale rozzlobilo samo peklo a čerti vyhlásili Hanákům válku. Chtěli jejich úrodnou zemi zavalit kamením a zasypat pískem, aby už na ní stéblo nevyrostlo, aby na ní ptáci nezpívali a panáky chtěli rozehnat do všech koutů světa.

Armáda čertů přitáhla s vozy, na kterých vezli plno tvrdých a velkých balvanů. To byly jejich zbraně. S kameny uměli házet dobře a s Hanáky to vypadalo zle. Hanáci byli mírumilovný národ, neměli se čím bránit, neměli zbraně, měli jen nářadí na selskou práci, hlavně kosíře. To byly nože, které používali na řezání slámy a odřezávání vinné révy. Chopili se tedy kosířů a udeřili na čerty a začali je řezat do kožichů. Skály vypadly čertům z drápů a museli se pak bránit holýma rukama. Začali pomalu ustupovat. V tom náhle se objevil sám kníže pekel s ohromným balvanem, který dokáže zvednout jen ten nejstrašnější ďábel. Chtě ho po Hanácích hodit, ale ti po něm hodili kosíře. Trefila ďábla do ruky, ten bolestí zařval a obrovský kámen upustil. Čerti se tak lekli, že vzali nohy na ramena a zmizeli.

A ten kámen, co Lucifer upustil, do rána vyrostl a dostal podobu hanáckého kosíře, a tak ten kámen Hanáci pojmenovali.

Vinařský kosíř z jihovýchodní Moravy

PŘÍLOHA 13: Svatební koláč – strom života

Svatební koláč
z Velké Bystřice

PŘÍLOHA 14: Texty hanáckých písní

Tovačov, tovačov, tovačovský zámek

Tovačov, Tovačov, tovačovský zámek
nebyl bych vojákem dyby ne galánek.
Hujá, hujaja, hujá, hujaja
hujá, hujaja, hujajaja.

Tovačov, Tovačov, tovačovský hatě
nemohu, má milá, zapomenout na tě.
Hujá, hujaja, hujá, hujaja
hujá, hujaja, hujajaja.

Jednou zapomenu,
po druhé vzpomenu,
po třetí chodníček slzama poleju.
Hujá, hujaja, hujá, hujaja
hujá, hujaja, hujajaja.

Tovačovsky hatě

Tovačovsky hatě, na vodě, na blatě.
Nemužo já muj senečko zapoménót na tě.

Zapomeneš snadně, má panenka na mě.
Až se bodo v kole točet, nedivé se na mě.

Šak já se nedívám, divajó se oči.
Jak se mně ten muj seneček s inó v kole toči.

Z inó v kole toči, z inó dom se vede.
ale eště se podivá na náš dum vesele.

Na náš dum vesele, na naše staveni.
srdce ho istě zabolí, debe měl kameny.

Daleká široká

Daleká, široká je cesta po Holomóc
zkázal mně muj milé na stokrát dobró noc

A já mo děkojo za jeho dobry noce,
že se nevespale moje černy oče.

A co one dělale, že se mně nevespale?
čekala milyho až do rana bilyho.

Daleká, široká je cesta po Holomóc
zkázal mně muj milé na stokrát dobró noc

Rostó, rostó

Rostó, rostó, rostó konopě za cestó
a só pěkně zeleny,
mezi něma roste černoooky děvče,
až veroste, bode my
mezi něma roste černoooky děvče,
až veroste, bode my

Mládenečko mladé,
poslechni mé rade,
zanech teho ženění,
oženiš se jednó, tvářečke tě zblednó,
krása se tě promění.
oženiš se jednó, tvářečke tě zblednó,
krása se tě promění.

Čí só hode

Čí só hode, naše hode
podme, stará do hospode
hojá ja, hojá ja, hojajá ja
Bodem tam do rána
tancovat holána,
hojajá ja

Přišla Anča do hospode
podívat se na te hode
hojá ja, hojá ja, hojajá ja
Bodem tam do rána
tancovat holána,
hojajá ja

Chtělo se ji tancovati
nechtěli ju chlapci bráti
hojá ja, hojá ja, hojajá ja
Bodem tam do rána
tancovat holána,
hojajá ja

Leze antoš podle meze
košula mu z gatí leze
hojá ja hojá ja, hojajá ja
Bodem tam do rána
tancovat holána,
hojajá ja

Mařa za ním poskakuje
košulu mu zastrkuje
hojá ja hojá ja hojajá ja
Bodem tam do rána
tancovat holána,
hojajá ja

Za horama svitá

Za horama svitá bode brzo den, den, den,
bode brzo den
za kamnama hrnec a šeške só v něm,
v něm,v něm,
a šeške só v něm.
Jora pořád obskakoje a po jedné vetahoje
šeške pod'te ven,ven,ven,
šeške pod'te ven.

Slébila mně Manda

Joro přendi k nám,k nám,k nám,
Joro přendi k nám,
zabile sme vepřa,jako te se sám,sám,sám,
jako te se sám
jeleta a jetrnice,veleky jak nohavice,
Joro přendi k nám,k nám,k nám,
Já tě take dám.

Te se Mando skópá,te mně šlaka dáš,dáš,dáš,
te mně šlaka dáš
pohltaš to sama,a mně nic nedáš,nedáš,
a mně nic nedáš
kópim si radš mirko hracho a bodo žit beze stracho
jako táta náš,náš,náš,jako táta náš.

Šlo děvčátko

Šlo děvčátko, šlo na trávo, pod Kosiř do vinohrado.
Navázalo, ohlidlo se, kde bratříček koně pase.
Nevidělo tam žádného, jen vojáka neznámého.
On se ji začal veptávat, skoro-le se bode vdávat.
A já se vdávat nemužo, na milyho čekat bodo.
Tvuj milé se včera ženil, sám sem na jeho svadbě byl.
Co mo zkážeš, holobičko, červená, bílá rožečko?
Zkazojo mo toli štěstí, co je v tymto leso lésti.
Zkazojo mo toli zdraví, co je v tymto lese chvoji.
Zkazojo mo toli chleba, co je v tymto lese dřeva.
Slezl z koňa, přebližel se, zlaté prsteň zabléskl se.
Po prsteňo ho poznala, od radosti zaplakala.
Kostelěček v černym lese, pod' má milá, oddáme se.
Panáček nám roke sváže, žádné jož nás nerozváže.

PŘÍLOHA 15: Morena / Morana

Výroba *Moreny*

Morana zdobená vejdučky (vyfouklými vajíčky)

PŘÍLOHA 16: Kalvárie (Golgota)

Golgota v láhvi

PŘÍLOHA 17: Máje

PŘÍLOHA 18: Mozaika *Jízda králů a Královničky* na olomouckém orloji

Karel Svoboda, *Studie k olomouckému orloji - Družičky pod baldachýnem*, 1949, akvarel a kvaš, papír, 106x112 cm

Mozaika z olomouckého orloje

PŘÍLOHA 19: Dožínkový věnec

PŘÍLOHA 20: Pověst o králi Ječmínkovi

„Tři bratři – Přerub, Bochor a Chropin měli sídlo na hradě, kde dnes Přerov stojí. Jejich sestra Hvězda padla do zajetí Maďarů. Bratři ji osvobodili a dohodli se, že na obranu proti dalším nájezdům vystaví hrady Bochoř a Chropin. Po smrti obou bratrů se kníže Chropin stal volbou markrabětem moravským (byla to vysoká funkce zástupce českého krále na Moravě).

Otec Ječmínkův byl potomkem Chropinovým. Byl to rytíř bohatý, udatný a moudrostí proslulý. Pán si vážil svých poddaných a oni celou duší lnuli k němu a milostivé paní. Chropin byla kouskem zemského ráje, a proto pána na Chropini zvolili moravští páni opět za markraběte moravského. Ale naděje všech, že nový markrabě povznese moravskou vlast k nebývalé slávě, se neuskutečnily. Širý svět a návštěvy cizích krajů zapustily mu do duše kořeny nectností. Radovánky a veselí chtěl mít kolem sebe. Plesy střídaly hostiny, hony a kratochvíle mnohé, na které peníze od poddaných vymáhal. Pro citlivou paní to bylo nesnesitelné a přemlouvala vlídně manžela, prosila – ale vše bylo marné. Markrabě zašel příliš daleko na cestě nepravosti, zuřivě se na paní osopoval a dal ji od sluhů vyvléci z hradu.

Paní prchajíc omdlela v lánu dozrávajícího ječmene, kde nadešla její chvíle bolestná – porodila synka. Ráno ji našly ženy ze vsi, ošetřily ji a skryly v blízkém statku. Syn dostal jméno Ječmínek.

Markrabě se o tom dověděl a dal ji zavést daleko do světa i se synkem. Pak hýřil ještě víc. Ale všeho do času. Svědomí se v něm probudilo a on začal paní se synem hledat. Poustevník, kterého vyhledal, k němu promluvil: „Hledáš ženu a syna? Vzdej se marné naděje, nejsi jich hoden. Věz, že až bude zemi moravské nejhůře, Ječmínek přijde s mocí velikou a pomůže lidu svému. Ty jdi a kaj se!“

Markrabě se vrátil do hradu, byl opuštěný ode všech a ze zoufalství se vrhl do zámecké studny.“

Zpracoval v roce 1890 Antonín Otáhal Plešovský.

ANOTACE

Příjmení a jméno:	Bc. Petra Stejskalová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
Název práce:	<i>Rok s Hanou</i> Metodické listy pro výtvarný projekt do zájmového vzdělávání
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014
Počet stran:	193
Počet příloh:	20
Jazyk:	čeština
Klíčová slova:	Lidová kultura <i>Haná</i> Děti mladšího školního věku Neformální vzdělávání Zájmové vzdělávání Výtvarný kroužek Výtvarný projekt Metodické listy

Resumé:

Tato diplomová práce se zabývá v teoretické i praktické části tématem lidové kultury, dítětem a zájmovým vzděláváním. Záměrem této práce je zpřístupnit tradiční lidovou kulturu na Hané dětem mladšího školního věku skrze výtvarné aktivity. Z tohoto důvodu jsou praktickou částí této diplomové práce metodické listy pro realizaci ročního výtvarného projektu, nazvaného *Rok s Hanou*, který je směřován do výtvarného kroužku pro děti mladšího školního věku.

ANNOTATION

Name: Bc. Petra Stejskalová

Department: Department of Art Education,
Faculty of education, Palacky University in Olomouc

Thesis title: *A Year with Haná*
Worksheets for an art project to out-of-school education

Supervisor: Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Year of defence: 2014

Pages: 193

No. of supplements: 20

Language: Czech

Key words: Folk culture
Region *Haná*
Primary-school age
Nonformal education
Out-of-school education
Art lessons (Art course)
Art project
Worksheets

Resumé:

This diploma thesis in its both theoretical and practical part deals with the themes like folk culture, children and out-of-school education. This work is focused on accessing traditional folk culture in region *Haná* to primary-school children through art activities. Therefore the practical part of this thesis presents worksheets for an one-year art project called *A Year with Haná region* which is aimed for art classes in out-of-school education for children of primary-school age.